

บ๊องบาย เข้มกฟ้า

พระเทพดิลก

บึงอบาย เบิกฟ้า

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตถาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

รวบรวม เรียบเรียง

คณะกรรมการจัดงาน

สัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาในเทศกาลวิสาขบูชา

จัดพิมพ์เพื่อการเผยแพร่เป็นธรรมบรณาการแก่ท่านสาธุชน

เนื่องในงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา

ณ ปริณชิตห้องสนามหลวง

๒๒-๒๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓

บัญชีอภัย เบิกฟ้า

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตญาณ)

รวบรวม เรียบเรียง

พิมพ์ครั้งที่ ๑-๔ : ๑๓,๖๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๕ : ๒๒-๒๘ พฤษภาคม ๒๕๕๓

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ๓,๐๐๐ เล่ม

วัตถุประสงค์ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

๑. เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษไทย
๒. เพื่อส่งเสริมและเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ชาวโลก
๓. เพื่อเป็นองค์กรในการประสานงานและดำเนินการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา
๔. เพื่อเป็นศูนย์กลางดำเนินการพิทักษ์ รักษา และสร้างเสถียรภาพความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

พระตำหนักล่าง วัดบวรนิเวศวิหาร บางลำภู กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐๒-๒๘๑-๒๑๓๙ โทรสาร ๐๒-๒๘๑-๓๖๗๕

พิมพ์ที่ บริษัท แปดสิบเจ็ด (2545) จำกัด

นางจรรุพรณ วันทนทวี (พรศิวการพิมพ์) ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พุทธศักราช ๒๕๕๓

๑๘๔/๑๐ ลาดพร้าว ๘๗ แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐

โทรศัพท์ ๐๒-๕๓๙-๘๖๓๒, ๐๘๙-๗๙๖-๙๙๙๖ โทรสาร ๐๒-๕๓๐-๖๐๙๑

คำนำ

บังอบาย เบิกฟ้า เป็นการนำเสนอเรื่อง บุญกิริยาวัตตุ คือ วัตตุอันเป็นที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญ ๑๐ ประการ เป็นหลักในการ เว้นบาป บำเพ็ญบุญ เพื่อพัฒนาจิตของตนให้่องใสขึ้นไปตาม ลำดับ มาเปลี่ยนเรียกเป็น บังอบาย คือหลักการในการปฏิบัติ เพื่อปิดประตูรก เบิกฟ้า คือเป็นหลักการในการบำเพ็ญความดี คือการเปิดประตูสวรรค์ ข้อความนี้มาจากโคลงนิราศนิรินทร์ บทหนึ่ง ซึ่งมีความเต็มว่า

บุญเพรงพระหากสรรค์ ศาสน์รุ่ง เรื่องแฮ
บังอบายเบิกฟ้า ฝึกพื้น ใจเมือง

ดังนั้นหลักธรรมที่เรียกว่าบุญกิริยาวัตตุ ๑๐ ประการ หาก มีการศึกษา แล้วมาปฏิบัติตนตามหลักที่ทรงแสดงไว้ จะเป็น การฝึกจิตตนเองให้คุ่นชินคือการปฏิบัติตนเป็นคนดี อันเป็น มรรควิธีในการลดละความชั่ว ประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี เป็น การปิดประตูรก เปิดประตูสวรรค์ และทำให้มันคงขึ้นในใจไป ตามลำดับ

หนังสือเล่มนี้ได้จัดพิมพ์เผยแพร่มาแล้วหลายครั้ง แต่เพราะ เป็นการพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน จึงทำให้ขาดคราวไปในเวลาอัน รวดเร็ว มีคนถามหากันเสมอ แต่เมื่อแจกจึงหมดจริงๆ ตั้งใจที่ จะพิมพ์ใหม่มานานแล้ว แต่ยังขาดความพร้อมในด้านค่าพิมพ์อยู่

ในสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ในเทศกาลวิสาขบูชาแต่ละปี ได้จัดพิมพ์หนังสือเผยแพร่สืบทอดกันมา จึงได้ตัดสินใจพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสพิเศษนี้ ด้วยความคาดหวังว่า หลักธรรมที่ทรงแสดงไว้ในบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการ เป็นวิถีชีวิตของทุกคนในสังคม ที่ในแง่ของความจริงหาจะจงศาสนาใดไม่ ทุกศาสนาย่อมมีคำสอนในลักษณะที่เมื่อกล่าวโดยเนื้อหาสาระแล้ว ย่อมยุติกับหลักของบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการ การพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสพิเศษนี้ คนที่มาในงานส่วนมากจะเป็นคนที่มีความสนใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอยู่ น่าจะมีคนสนใจได้นำไปอ่าน ที่ในความเป็นจริงคนเป็นอันมากย่อมผ่านการใช้ชีวิตตนตามหลักธรรมดังกล่าวกันมาก่อน เพียงแต่มากหรือน้อยเท่านั้น จึงคาดหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ท่านสาธุชนผู้สนใจได้ตามสมควร

ในนามของคณะกรรมการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชาขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย ได้โปรดดลบันดาลอภิบาลรักษาให้ทุกท่านที่เข้าร่วมงานในคราวนี้ได้ประสบความเจริญรุ่งเรืองในธรรม อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศแสดงไว้ดีแล้ว โดยทั่วกัน

คณะกรรมการจัดงานสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา
เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา

๒๒-๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

สารบัญ

บังอบาย เบิกฟ้า	๑
๑. ทานมัย	๓
๒. สีสมัย	๑๒
๓. ภาวนามัย	๒๕
๔. อปจายนมัย	๕๒
๕. เวยยาวัจจมัย	๖๕
๖. ปัตติทานมัย	๗๘
๗. ปัตตานุโมทนามัย	๘๘
๘. ธัมมัสสวนมัย	๙๘
๙. ธัมมเทศนามัย	๑๐๗
๑๐. ทิฏฐุชุกัมม	๑๑๗
บทสรุป	๑๓๗

บัจจบทย เบิกฟ้า

ทุกคนรู้จัก บุญ ต้องการบุญ ปราธณนาจะเป็นผู้มีบุญ เพราะบุญเป็นบ่อเกิดของความสุขดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในอติวุตตกะข้อ ๒๐๐ ว่า สุขุเสตํ อริวงนํ ซึ่งแปลว่า คำว่า บุญ นี้เป็นชื่อของความ สุข

อิฏฐผลทั้งปวงที่ทุกคนปราธนาต้องการ ล้วนสำเร็จด้วยบุญ ไม่ว่าจะเป็นการได้เกิดเป็นมนุษย์ เทวดา มีรูปสวย รวยทรัพย์ เกิดในตระกูลสูง มีปัญญา มีลาภ ยศ สรรเสริญ สุข บรรลุฌาน อภิญญา สมาบัติ ตลอดจนการบรรลุมรรค ผล นิพพาน

บุญจะมีได้เกิดได้ต้องอาศัยการกระทำ ก็การกระทำอันใดบ้างที่ทำให้เกิดบุญ ข้อนี้น่าสนใจ เพราะบุญไม่ได้เกิดขึ้นเอง แต่ต้องอาศัยเหตุปัจจัย คือ การกระทำ บุญจึงจะเกิดขึ้นได้

พระพุทธองค์ทรงแสดง บุญกิริยาวัตร ๑๐ ประการ คือ การทำบุญ หรือทางที่จะให้เกิดบุญไว้ ๑๐ ประการ คือ

๑. ทานมัย	- บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน
๒. สีลมัย	- บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล
๓. ภาวนามัย	- บุญสำเร็จด้วยการภาวนา
๔. เวชยาวัจจมัย	- บุญสำเร็จด้วยการชวนช่วย
ในกิจการงานที่ชอบ

- ๕. อปายนมัช - บุญสำเร็จด้วยการอ่อนน้อม ถ่อมตน
- ๖. ปิตติทานมัช - บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ ที่ตนทำแล้วแก่ผู้อื่น
- ๗. ปิตตานุโมทนามัช - บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนา ส่วนบุญที่ผู้อื่นอุทิศให้
- ๘. รัम्मัสสวนมัช - บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม
- ๙. รัम्मเทศนามมัช - บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม
- ๑๐. ทิฏฐุชุกัมมั - การทำความเห็นให้ตรง

ในที่นี้ จะขอเรียก ทางที่จะให้เกิดบุญ ด้วยด้อยคำสั้นๆ ฟังง่ายว่า “ทางบุญ”

บุญนั้นแบ่งออกเป็น ๒ ประการด้วยกัน คือบุญที่เป็นส่วนเหตุ ประการหนึ่ง และบุญที่เป็นส่วนผลประการหนึ่ง

บุญที่เป็นส่วนเหตุ นั้น ได้แก่การทำอะไรก็ได้ ที่เมื่อกระทำไปแล้วมีผลในการทำลายบาปอกุศล หรืออย่างน้อยที่สุดเป็นการบรรเทาบาปอกุศลให้เบาบางลง บุญอันเป็นส่วนเหตุ ย่อมก่อให้เกิดผลบุญอันเป็นไปในรูปของความสุกกายสบายใจ อันเป็นผลในปัจจุบันที่ผู้กระทำเห็นได้เอง กับให้ผลเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เมื่อสิ้นชีวิตตกลงแล้ว นี่เป็นผลที่ผู้กระทำจะได้รับในอนาคต ซึ่งในเรื่อง “ทางบุญ” นี้ จะกล่าวถึงผลบุญในปัจจุบันเป็นส่วนใหญ่

ต่อไปนี้จะกล่าวถึง ทางบุญ ทั้ง ๑๐ ประการเป็นลำดับไป

๑. ทานมัย

ทางบุญประการที่ ๑ ได้แก่ ทานมัย บุญที่สำเร็จด้วย การบริจาคทาน หรือบุญที่เกิดขึ้นจากการบริจาคทาน ซึ่งแสดงว่า การทำทานนั้นเป็นเหตุให้เกิดบุญ เพราะฉะนั้น การทำทาน จึงเป็น บุญส่วนเหตุ ที่ก่อให้เกิดบุญ อันเป็นส่วนผล คือผลบุญ ซึ่งจะได้ กล่าวต่อไป

ปัญหาที่จะต้องทำความเข้าใจก็คือ

ทำอย่างไรจึงจะเรียกว่าทำทาน?

คำว่า ทานนี้เป็นชื่อของวัตถุที่ให้หรือเป็นชื่อของเจตนาเครื่อง ให้ หมายความว่า บุคคลผู้กระทำนั้น มีเจตนาที่จะเสียสละวัตถุ พัสตุ สิ่งของของตน เพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อเป็นการช่วยเหลือ บรรเทาทุกข์ เพื่อเป็นการสักการบูชาแก่บุคคลทั้งหลายตามฐานะที่ สมควร นี้ชื่อว่าทาน แต่ที่ต้องบอกว่าเป็นชื่อของเจตนาในการให้ ก็ เพื่อจะป้องกันไม่ให้ปนกับการให้โดยไม่มีเจตนา หรือว่าของที่หายไปแล้วมีคนไปพบ บางคนจะถือเป็นการไปเสียด้วย เพราะฉะนั้น คำว่าทาน จึงหมายถึงเอาเจตนาที่จะให้เท่านั้น ไม่ได้หมายถึงของหาย หรือไม่ได้หมายถึงว่าเราลืมของทิ้งไว้แล้วคนอื่นเก็บได้ เพราะเรา ไม่มีเจตนาที่จะให้ใคร แต่ในกรณีหลังนี้ถ้าหากว่าเมื่อเราลืมของทิ้ง ไว้แล้วคนอื่นเก็บได้เราเกิดทราบขึ้น แล้วมีเจตนาเกิดขึ้นในกาล ภายหลัง แล้วตั้งใจเสียสละสิ่งของอันนั้นให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ได้ ประสพพบเห็น ดังนี้ย่อมได้ชื่อว่าเป็นทานได้

บังอบาย เมิกฟ้า

การทำทานนี้อาจแบ่งออกได้เป็นประเด็นใหญ่ๆ ๒ ประการ คือ ให้เพื่อสงเคราะห์กันและกัน ๑ ให้เพื่อบูชาคุณ ๑

ประเด็นที่ ๑ การให้เพื่อเป็นการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

การให้เพื่อเป็นการสงเคราะห์ในที่นี้ หมายถึงการบริจาคทานด้วยเจตนาที่จะให้เพื่อเป็นการสงเคราะห์อนุเคราะห์เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ธรรมดาคนเราที่เกิดมาในโลกนี้ จะหาใครที่มีความสมบูรณ์พูนสุขพร้อมไปด้วยทรัพย์สินสมบัติมากมาย โดยไม่จำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยคนอื่นนั้นย่อมเป็นไปได้ สถานะของบุคคลย่อมแตกต่างกัน บุคคลที่มากด้วยทรัพย์สินสมบัติ เป็นต้น จึงสมควรที่จะแบ่งปันช่วยเหลือบุคคลอื่น ในเมื่อมีเหตุควรแก่การช่วยเหลือ

คำว่า มีเหตุควรแก่การช่วยเหลือในที่นี้ ย่อมหมายความว่า บุคคลที่เราจะช่วยเหลือนั้นขาดตกบกพร่องหรือมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือจากบุคคลอื่น หากว่าไม่ได้รับการช่วยเหลือแล้วจะประสบความทุกข์ ความเดือดร้อน เป็นต้น

แม้ในบรรดาบุคคลที่มีฐานะการเงินดีอยู่แล้ว บางขณะบางเวลาก็อาจจะประสบกับภัยซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่คาดฝัน เช่น ประสบ อุทกภัย อัคคีภัย โจรภัย หรือภัยอย่างอื่น เป็นต้น ทำให้ฐานะการเงิน ฐานะความเป็นอยู่ทรุดต่ำลงไป ในขณะที่บุคคลเหล่านั้นไม่อาจจะช่วยเหลือตนเองได้ เพราะกำลังอยู่ในภาวะที่ต้องผจญภัย ก็จำเป็นที่จะต้องอาศัยความช่วยเหลือเกื้อกูลจากบุคคลอื่น อย่าง การช่วยเหลือเพื่อนบ้านใกล้เคียง หรือเพื่อนร่วมประเทศ ตลอดจนเพื่อนร่วมโลก ในกรณีของการเกิดอุทกภัยขึ้นในภาคต่างๆ ในประเทศต่างๆ เป็นต้น นี่เป็นการแสดงว่า คนทุกคนอาจจะมีเวลา

บังอภัย เบิกฟ้า

ใดเวลาหนึ่งที่จะต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ถ้าไม่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นแล้วจะได้รับความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัส

เพราะฉะนั้น การสงเคราะห์ อนุเคราะห์ช่วยเหลือกันตามฐานะที่ควร ตามเหตุการณ์ที่ควร และตามบุคคลที่ควรแก่การสงเคราะห์ จึงเป็นการจำเป็นอย่างยิ่ง การให้เพื่อเป็นการสงเคราะห์ในกรณีนี้อาจจะหมายรวมถึงการสงเคราะห์บริวารชน และบุคคลบ้านใกล้เรือนเคียงที่ขาดตกบกพร่องสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วย

การสงเคราะห์อนุเคราะห์กันโดยทำนองนี้ ย่อมมีอยู่แม้ในหมู่สัตว์ ถึงอาจจะเป็นการกระทำตามสัญชาตญาณก็ตาม แต่การกระทำเช่นนั้นก็ชื่อว่าเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาให้ข้อนี้พึงเห็นตัวอย่างไก่ ไก่นั้นเวลาได้อาหาร หรือตนเดินไปคู้ยี่เขี่ยพบอาหารเข้าก็จะเรียกเพื่อนฝูงให้มากิน นี่แสดงว่าไก่อีกมีการสงเคราะห์อนุเคราะห์ซึ่งกันและกัน ข้อนี้บุคคลควรทำตนให้เป็นอุปมาว่า

“เรา เมื่อยามปกตินั้น ก็ไม่ปรารถนาที่จะรบกวนหรือพึ่งพาอาศัยบุคคลอื่นให้เดือดร้อน แต่ก็อาจจะมีเวลาใดเวลาหนึ่งที่ภัยอันตรายเกิดขึ้น เมื่อภัยอันตราย เกิดขึ้นแล้ว เราจำเป็นเหลือเกินที่จะต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่น และปรารถนาความสงเคราะห์อนุเคราะห์จากบุคคลอื่น ถ้าบุคคลอื่นไม่สงเคราะห์อนุเคราะห์แก่เราแล้ว เราก็จะตกอยู่ในฐานะที่เดือดร้อน”

ความคิดอย่างนี้ย่อมมีแก่บุคคลทั่วไป ไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดที่เมื่อประสบพบความทุกข์อันสุดวิสัยที่ตนจะแก้ไขได้ ก็ย่อมจะหวังการสงเคราะห์อนุเคราะห์จากบุคคลอื่น เพราะฉะนั้นการสงเคราะห์อนุเคราะห์ต่อบุคคลอื่นที่ควรแก่การสงเคราะห์นั้น จึงเป็นธรรมะที่ บังอบาย เบิกทำ

ทุกคนควรจะมี และพึงมีเป็นอย่างยิ่ง นอกจากจะเป็นการแสดง
มนุษยธรรมดังกล่าวมาแล้ว ยังชื่อว่าได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของตน
อีกโสดหนึ่งด้วย

ดังนั้น ทานมัย คือบุญที่สำเร็จด้วยการบริจาคทานประเด็นที่
๑ นี้ มุ่งหมายที่จะชี้ให้เห็นว่า ในสังคมของมนุษย์ไม่มีผู้ใดที่มีความ
สมบูรณ์ด้วยประการทั้งปวง ย่อมมีการขาดตกบกพร่องตามที่โบราณ
ท่านกล่าวว่า “แม้เศรษฐีบางคนก็ยังไม่รู้จักขาดไฟ” เพราะฉะนั้น
การแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันการช่วยเหลือสงเคราะห์อนุเคราะห์
ซึ่งกันและกัน จึงเป็นธรรมะที่จำเป็นอย่างยิ่ง

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงธรรมะข้อนี้ไว้ในสังคหวัตถุ
ธรรม ๔ ประการ ซึ่งทรงแสดงว่า

สังคหวัตถุธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ ถ้าหากว่าไม่มีแก่บุคคล
แล้ว บุคคลก็ยากที่จะดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติสุขได้

พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่า

สังคหวัตถุธรรมโดยเฉพาะทานนั้น ถ้าหากว่าไม่มีแล้ว
แม้แต่มารดาบิดาก็ไม่อาจที่จะได้รับความเคารพบูชาจากบุตร
ธิดาได้

การที่มารดาบิดาครูบาอาจารย์ ตลอดจนถึงผู้หลักผู้ใหญ่
เป็นต้น ได้รับความเคารพนับถือสักการบูชาจากผู้ผู้น้อยนั้น ก็เพราะ
อาศัยความที่ท่านเหล่านั้นได้แสดงความเป็นผู้บุพพการี คือกระทำ
อุปการะอนุเคราะห์สงเคราะห์แก่เขามาก่อน ด้วยการให้ปันวัตถุ
สิ่งของ ช่วยเหลือในด้านค่าอุปการณการศึกษา ช่วยเหลือเมื่อคราว
เขาประสบความทุกข์ยากเป็นต้น จะเห็นได้ว่าบุคคลใดก็ตามมีการ
สงเคราะห์อนุเคราะห์เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เมื่อมีเหตุควรแก่การ

บังอวย เบิกฟ้า

สงเคราะห์ บุคคลเหล่านั้นจะอยู่ในฐานะที่เป็นพ่อพระ อยู่ในฐานะที่เป็นแม่พระของสังคมมนุษย์ เขาจะไปในที่ไหน เขาจะอยู่อย่างไร ย่อมมีแต่บุคคลยกย่อง นับถือ เขาย่อมปราศจากอันตรายในสถานที่เขาไปแล้ว

ดังนั้น การสงเคราะห์อนุเคราะห์จึงเป็นทานมัยประการหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดผล ซึ่งบุคคลจะพึงเห็นได้ในปัจจุบัน

ปัญหาจึงมีอยู่ว่า ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน ประเด็นที่ ๑ นี้ เป็นบุญส่วนเหตุอย่างไร

ที่ว่าเป็นบุญส่วนเหตุก็เพราะว่า บุคคลเมื่อมีการสงเคราะห์ อนุเคราะห์กันนี้ได้เช่นนี้ ชื่อว่าเป็นผู้กำจัดเสียซึ่งมัจฉริยะความตระหนี่ที่เหนียวในทรัพย์สมบัติของตน ความโลภอยากได้จนเกินไป ตลอดจนถึงความเห็นแก่ตัว เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการสงเคราะห์ อนุเคราะห์กันนี้ สามารถขจัดกิเลสบาปกรรมให้ออกไปจากจิตใจ เป็นจำนวนมาก บุคคลใดก็ตามที่มีจิตใจสงบจากบาปกรรม ไม่มีบาปกรรมมาหุ้มห่อจิตใจจนเกินไป จิตใจของเขาผู้นั้นก็จะมีแต่ความสุข มีแต่ความสว่างในทางธรรม ดังนั้นเขาจึงชื่อว่าได้ประสบ บุญที่เป็นส่วนผล คือ ความสุขกายสบายใจตามที่กล่าวมา

ประเด็นที่ ๒ เป็นการให้เพื่อบูชาคุณ

การให้เพื่อบูชาคุณ เป็นการให้ซึ่งมีลักษณะไม่เหมือนกันกับการให้เพื่อการสงเคราะห์อนุเคราะห์ ทั้งนี้เพราะว่าการให้เพื่อการสงเคราะห์นั้นแสดงว่าผู้ที่รับบริจาคมีความขาดแคลน มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือจากบุคคลอื่น แต่การให้เพื่อบูชาคุณนั้น ไม่จำเป็นที่ผู้รับจะต้องขาดแคลน แต่อาศัยที่บุคคลมาสำนึกถึงคุณงามความดีของท่านที่ได้ประพฤติปฏิบัติต่อตน หรือที่

บังอวย เบิกฟ้า

‘ได้มีต่อส่วนรวมเป็นต้น จึงได้ให้แก่ท่านไปเพื่อบูชาคุณงามความดี
อย่างนั้น ตัวอย่างในกรณีนี้พึงเห็นการที่ลูกหลาน เป็นต้น ได
น้อมนำผ้าอาบน้ำ หรือไปเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวชุดใหม่ให้มารดาบิดา
ปู่ย่าตายายในคราวตรุษสงกรานต์ ตลอดถึงการให้อาหารที่มีรส
แปลกแก่ท่าน ในคราวเทศกาลพิเศษหรือเมื่อตนมีอาหารที่มีรสแปลก
เป็นต้น การให้ในกรณีเช่นนี้ จะเห็นได้ว่าพ่อแม่ในยามปกติ บางที่
ท่านก็ไม่ขาดแคลน ไม่ขัดข้องเรื่องผ้านุ่มผ้าห่มหรืออาหาร การกิน
แต่ว่าบุตรธิดาสำนึกถึงคุณงามความดีของท่าน ปรารถนา ที่จะแ
สดงความกตัญญูตเวทีต่อท่าน ตามเยี่ยงอย่างของบุตรธิดา ที่ดี
เพราะว่าคุณงามกตัญญูตเวทีนี้เป็นลักษณะหรือเป็นเครื่องหมาย
ของคนดีประการหนึ่ง จึงได้แสดงกตัญญูตเวทีด้วยการบูชาคุณ
ของท่าน มีการให้อาหารผ้านุ่มผ้าห่ม เป็นต้น นี่เป็นการให้เพื่อ บูชา
คุณ

การที่พุทธศาสนิกชนไปตักบาตรในตอนเช้าแก่พระภิกษุ
สามเณร ซึ่งได้เสียสละความสุขในฆราวาสวิสัย ไม่ได้ประกอบ
กิจการงานเพื่อเลี้ยงชีวิต แต่ประกอบศาสนกิจที่เป็นประโยชน์เพื่อ
คุณแก่ตนเอง แก่พระศาสนาและแก่ประชาชน ตามหัวข้อของพระ
สังฆวัตนะที่ว่า “พระสงฆ์คือหมู่ชนที่ศึกษาพระธรรมคำสั่งสอน ของ
พระพุทธเจ้า ปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้า
แล้ว มาสั่งสอนบุคคลอื่นให้ทำตามด้วย”

บุคคลเมื่อสำนึกถึงคุณงามความดีของพระสงฆ์ ในฐานะที่
เป็นศาสนทายาท ช่วยธำรงศาสนธรรมเอาไว้ เป็นประโยชน์แก
อนุชนรุ่นหลังทั้งยังได้สั่งสอนธรรมะที่ได้ศึกษามาแก่ประชาชนผู้ไม่มี
โอกาสศึกษาอย่างจริงจัง ตามกำลังความสามารถของท่าน และ

บังอวย เบิกฟ้า

เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่ไม่มีเรือน ได้สละกิจการต่างๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว แม้ในการเลี้ยงชีวิตก็ต้องอาศัยบุคคลอื่น จึงได้ถวายทานแก่ท่าน ด้วยการถวายอาหารบิณฑบาต เป็นต้น อย่างนี้ชื่อว่าเป็นการให้เพื่อบูชาคุณ

การที่บุคคลได้พร้อมใจกันเสียภาษีอากรให้แก่รัฐบาลตามหน้าที่ของตนหรือตามกำลังทรัพย์ของตนที่จะเสียได้ ในฐานะที่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย ได้รับการคุ้มครองจากประเทศชาติ และได้อาศัยร่มพระบรมโพธิสมภารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้วเสียภาษีอากรโดยไม่หลีกเลี่ยง เป็นต้น ดังนี้ชื่อว่า เป็นการให้เพื่อบูชาคุณ

การให้เพื่อบูชาคุณในทำนองอื่น เช่น ให้แก่ครูบาอาจารย์ เป็นต้น ก็มีนัยเดียวกัน สรุปว่า “การให้ทานในกรณีนี้ หมายถึง การให้ด้วยความสำนึกถึงคุณงามความดีหรือบุพการีคุณของท่านผู้มีคุณธรรมความดี” ดังกล่าวมาแล้ว

การให้ทานอย่างนี้เป็นเหตุให้เกิดบุญอย่างไร ?

เป็นเหตุให้เกิดบุญ ก็เพราะว่า คำว่าบุญในที่นี้คือ บุญที่เป็นส่วนเหตุ นั่น หมายถึงการที่บุคคลกระทำอย่างใด อย่างหนึ่ง มีผลในการชำระล้างกิเลสทางจิตใจให้สะอาดขึ้น อย่างนี้ชื่อว่าเป็นบุญทั้งนั้น การให้เพื่อการบูชาประเด็นที่ ๒ จึงมีผลในการทำลายบาปกรรมและกิเลสทั้งหลายเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น ความอกตัญญู คือไม่รู้คุณ ความตระหนี่เหนียวแน่นที่เรียกว่า มัจฉริยะ และความโลภในทรัพย์สมบัติ ความเห็นแก่ตัว เป็นต้น ถ้าบุคคล สามารถให้ทานด้วยความสำนึกถึงคุณความดี เพื่อบูชาคุณความดี ของบุคคล

มังงอบาย เบิกฟ้า

ต่างๆ อย่างที่กล่าวมาแล้ว ก็สามารถขจัดบาปกรรม เหล่านั้นให้ออกจากจิตใจได้ เมื่อบาปกรรมเหล่านี้ได้ถูกกำจัด ให้ออกไปจากจิตใจแล้ว จิตใจของเขาก็จะสงบจากบาปกรรมนั้น บาปกรรมนั้นไม่อาจจะก่อให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อน ให้แก่เขาได้ ดังนั้น เขาก็จึงชื่อว่าเป็นผู้ประสบบุญอันเป็นส่วนผล

ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด เป็นการกล่าวในแง่ของผลที่จะพึงเห็นได้ในปัจจุบันในลักษณะที่ง่าย ๆ และเป็นการประพฤติปฏิบัติธรรมะแท้ที่จริง การให้ทานทั้ง ๒ ประการไม่ว่าจะเป็นการให้เพื่อสงเคราะห์ หรือเป็นการให้เพื่อบูชาคุณก็ตาม ย่อมทำบุคคลผู้ให้ ให้เป็นที่รักของบุคคลผู้ที่ได้รับ เกียรติศักดิ์คุณความดีของเขา ย่อมจะปรากฏไปในสถานที่ต่างๆ ได้รับการยกย่องสรรเสริญว่า เป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความกตัญญูกตเวที เป็นศาสนิกที่บริบูรณ์ ด้วยการบริจาคทาน เป็นต้น นี่เป็นผลที่เห็นได้ในปัจจุบัน และบุคคลที่ปกติให้ทานเป็นนิจ จิตใจของเขาก็จะสะอาด ปราศจากมลทิน โทษ มีมัจฉริยะและโลภะ อันเป็นคู่ปรับของท่านจะมีสติตาย เมื่อเขาตายไปแล้ว ย่อมจะบังเกิดในคติที่ดี ได้แก่ สุคติ หรือ ที่เราเรียกกันว่า โลกสวรรค์ นี่เป็นผลที่จะพึงเห็นได้ในอนาคต

ทานบารมี, บารมีธรรมเป็นเช่นไร?

นอกจากนั้น ทานยังเป็น**บารมีธรรม** คือ การเก็บ หรือ การสะสมคุณงามความดีเอาไว้ อย่างที่เรียกว่า เป็น**ทานบารมี** ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้อาศัยทานบารมีเป็นบารมีธรรมประการหนึ่ง เพราะว่าการสะสมคุณงามความดีของบุคคล ไม่ว่าจะด้วยการกระทำอย่างไรอย่าง

บังอบาย เบิกฟ้า

หนึ่งก็ตาม ย่อมถูกเก็บไว้ในจิตใจ เป็นเหตุเป็นปัจจัย ให้บุคคล
นั้นได้บรรลุถึงความสุขอันเกษมในอนาคตกายภาคหน้า ในเมื่อ
บารมีที่สะสมไว้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์

เพราะฉะนั้น ทางบุญ คือทาน นอกจากจะให้ผลในปัจจุบัน
และกายภาคหน้าแล้ว ยังเป็นบารมีธรรมอันจำเป็นที่ศาสนิกจะพึง
บำเพ็ญให้มีให้เพิ่มขึ้นในจิตสันดานของตนอีกโสดหนึ่งด้วย.

มนาปทายี ลภเต มนาปี

อภคสุต ทาตา ลภเต ปูนคัค

วรสุต ทาตา วรลาภี จ โหติ

เสฏฐนุทโท เสฏฐมุเปติ ฐานิ.

ผู้ให้ของชอบใจ ย่อมได้ของชอบใจ

ผู้ให้ของเลิศ ย่อมได้ของเลิศ

ผู้ให้ของดี ย่อมได้ของดี

ผู้ให้ของประเสริฐ ย่อมถึงฐานะอันประเสริฐ.

(พทุธ)

อง ปณฺจก. ๒๒/๕๖.

๒. สีส้ม

ทางบุญประการที่ ๒ คือ สีส้ม บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล แสดงว่า ศีลนี้เป็นตัวเหตุ ให้นุคคลประสบบุญประการหนึ่ง กับก่อให้เกิดบุญอันเป็นส่วนผล อีกประการหนึ่ง

สีส้ม คือบุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ที่ว่าเป็นบุญส่วนเหตุ นั้นก็เพราะว่าการรักษาศีลเป็นวิถีทางหรือเป็นปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลได้ประสบบุญที่เป็นส่วนผลคือความสุขกายสบายใจโดยนัย ซึ่งได้เคยกล่าวมาแล้วในเรื่องทานมัถ

ศีลคืออะไร?

เมื่อว่ากันโดยหลักทั่วไปแล้วพุทธศาสนิกชนย่อมคุ้นกับคำว่า ศีล เรามักจะพูดว่าไปรักษาศีล หรือว่าศีลธรรมเป็นต้น คำว่าศีลนี้ ถ้าหากว่าพิจารณากันในแง่ของหลักวิชาแล้วก็ไม่ใช่ว่าเรื่องง่ายที่จะเข้าใจ เพราะมีแสดงไว้มากมายหลายนัย ซึ่งจะยกมากล่าวในที่นี้ เพียงบางนัย

ประการแรก ท่านแสดงว่า เจตนาชื่อว่าศีล เจตนาในที่นี้ คือความตั้งใจ ความตั้งใจที่จะงดเว้นจากการประพฤติปฏิบัติอันไม่ถูกต้องด้วยอาศัยศีล คือข้อบัญญัติที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแต่งตั้งเอาไว้เป็นหลักในการงดเว้น

ประการที่ ๒ ท่านบอกว่า วิริยคือการงดเว้นเป็นศีล ซึ่งหมายถึงการงดเว้นจากการกระทำความชั่วอันบุคคลจะพึงประพฤติชั่วทั้งทางกายและวาจา คือเป็นความชั่วที่หยาบๆ ซึ่งเรียกตามโวหารทางธรรมะว่า เป็นวิติกมโทษ คือโทษหยาบๆ เป็นโทษ

บังอวย เบิกฟ้า

ซึ่งจะเกิดขึ้นทางกายและวาจาเท่านั้น ศิลเป็นข้อประพฤติ ปฏิบัติทางกายกับวาจาเท่านั้น แต่ถึงแม้ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับกาย วาจาก็ยังต้องอาศัยจิตใจ คือเจตนาที่จะงดเว้น เข้าเป็นเครื่องกำกับด้วย เพราะว่ากายนั้นท่านเปรียบไว้ในที่บางแห่งว่า เหมือนกับบ่าว หรือว่าเป็นบุคคลที่คอยรับใช้จิตใจ อยู่ในกำบังด้วยบัญชาของจิตใจ

ดังนั้น กายก็ตาม วาจาก็ตาม จะแสดงออกมาในรูปใด ก็เกิดขึ้นจากจิตใจเป็นส่วนสำคัญ ท่านจึงกล่าวว่า วิริติคือการงดเว้น หมายถึง การตั้งใจงดเว้นจากบาปธรรมดังกล่าวจึงชื่อว่า ศิล

ประการที่ ๓ ท่านกล่าวว่า ความสำรวมคือการระวัง ไม่ให้บาปธรรมเกิดขึ้นที่กายและที่วาจาของตนก็เป็นศิลปะ หมายความว่า สำรวมระวังไม่ให้ตนกระทำบาปออกไปทางกายและทางวาจา การสำรวมนี้ก็ต้องอาศัยจิตใจเช่นเดียวกัน

ประการที่ ๔ ท่านแสดงว่า ศิลนั้นได้แก่ปกติกายและปกติวาจา คำว่า ปกติคือธรรมดา หรือว่าเราเรียกกันทั่วไปว่าปกติธรรมดา เป็นความหมายที่เข้าใจกันดีอยู่แล้ว แสดงว่าคนเราโดยพื้นเพเดิมจริงๆ นั้น มีความปกติ คือปกติโดยเฉพาะตามแนวของศิลปะ

ปกติของคนประการที่ ๑ คือ ไม่ฆ่ากัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน นี่เป็นปกติของคน

ปกติของคนประการที่ ๒ คือ ไม่ล่วงละเมิดในทรัพย์สินเงินทองของกันและกัน นอกจากว่าบุคคลอื่นจะให้เท่านั้น ถ้าเขาไม่ให้แล้วจะไม่ไปล่วงละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของเขา นี่เป็นปกติของคน

ปกติของคนประการที่ ๓ คือ ต่างคนต่างถือสิทธิในสามีและภรรยาของตน ไม่นิยมล่วงละเมิดในสามีภรรยาของกันและกัน

ปกติของคนประการที่ ๔ คือ คนเรานี้โดยปกติจริงๆ แล้ว
บังอวย เบิกฟ้า

ยินดีในการพูดคำสัตย์คำจริง เมื่อจะติดต่อกับบุคคลใด ก็
ปรารถนาที่จะให้เขาพูดคำสัตย์คำจริงกับตน ไม่ต้องการไต่ถาม คำ
โกหกหรือคำหลอกลวง ทั้งไม่ปรารถนาไต่ถามได้ฟังคำที่หยาบๆ
ระคายหูซึ่งฟังแล้วไม่สบายใจ และไม่ปรารถนาให้ใครมาขย่งส่งเสริม
ส่อเสียดให้ตนแตกร้างกับบุคคลอื่น ทั้งไม่ปรารถนาที่จะไต่ถามได้ฟัง
คำพูดที่เพ้อเจ้อเหลวไหลเป็นต้น

ปกติของคนประการสุดท้าย คือ เป็นผู้ทำอะไรมีเหตุ มีผล
มีความคิดก่อนที่จะทำ ก่อนที่จะพูด ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร เพราะว่า
ถ้าคนเราทำอะไรโดยปราศจากสติ ปราศจากปัญญา ขาดการพินิจ
พิจารณาแล้ว ก็จะไม่ต่างอะไรจากสัตว์ดิรัจฉาน

นักปราชญ์ในสมัยก่อนท่านกล่าวว่า

“คนที่แตกต่างจากสัตว์ก็เพราะอาศัยคนเรามีเหตุมีผล”
หมายความว่า คนมีเหตุผลในการกระทำ ในการพูด แล้วก็มีสติ
ระลึกรู้สึกผิดชอบชั่วดีอยู่เสมอ ดังนั้นคนจึงแตกต่างออกไปจากสัตว์
ถ้าหากว่าปราศจากเสียซึ่งเหตุผลแล้ว คนก็เช่นเดียวกับสัตว์นั่นเอง
แต่อาศัยคนเรามีสติอย่างทีกล่าวมา จึงทำให้คนแตกต่างจากสัตว์
จนได้รับการยกย่องกันในหมู่พวกของตนเองว่าเป็นสัตว์ที่ประเสริฐ
หรือว่าเป็นผู้ที่มีจิตใจสูง ดังที่เราใช้คำว่ามนุษย์ก็ออกมาจาก คำ
สองคำ คือคำว่า มนะ กับ อุษย์ ก็หมายถึงผู้มีจิตใจสูงนั่นเอง

นี่เป็นปกติของคน ๕ ประการ

ในเมื่อคนมีปกติเช่นนี้เหตุใดคนจึงยังมีการฆ่ากันเบียดเบียน
กัน ลักขโมยกัน ประพฤติผิดในสามภรรยาของผู้อื่น ทั้งนี้เพราะว่า
คนได้ละปกติภาพของคนไป เพราะอำนาจของกิเลสทั้งหลาย มี
ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น เข้ามาคลุ้มคลั่งจิตใจ

บังอวย เบิกฟ้า

บังคับบัญชาจิตใจ ทำให้จิตใจเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพปกติ เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติศีลขึ้น เพื่อให้คนอาศัยเป็นแนวประพฤติปฏิบัติยกจิตของตนขึ้นสู่ภาวะที่เป็นปกติอย่างเดิม เมื่อเข้าสู่ภาวะเป็นปกติได้ดั้งเดิมแล้ว คนหรือมนุษย์ก็จะเข้าไปสู่วิถีทางที่ถูกต้องโดยอาศัยแนวธรรมะในศาสนาเป็นหลักประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะหลักของศีล ๕ ด้วยแล้ว ถ้าหากว่าเราได้ศึกษาค้นคว้าไป ก็จะพบว่าหลักของศีล ๕ นี้เป็นมนุษยธรรม เป็นธรรมะที่มีอยู่ก่อนแล้ว พระพุทธเจ้าจะบังเกิดขึ้นหรือไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม คนทั้งหลายรู้จักหลักของศีล ๕ อยู่แล้ว หลักของศีล ๕ นี้ แม้ในศาสนาอื่น เขาก็มีเหมือนกัน เพราะฉะนั้น เรื่องของศีล ๕ จึงเป็นเรื่องปกติของคนหมายความว่า คนเราโดยปกติจะละเว้นไม่กระทำผิดในศีล ๕ ประการ ดังนั้น ศีล ท่านจึงแปลว่าเป็นปกติ อันเป็นความหมายของศีลประการหนึ่ง

การเกิดของศีล

ในคัมภีร์ท่านแสดงการเกิดขึ้นของศีลไว้ ๓ ประการ

ประการที่ ๑ ศีลอาจจะเกิดด้วยสัมปตตวิริตี สัมปตตวิริตีในที่นี้หมายความว่า ในครั้งแรกจริงๆ เราไม่ได้มีเจตนาที่จะรักษาศีล แต่จะไปประสบเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่จะเป็นเหตุให้ผิดศีลได้ แต่ว่าในธรรมที่มีอยู่ในใจนั้นเกิดมาตักเตือนยับยั้งเราไว้ ไม่ให้กระทำไม่ให้ประพฤติไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร เช่น เราเดินไปในหนทางพบปลาตัวหนึ่งกำลังติดอยู่ในหนองแห่งๆ เป็นปลาตัวใหญ่ด้วย โดยปกติคนเราเมื่อพบปลาก็น่าจะจับมาแกง แต่ว่าคนบางคนเมื่อเห็นปลาซึ่งตกอยู่ในสภาพเช่นนั้น ก็มีจิตใจสงสาร เห็นว่าเขาต้องมาทน

บังอวย เบิกฟ้า

ทุกข์ลำบาก เขาเป็นสัตว์น้ำควรอยู่ในที่ที่มีน้ำ ก็มีจิตคิดง่วนไม่เห็น
แก่ตัว สกटकั้นความเห็นแก่ตัวที่จะกินปลาออกไปจากจิตใจ แล้วก็
จับปลานั้นไปปล่อยในน้ำ การคิดง่วนไม่ฆ่าสัตว์ ซึ่งเกิดขึ้นทั้งๆ
ที่แต่ก่อนไม่เคยมีศีล หรือไม่เคยสมาทานศีลมา อย่างนี้เรียกว่าเป็น
สัมปัตตวิริติ คือการง่วนเมื่อมีเหตุที่อาจจะทำให้ตนล่วงละเมิดศีล
เกิดขึ้นเฉพาะหน้า แต่ก็ไม่ล่วงละเมิด

ประการที่ ๒ เหตุให้เกิดศีล หรือว่าเหตุให้บุคคลมีศีลประการ
ที่ ๒ เรียกว่า “สมาทานวิริติ” สมาทานวิริติ นั้นได้แก่การง่วนจาก
การกระทำผิดศีล หรือจากการกระทำชั่วทางกายและวาจา ตาม
องค์ของศีลแต่ละข้อ ด้วยการสมาทาน ศีลโดยทั่วไปก็ได้แก่
มนุษย์ธรรมทั้ง ๕ ประการ หรือ ศีล ๕ ประการนั้น นอกจากนี้ก็มี
ศีล ๘ และศีลอุโบสถซึ่งเป็นศีลที่อุบาสกอุบาสิกาสมาทานรักษากัน
มีศีล ๑๐ ซึ่งเป็นศีลของสามเณร และศีล ๒๒๗ ซึ่งเป็นศีลของพระ
ภิกษุ เป็นต้น ศีลเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นเพราะอาศัยการสมาทาน

สมาทานคือการกระทำอย่างไร?

สมาทาน คือการประกาศหรือการรับศีลจากบุคคลอื่น
หรือโดยมีบุคคลอื่นเป็นพยานร่วมอยู่ด้วยว่าเราได้สมาทานศีลเราได้
ประกาศความเป็นผู้มีศีลออกไป ในกรณีนี้ได้แก่การที่พุทธศาสนิกชน
สมาทานศีลในวันธรรมสวนะ หรือเมื่อมีงานบุญอย่างใดอย่างหนึ่ง
เป็นต้น การสมาทานศีลนี้เรียกว่า สมาทานวิริติ

หลังจากเราสมาทานศีลไปแล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นผู้มีศีล ไม่อาจ
ที่กระทำความผิดอันเป็นเหตุให้ล่วงละเมิดสิกขาบทที่ตนได้ สมาทานไว้
ถ้าหากว่าไปประพฤติผิดเข้าก็ถือว่าเป็นผู้ที่ขาดศีล หรือกลายเป็นผู้
ที่ไม่มีศีลต่อไป

ดังนั้น ในการสมาทานศีล ถ้าหากว่าเราสังเกตก็จะพบว่าในบางครั้งจะมีการสมาทานว่า “มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสระระณนะสะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ” ซึ่งแปลเป็นใจความว่า ข้าพเจ้าสมาทานซึ่งสรณะและศีลเป็นส่วนๆ (คือทีละสิกขาบท)

เมื่อมีการขอหรือสมาทานในลักษณะนี้ย่อมแสดงว่า ถ้าศีลข้อใดข้อหนึ่งขาดลงไป ก็ถือว่าขาดไปเพียงข้อเดียวเท่านั้น ข้อที่เหลือยังอยู่ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเราสมาทานศีล ๕ ไปแล้ว เกิดไปฆ่าสัตว์เข้าก็ถือว่าขาดเฉพาะศีลข้อที่ ๑ เท่านั้น อีก ๔ ข้อ ไม่ขาด ส่วนการสมาทานธรรมดาโดยไม่ใส่คำว่า วิสุง วิสุง ลงไป ก็ถือว่าเป็นการสมาทานรวมกันทั้ง ๕ สิกขาบท ซึ่งเมื่อสิกขาบทใดสิกขาบทหนึ่งขาดลงไปหรือเราประพฤตินิดในสิกขาบทใดสิกขาบทหนึ่งถือว่าศีลนั้นขาดหมดทั้ง ๕ สิกขาบท เรากลายเป็นผู้ไม่มีศีลในขณะนั้น นี่เป็นความเชื่อถือที่เราได้ใช้ประพฤติปฏิบัติกันมา

แต่อย่างไรก็ตาม หลังจากสมาทานศีลแล้ว บุคคลควรรักษาศีลเอาไว้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกตัวอย่างว่า บุคคลควรจะรักษาศีลให้เหมือนกับจามรีรักษาขนหาง มีสัตว์ชนิดหนึ่งเรียกว่าจามรี ซึ่งเขาเอาขนหางมาใช้ทำแฉ้เรียกว่า แฉ้จามรี เป็นราชูปโภคอย่างหนึ่งของพระมหากษัตริย์ จามรีนี้เขาบอกว่าขนหางสวยงามมาก จามรีจะยอมให้ตัวเองบาดเจ็บแต่ไม่ยอมให้ขนหางของตัวขาดไป ในขณะที่จามรีหนีภัย ถ้าหากว่าขนหางเกิดไปเกี่ยวอะไรเข้า จามรีจะหยุดทันที จะพยายามแกะขนหางของตนออกมาในสภาพที่ปกติเรียบร้อย ถึงแม้ว่าจะมีอันตรายคุกคามอยู่ก็ตาม จามรีจะไม่ยอมดึงให้ขนหางของตัวขาด เพราะว่ามันรักและถนอมขนของมัน ยิ่งกว่าชีวิต พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงแสดงไว้ว่า

บังอบาย เบิกฟ้า

บุคคลควรจะรักษาศีล ที่ได้สมาทานไปแล้ว เหมือน การรักษาชีวิตหรือให้ยิ่งกว่าบุคคลผู้รักชีวิต รักษาชีวิต

การสมาทานศีลควรได้ปฏิบัติกันอย่างจริงจัง ไม่ใช่ว่าเป็นการสมาทานศีลกันตามธรรมเนียม เห็นคนอื่นเขาสมาทานก็สมาทานไปหรือบางที่มีงานมากๆ ไปทำงานไหนก็สมาทานอยู่เรื่อย แต่ว่าสมาทานศีลเสร็จก็ไปดื่มเหล้า อย่างนี้ก็ไม่เกิดผลประโยชน์อย่างใด เพราะว่าเป็นการกระทำที่ขาดเจตนาไม่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าหรือความดีของศีลอย่างแท้จริง เป็นการกระทำไปตามประเพณีเท่านั้น เพราะฉะนั้น บุคคลผู้ฉลาดเป็นนักปราชญ์เข้าใจว่าอะไรดีอะไรไม่ดี เมื่อได้สมาทานศีลไปแล้ว ก็ควรรักษาศีลของตนด้วยความสำรวมระวังไว้ อย่างน้อยที่สุดให้รักษาให้ได้วันหนึ่งก็จะเป็นการดี

ประการที่ ๓ เหตุให้เกิดศีลประการที่ ๓ คือ สมุจเฉทวิริติ

สมุจเฉทวิริติ นี้หมายถึงการงดเว้นอย่างเด็ดขาดจริงๆ ชีวิตนี้จะไม่มีการประพฤตินิดหรือไม่มีการประพฤติล่วงศีลอีกเป็นอันขาด ดังที่ท่านยกตัวอย่างบุคคลบางคนไม่ยอมกินเหล้า ไม่ยอมให้เหล้าเข้าปากเลยตลอดชีวิต อย่างนี้อนุโลมเรียกว่า เป็นสมุจเฉทวิริติ แต่ไม่ใช่สมุจเฉทวิริติที่แท้ หรือบางคนไม่ยอมพุดมูสาตลอดชีวิต บางคนไม่ยอมลักสิ่งของของเขาตลอดชีวิต หรือบางคนไม่ยอมประพฤตินิดล่วงศีล ๕ ตลอดชีวิต อย่างนี้ก็เป็นสมุจเฉทวิริติโดยอนุโลม

การไม่ล่วงศีล ๕ ตลอดชีวิตที่เรียกว่าสมุจเฉทวิริติที่แท้จริงนั้น จะมีได้ก็เฉพาะในพระอริยบุคคล ตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไปเท่านั้น

ปัญหาในตอนต่อไปอยู่ที่ว่าศีลนี้เป็นเหตุให้เกิดบุญได้อย่างไร เมื่อบุคคลสมาทานศีลไปแล้ว?

ในที่นี้จะพูดกันเฉพาะศีล ๕ ประการเท่านั้น

ศีลประการที่ ๑ เมื่อคนไม่ฆ่า ไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายชีวิตคนอื่นและสัตว์อื่น ก็ชื่อว่าเป็นการกำจัดโทษออกไป ถ้าหากว่าไม่ฆ่าเพื่อกินเป็นอาหารก็เป็นการกำจัดโทษออกไป

ศีลประการที่ ๒ เมื่อบุคคลงดเว้นไปได้ก็ชื่อว่าเป็นการกำจัดโทษเช่นเดียวกันหรือว่าทำอาชีพของตนให้เป็นสัมมาอาชีพขึ้น

ศีลประการที่ ๓ ถ้าหากว่าบุคคลงดเว้นได้ก็เป็นการกำจัดวิหิงสาความเบียดเบียนในสามภรรยาของกันและกันออกไป

ศีลประการที่ ๔ เมื่อบุคคลสมาทานไปแล้วก็เป็นการกำจัดจิตใจที่หลอลง หลวไหลให้ออกไป

ศีลประการที่ ๕ เป็นการกำจัดความมกมายไร้สติให้ออกไปเป็นต้น

นี้แสดงว่าศีลได้กำจัดบาปอกุศลออกไป เมื่อบุคคลกำจัดบาปอกุศลออกไปแล้ว จิตใจก็จะสงบสะอาด ธรรมดาจิตใจที่สะอาดย่อมเป็นจิตใจที่เต็มไปด้วยความสุข นี่ชื่อว่าเขาได้ประสบบุญที่เป็นส่วนผลแล้ว

ถ้าพูดถึงอานิสงส์คือผลที่ไหลออกจากการสมาทานศีลแล้วมีมาก แต่ในตอนท้ายของศีล ท่านแสดงว่า

“สีเลน สุขติ ынฺนุติ” บุคคลจะประสบความสุขได้ก็เพราะศีล ๑

“สีเลน โภคสมฺปทา” บุคคลจะบรรลุโภคสมบัติได้ก็เพราะศีล ๑

“สีเลน นิพฺพุตติ ынฺนุติ” บุคคลจะบรรลุพระนิพพานได้ก็เพราะศีล ๑

นี่เป็นอานิสงส์ของศีลซึ่งท่านแสดงไว้ และเราได้ยินได้ฟังกันอยู่เสมอ
บังอวย เบิกฟ้า

ธีเรน สุคติ ยนุติ

ที่ว่าบุคคลจะบรรลุสุคติได้ก็เพราะศีลนั้น คำว่า สุคติ นี้แปลตามรูปศัพท์ท่านหมายถึงการไปดี การไปดีในที่นี้ท่านอธิบายไว้ในที่ต่างๆ เป็น ๒ นัย

คือในกาลภายหน้า หรือชีวิตในอนาคต ของบุคคลผู้มีศีลนี้จะเป็นไปด้วยความสุขประการหนึ่ง และประการต่อไป แสดงว่าบุคคลผู้สมาทานศีลหรือรักษาศีลเมื่อตายไปแล้วจะไปบังเกิดในสุคติคือสถานที่ดี ซึ่งเราเรียกกันว่าสวรรค์

ปัญหาที่สำคัญคือว่า คนมีศีลนี้จะมีชีวิตในอนาคตเป็นสุขจริงหรือ?

ความหมายประการแรกนี้เราเห็นได้ และเป็นหลักฐานที่อาจยืนยันได้ง่าย ไม่ว่าใครก็ตามถ้ามีภูมิหลัง หมายถึงความประพฤติหรือการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ผิดกฎหมาย บุคคลเหล่านี้ชีวิตในอนาคตของเขาจะเต็มไปด้วยความสุขกายสบายใจ ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร เพราะไม่ต้องหวาดระแวงภัยอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นจากบุคคลอื่น ในเมื่อเขาไม่เคยเบียดเบียนบุคคลอื่นให้เดือดร้อน ไม่ต้องหวาดหวั่นอันตรายที่จะพึงเกิดขึ้นจากการถูกจับกุมเป็นต้น เพราะเขาไม่เคยประพฤติผิดศีลธรรมและกฎหมาย ท่านเหล่านี้อาจจะอยู่ในกระท่อม อาจจะเดินไปในหนทาง อาจจะเดินไปในป่าเปลี่ยวอย่างสบายใจ ไม่ต้องหวาดหวั่นต่ออันตรายทั้งหลาย

ตรงกันข้ามบุคคลที่ประพฤติผิดศีล ไปมาคน ลักษณะไมยทรัพย์สมบัติของเขา บุคคลผู้นี้จะอยู่ในสถานที่ใดก็ตามก็รู้สึกตัวเองอยู่เสมอว่าไม่ปลอดภัยทั้งนั้น ต้องคอยหวาดระแวงต่ออันตรายที่

บังอบาย เบิกฟ้า

อาจจะเกิดขึ้นจากการถูกจับกุมจากเจ้าทรัพย์ จากบุคคลที่จำหน้า
ได้ว่าตนได้เคยกระทำผิดเอาไว้ เป็นต้น นี่เป็นความแตกต่างกัน
ระหว่างบุคคล ๒ พวกคือ พวกที่มีศีลและไม่มีศีล

ความหมายที่ว่าตายแล้วยอมเกิดในสุคติ คือบังเกิดใน
สวรรค์นั้น ข้อนี้มีอาคตสถานคือมีทางสำหรับอ้างมากมาย ปรากฏ
ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาว่า บุคคลนั้นบุคคลนี้ตายไปเพราะอาศัย
ที่มีศีล หรือบางทีสมทานศีลหรือรักษาศีลได้เพียงไม่กี่วันก็ตายไป
ไปบังเกิดในสุคติ เป็นต้น ซึ่งไม่จำเป็นต้องนำมากล่าวในที่นี้

ศีเลน โภคสมุปทา

อานิสงส์ของศีลประการที่ ๒ ที่ท่านแสดงว่าบุคคลจะบรรลุ
โภคสมบัติหรือได้โภคสมบัติก็เพราะอาศัยศีล ในปัจจุบันนี้เกิดเป็น
ปัญหา คือคนเป็นจำนวนมากเข้าใจว่าหลักศีลธรรมคล้ายๆ จะไม่มี
ความศักดิ์สิทธิ์ เพราะฉะนั้น เมื่อเห็นบุคคลบางคนได้รับความสุข
มีฐานะการเงินดี เพราะอาศัย ความประพฤติที่ไม่ค่อยจะสุจริตนัก
ก็มาตำหนิว่าศีลธรรมคงจะไม่ให้ผลจริง หรือว่าธรรมะที่
พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเอาไว้คล้ายๆ จะได้ตายไปแล้วอะไรทำนอง
นี้ เพราะฉะนั้น เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นทำให้บุคคลเป็นจำนวนมาก
เข้าใจว่า หลักที่ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วนั้น ดูจะไม่ค่อยมีความ
หมายเสียแล้วในปัจจุบัน โดยที่แท้เรื่องทำดีได้ดีและทำชั่วได้ชั่วนั้น
ยังเป็นความจริง ยังมีความขลังอยู่แม้ในปัจจุบันวันนี้ แต่ว่าอาศัยที่
คนเราไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายอย่างแท้จริงของคำสั่งสอน จึงเกิดความ
เข้าใจไขว้เขวขึ้น

แต่ปัญหาที่จะพูดในที่นี้ใครจะพูดเฉพาะในประเด็นที่ว่า คนมีศีลนี้จะสมบูรณ์ด้วยโภคสมบัติได้จริงหรือ เรื่องของโภคสมบัติหรือทรัพย์สินของบุคคลที่หาได้มานั้น ไม่ว่าจะหามาแบบไหนก็กลายเป็นทรัพย์สินสมบัติเหมือนกันทั้งนั้น แต่ทรัพย์สินสมบัติที่ได้มาในทางที่ไม่ชอบธรรมเช่นทุจริต ฉ้อโกง ปล้น หรือด้วยอุบายวิธีอย่างใดอย่างหนึ่งนี้ เขาอาจจะรวยได้ในระยะหนึ่ง แต่เขารวยอยู่ในท่ามกลางความเดือดร้อน หน้าตาเขาอาจจะสดใส แต่ว่าจิตใจของเขาจะเต็มไปด้วยความหวาดระแวง กลัวว่าคนอื่นจะจับความชั่วความผิดของตนได้

ตรงกันข้ามบุคคลที่ทำกิจการงานด้วยอาศัยหลักของศีลธรรมเป็นแนวในการประพฤติปฏิบัติ เขาอาจจะมียาได้น้อย ไม่มากเหมือนบุคคลที่ทุจริตบางคน แต่ว่าทรัพย์สินสมบัติของเขาที่ได้มาในทางสุจริตนี้จะเป็นทรัพย์สินสมบัติที่ยั่งยืน ไม่มีใครมาแย่ง ไม่มีใครมายึด หรือว่าไม่มีเหตุอันใดที่ทำให้เขาต้องเสียเงินทองไปเป็นการรักษาตัวเองเอาไว้ เพราะฉะนั้นทรัพย์สินสมบัติที่เขาได้มาจึงอาจที่จะยั่งยืนอยู่เป็นของเขา อำนวยประโยชน์ แก่เขาอยู่ตลอดไป ซึ่งตัวอย่างระหว่างบุคคล ๒ ฝ่าย คือบุคคลที่ได้มาในทางที่ไม่สุจริตกับได้มาโดยอาศัยศีลธรรมนี้ มีตัวอย่างปรากฏให้เห็นในปัจจุบันมากมาย

โภคสมบัติที่ได้มาเพราะการมีศีล จึงยั่งยืนและปลอดภัย

ศิลปะ นิพพุติ ยนติ

อานิสงส์ของศิลปะการต่อไปก็คือการบรรลุนิพพาน การบรรลุนิพพานนี้เป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา ส่วนมากบุคคลที่เข้าใจในหลักธรรม เห็นโทษของการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ เมื่อทำบุญทำทานรักษาศีลอะไร ก็ปรารถนาที่จะให้เป็นอุปนิสัยปัจจัยในการบรรลุนิพพาน แท้ที่จริงค่านิพพานนี้ ในบาลีท่านแสดงไว้หลายนัยด้วยกัน นิพพานนี้แปลตามรูปศัพท์ว่า ความดับ เพราะฉะนั้น เมื่อแปลว่าความดับ แม้ในปัจจุบันก็เป็นนิพพานได้เหมือนกัน ซึ่งท่านเรียกว่าสันตนิฏฐิณิพพาน คือนิพพานที่เราจะพึงเห็นได้ในปัจจุบัน เช่นเราละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ก็ชื่อว่าได้ดับเสีย ซึ่งโทษะ ความประทุษร้าย และวิหิงสา ความเบียดเบียน ละเว้นจากการลักทรัพย์ ก็ได้ดับความโลภลงไปได้ ถึงแม้จะดับไม่หมด แต่ก็เป็นการบรรเทาอนุภาพของความโลภลงไปได้ นี่เป็นอานิสงส์ที่เราจะเห็นได้ในปัจจุบันในข้อที่ ๓

แต่ว่าจุดมุ่งหมายจริงๆ ก็คือศิลปะที่บุคคลได้สมาทานรักษาไว้ดีแล้ว ย่อมเป็นบารมีธรรมเช่นเดียวกับทานบารมี เป็นบารมีธรรมในข้อ ศิลบารมี ศิลที่บุคคลรักษาเอาไว้จนเป็นบารมีแล้ว ก็อาจที่จะช่วยบุคคลเหล่านั้นให้บรรลุนิพพานในอนาคตกาล ที่ต้องใช้คำว่าในอนาคตกาลก็เพราะว่าเรื่องของบารมีนี้เป็นเรื่องที่ต้องค่อยเป็นค่อยไป บุคคลจะต้องสะสมอบรมให้มาก บำเพ็ญให้มาก มีการเสียสละให้มาก อย่างปฏิบัติของพระโพธิสัตว์เจ้า ซึ่งได้ทราบกันอยู่แล้วนั้น เมื่อบารมีแก่กล้าเรียกว่าบารมีเต็มแล้ว การบรรลุนิพพานก็เป็นสิ่งที่บุคคลอาจจะหวังได้ นี่ก็เป็นอานิสงส์ของศิลปะ ซึ่งมีทั้งในปัจจุบันและอนาคต บุคคลที่รักษาศีลอาจจะประสบ

บังอวย เบิกฟ้า

อานิสงส์ คือผลความดีของศีลได้ในปัจจุบัน หรือไม่มีเวรไม่มีภัยกับบุคคลใด มีความสุขกายสบายใจ เกียรติศักดิ์คุณงามความดีของเขา ก็ปรากฏ ไปในสถานที่ต่างๆ เขาจะอยู่ที่ไหน จะทำอะไรก็ปราศจากความหวาดสะดุ้งหรือความหวาดระแวงต่อภัยอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น

จะเห็นได้ว่าบุคคลที่มีศีลเช่นพระภิกษุ สามเณร ท่านเหล่านี้ เป็นผู้ไม่มีเวรไม่มีภัยกับใครๆ นี้หมายถึงว่า โดยทั่วไป ซึ่งก็อาจจะมียกเว้นบ้างในบางกรณี แต่ก็ไม่อาจที่จะหักล้าง ความเป็นจริงไปได้ ท่านเหล่านี้ยิ่งแก่ยิ่งเป็นหลวงพ่อบ้าง ยิงอยู่นานๆ ยิงขลัง คนยิ่งเคารพนับถือมาก นี่เป็นเพราะอะไร เพราะอานิสงส์ ของศีล ถ้าลองท่านเหล่านี้สึกไปเป็นฆราวาส ถึงท่านจะใหญ่โต เป็นพระผู้ใหญ่คนเคยนับถือมาก แต่เมื่อสึกออกไปเป็นผู้ไม่มีศีลหรือศีลน้อยลงไปแล้ว ความเคารพนับถือของคนอื่นก็จะลดน้อยลงไป

ทรงแสดงอานิสงส์ของศีลไว้ในมหาปริณิพพานสูตรความว่า บุคคลผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยศีลในโลกนี้ ย่อม

๑. สมบูรณ์ด้วยโภคสมบัติ

๒. เกียรติคุณอันดีงามย่อมกระจายไป

๓. มีความองอาจ กล้าหาญ ไม่ครั่นคร้ามขามเกรง เกื้อเงิน

ในสมาคมต่างๆ

๔. ไม่หลงทำกาลกิริยา คือตายอย่างมีสติ

๕. เมื่อตายไปจะบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

อานิสงส์ของศีลที่จะเห็นได้ในอนาคตก็คือ ทำให้บุคคลเข้าถึงสุคติอย่างที่กำลังมาแล้ว.

๓. ภาวนามัย

ทางบุญประการที่ ๓ คือ ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา

ภาวนานี้โดยความหมายได้แก่การกระทำให้มี ให้เป็นขึ้น อะไรที่ควรทำให้มี ควรทำให้เป็นขึ้น ทั้งนี้มุ่งหมายถึงการน้อมนำกุศลธรรมคือคุณงามความดีทั้งหลายที่ยังไม่มีให้มีขึ้นในจิตใจของตน เรียกว่าเป็นภาวนามัย คือบุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา ภาวนาจึงอาจพูดได้เป็น ๒ ชั้นด้วยกัน

ในชั้นแรก หมายถึงการที่เราได้ศึกษาศาสดับตรับฟังจากบัณฑิตทั้งหลายหรือจากครูบาอาจารย์ เป็นต้น ท่านได้แสดงชี้แจงว่า สิ่งนี้เป็นกุศลคือความดี สิ่งนี้เป็นอกุศลคือเป็นบาป เมื่อเราทราบแล้วก็น้อมนำสิ่งเหล่านั้นมาไว้ในจิตใจของตน ให้เป็นหลักใจของตน เช่นท่านแสดงว่า พรหมวิหารธรรมคือธรรมะที่เป็นหลักหรือเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ เป็นหลักธรรมจำเป็น ที่คนซึ่งอยู่ในฐานะเป็นผู้ใหญ่จะต้องมี เราเห็นว่า พรหมวิหารธรรมเหล่านี้เป็นคุณธรรมเป็นกุศลธรรมก็น้อมนำพรหมวิหารธรรมเหล่านี้มาไว้ในจิตใจของตน ให้เป็นหลักของจิตใจ

พรหมวิหารธรรมคืออะไร?

พรหมวิหารธรรมได้แก่ธรรมะ ๔ ประการ คือ :-

เมตตา ได้แก่ความรักใคร่ปรารถนาที่จะให้เป็นสุข

กรุณา คือความหวังใจหรือความสงสาร คิดที่จะช่วยให้พ้น

ทุกข์

มุทิตา ได้แก่ความพลอยยินดี เมื่อผู้อื่นเขาได้ดี

บังอับช เบิกฟ้า

อุเบกขา ความวางเฉย ได้แก่อาการของจิตที่ไม่รู้สึกเสียใจ ไม่รู้สึกดีใจเมื่อคนอื่นประสบความวิบัติ

หลักธรรมทั้ง ๔ ประการนี้สมควรที่เป็นภาวนามัย สมควรที่จะเจริญให้บังเกิดขึ้นในจิตใจของตน เพราะว่าเมื่อบุคคลได้เจริญพรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ให้เกิดขึ้นแล้ว เขาก็จะกลายเป็นพรหมคือผู้ประเสริฐ ผู้มีพรหมวิหารธรรมในปัจจุบัน เป็นผู้ใหญ่ที่สูงด้วยคุณธรรม ท่านอธิบายลักษณะของพรหมวิหารธรรมไว้ว่า พรหมวิหารธรรมนี้อาจจะใช้ในวาระที่แตกต่างกัน ไม่ใช่ว่าจะใช้ธรรมะทั้ง ๔ ควบคู่กันไป หรือใช้ได้ทุกกาลเวลา ท่านจึงอุปมาไว้ว่า เหมือนกับพ่อแม่ที่มีลูก ๔ คน

ลูกคนหนึ่งกำลังที่จะเกิดมาหรือเกิดมาใหม่ๆ เมื่อเกิดมาใหม่ๆ พ่อแม่ย่อมจะมีความรู้สึกรักใคร่ ปราบปรามที่จะให้ลูกของตนนั้นมีความสุขกายสบายใจ เมื่อลูกยังไม่ได้เกิดมาก็ปราบปรามที่จะเห็นลูกเกิดมามีอวัยวะสมบูรณ์ สติปัญญาดี รูปร่างน่ารัก น่าเอ็นดู เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้พ่อแม่ก็ใช้ธรรมะคือ เมตตา

ธรรมะคือ กรุณานั้น เปรียบเหมือนกับพ่อแม่ที่มีลูกกำลังป่วยหนัก ความรู้สึกของพ่อแม่ที่เห็นลูกกำลังป่วยก็คือความสงสาร ต้องการที่จะช่วยให้ลูกของตนพ้นจากความเจ็บไข้ได้ป่วยนั้น ในกรณีเช่นนี้ท่านบอกมาให้ใช้ธรรมะคือกรุณาจิต ได้แก่จิตที่สงสารปราบปรามที่จะช่วยให้พ้นทุกข์

ธรรมะคือ มุทิตา พลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี อุปมาเหมือนพ่อแม่ ที่ลูกได้ศึกษาเล่าเรียนสำเร็จไปตั้งตนเป็นหลักเป็นฐานในปัจจุบันแล้ว พ่อแม่ก็ย่อมจะมีความปีติยินดี ชื่นใจพอใจในความสำเร็จของลูกนั้น

ธรรมะคือ อุเบกขา เหมือนกับพ่อแม่ซึ่งมีลูกกำลังทำผิดในคดีอาญา ต้องติดคุกติดตะราง ในกรณีเช่นนี้จะเห็นได้ว่า ไม่อาจจะใช้เมตตาคือปรารภนาให้แก่เป็นสุขได้ เพราะตอนนั้นแกอยู่ในคุก เราไม่อาจที่จะใช้กรุณาคือความสงสารคิดจะช่วยแก่ได้ เพราะถ้าขึ้นช่วยไป สมมติว่ามีอิทธิพลอำนาจอะไรพอที่จะช่วยได้ ก็เป็นการทำลายชบวณการแห่งความยุติธรรมและเป็นการลำเอียงคือมีอคติในบุคคลบางคน อคตินี้เป็นคู่ปรับของอุเบกขา มี ๔ ประการด้วยกัน คือ :-

ลำเอียงเพราะรักใคร่กัน เรียกว่า *ฉันทาคติ* เช่นในกรณีของการที่ต้องการจะช่วยบุตรหรือปียชนคนที่รักซึ่งกำลังประสบความทุกข์ความเดือดร้อน เพราะทำผิดกฎหมายบ้านเมือง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ลำเอียงเพราะไม่ชอบกัน เรียกว่า *โทสาคติ* เช่นในกรณีของบุคคลบางคนถึงแม้จะเป็นผู้ที่กระทำดี แต่เราบอกว่าทำไม่ดี เพราะเราไม่ชอบบุคคลนั้น

ลำเอียงเพราะกลัว เช่นเขาเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ มีอำนาจ อะไรมาก เขาทำผิดลงไปจริง แต่เราบอกว่าเขาไม่ได้ทำ ทั้งนี้เพราะกลัวอำนาจอิทธิพลของเขา อย่างนี้เรียกว่า *ภยาคติ*

ลำเอียงเพราะหลงไม่เข้าใจ ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ไม่รู้เหตุผล ต้นปลาย ใครว่าอย่างไรก็ว่าตามเขาไป เรียกว่าลำเอียงเพราะหลง คือ *โมหาคติ*

ในกรณีของลูกที่ต้องติดคุกติดตะรางเพราะทำผิดกฎหมายอย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว เราไม่อาจที่จะใช้มุทิตาจิต เพราะว่ามีมุทิตาท่านให้ใช้ในกรณีของบุคคลซึ่งกำลังประสบสุขกายสบายใจประสบ *บังอบาย เบิกฟ้า*

ความสำเร็จในชีวิตเท่านั้น ถ้าหากว่าขึ้นไปแสดงมุทิตาจิตกับคนที่
ติดคุกติดตะราง ก็กลายเป็นการไปสมน้ำหน้าหรือไปทำให้เขา
เสียใจเท่านั้นเอง ดังนั้นในกรณีเช่นนี้ท่านจึงสอนให้ใช้อุเบกขา คือ
ไม่ตีใจ ไม่เสียใจ เพราะว่ามีพิจารณาว่า ลูกของเราเนี่ยทำผิด คนทั้ง
หลายที่เกิดมาในโลกนี้ “มีกรรมเป็นของของตน เป็นผู้รับผลของ
กรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่
พึ่งอาศัย”

กรรมทำให้เขาต้องติดคุก มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ ที่เขาต้องไป
ประสบความเดือดร้อนในคุกก็เพราะเขาไปทำกรรมเอาไว้ มีกรรม
เป็นที่พึ่งอาศัย ความเดือดร้อนทั้งหลายที่เขาเป็นอยู่ในชีวิตนั้น
เพราะอาศัยผลกรรมที่เขาได้กระทำไว้นั่นเอง เขาทำกรรมอันใดไว้
ไม่ว่าจะดีหรือชั่วก็ตาม แม้เราเองก็ตาม ลูกของเราก็ตาม ย่อมจะ
ได้รับผลแห่งกรรมคือการกระทำนั้น

บุคคลเมื่อจะใช้อุเบกขาได้ก็ต้องอาศัยการพิจารณาดังที่
กล่าวมาแล้ว นี่คือธรรมะที่เป็นพรหมวิหารธรรม ซึ่งยกมาเป็น
ตัวอย่างว่า ธรรมะเหล่านี้เมื่อบุคคลมาพิจารณาเห็นว่า เป็นความดี
ใครมีพรหมวิหารย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรม นอกจาก
นั้น พรหมวิหารนี้ท่านยังแสดงว่า ใครประพฤติปฏิบัติตาม พรหม
วิหารธรรม ทั้ง ๔ ประการนี้ ย่อมจะได้ชื่อว่าเป็นพรหม หรือเป็น
พระพรหม ซึ่งเราถือว่าเป็นเทพเจ้ายิ่งใหญ่ในอัตภาพที่เป็นมนุษย์นี้
ถ้าหากว่าเจริญพรหมวิหารได้เต็มที่ เวลาตายไปแล้วย่อมจะไป
บังเกิดในพรหมโลก เป็นต้น

พรหมวิหารธรรมทั้ง ๔ ประการที่ได้กล่าวมานี้ ท่านบอกว่า
ให้มีความรู้สึกในบุคคลทั้งหลาย ไม่ใช่ว่าจะมีความรู้สึกเฉพาะ

บุคคลบางคนเท่านั้น ว่าจะให้ใช้เมตตา กรุณา มุทิตา หรืออุเบกขา ในบุคคลแต่ละคนตามสมควรแก่กรณี ดังตัวอย่างซึ่งได้ยกมาแล้ว เมื่อเราพิจารณาเห็นว่า พรหมวิหารธรรมนี้เป็นกุศลธรรม ก็ย่อมนำมาประพฤติปฏิบัติ อย่างนี้เรียกว่าเป็นภาวนามัยประการหนึ่ง แม้ในธรรมะข้ออื่นก็มีทำนองเดียวกัน

พรหมวิหารธรรมซึ่งบุคคลนำมาประพฤติปฏิบัติดังกล่าวมานี้ เป็นบุญอย่างใด บุญส่วนเหตุเช่นเราเจริญเมตตา เมื่อเราเจริญเมตตาก็ได้กำจัดกิเลส คือความพยาบาท เพราะว่าความพยาบาทนี้เป็นคู่ปรับของเมตตา เมื่อมีความกรุณาขึ้นมา ก็ได้กำจัดวิหิงสา ได้แก่ความรู้สึกเบียดเบียนบุคคลอื่น สัตว์อื่น ให้ออกไปจากจิตใจ เมื่อมีธรรมะหรือเจริญธรรมะคือมุทิตาให้เกิดขึ้นในจิตใจของตน ก็เชื่อว่าเป็นการขจัดความไม่ยินดี อิสสา คือความริษยา ให้ออกไปจากจิตใจ เมื่อเจริญอุเบกขาก็เชื่อว่าได้กำจัดอคติให้ออกไปได้เชื่อว่าเป็นบุญส่วนที่เป็นเหตุคือเหตุให้เกิดความสุขกายสบายใจ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อบุคคลเจริญพรหมวิหารตามนัยที่กล่าวมาจิตใจของเขาก็จะประสบความสุขคือ

จะนอนหลับก็เป็นสุข ๑ จะตื่นก็เป็นสุข ๑ ไม่ฝันร้าย ๑ เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย ๑ เป็นที่รัก ของอมมนุษย์ ๑ เทวดาย่อมรักษา ๑ อันตรายทั้งหลายจากสัตว์ร้ายจากอักษิภัยจากอุทกภัยเป็นต้นก็ไม่เบียดเบียน ๑ สีหน้าของเขาย่อมผ่องใส ๑ จิตย่อมเป็นสมาธิได้เร็ว ๑ เวลาจะตายก็ไม่หลงตาย ๑ ตายไปแล้วก็ยังไปเกิดในสุคติ ๑

เรื่องของภาวนานั้น มีนัยที่ท่านจำแนกแจกแบ่งเอาไว้พิสดารมากมายหลายอย่าง เมื่อจัดโดยประเภทใหญ่ๆ มี ๒ ประการด้วยกัน คือ :-

๑. สมถภาวนา

๒. วิปัสสนาภาวนา

ในที่บางแห่งท่านก็เรียกว่า กรรมฐาน ได้แก่การงานทางใจที่บุคคลผู้มุ่งความสงบแห่งจิตใจ จะพึงกระทำบำเพ็ญให้เกิดขึ้น เรียกว่าวิปัสสนากรรมฐาน คือกรรมฐานที่เนื่องด้วยการใช้ปัญญา พินิจพิจารณาถึงสภาวะธรรมต่างๆ ท่านเรียกอารมณหรือภาวนา เหล่านี้เป็น ๒ ประเภทด้วยกัน คือ :-

อารัมมณุปนิชฌาน ได้แก่การเข้าไปเพ่งอารมณ์ต่างๆ กัน หมายถึงสมถภาวนา หรือสมถกรรมฐานนั่นเอง

ลักษณะุปนิชฌาน คือการเข้าไปเพ่งลักษณะต่างๆ อันหมายถึงวิปัสสนาภาวนา

กรรมฐานหรือภาวนานี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงธรรมในส่วนที่สูงขึ้นไป ซึ่งท่านเรียกว่าจิตศึกษาและปัญญาศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นงานของจิตโดยตรง เพราะร่างกายของบุคคลเรานี้มีส่วนประกอบที่สำคัญอยู่ ๒ ส่วน คือส่วนที่เป็นกายกับส่วนที่เป็นจิต และถือว่าจิตย่อมเป็นประธาน เป็นใหญ่ เป็นผู้นำ เป็นผู้ประเสริฐ หรือจิตย่อมเป็นประมุขของกายนั่นเอง

ดังนั้น พฤติกรรมต่างๆ ที่บุคคลแสดงออกไม่ว่าจะพูดทางวาจาก็ตาม จะกระทำความดีหรือความชั่วออกมาทางร่างกายก็ตาม ท่านถือว่าการกระทำนั้นอยู่ใต้การบงการของจิต ถ้าหากว่าจิตได้รับการฝึก ได้รับการอบรม และได้รับการสั่งสมคุณงามความดีเอาไว้

บึงอวย เม็กฟ้า

ไว้มาก จิตก็จะสร้างพฤติกรรมออกมาทางวาจาและทางกายให้เป็น วาจาที่ดี ให้เป็นกายที่ดี ในทำนองเดียวกัน ถ้าหากว่าจิตใจไม่ได้รับ การฝึก ไม่ได้รับการอบรมในทางที่ดี โดยผู้ที่เป็นเจ้าของจิตใจ ปล่อยปละละเลย ไม่ใส่ใจที่จะหาคุณงามความดีมาไว้ภายในจิตใจ ของตนแล้ว จิตใจก็จะบังคับพฤติกรรมที่แสดงออกมาทางกาย ทาง วาจาให้เป็นกายวาจาที่ไม่ดี เช่น พูดออกมาทางวาจาก็เป็นวาจาที่ โทกทลอกลวง ส่อเสียด ยุยงส่งเสริมให้บุคคลอื่นเขาแตกกัน หรือ ไม่ก็เป็นคำหยาบ ที่เมื่อฟังไปแล้ว ทำให้เกิดความไม่พอใจเพราะเสนาะหู ตลอดถึงการพูดคำที่เพ้อเจ้อเหลวไหล ไร้สาระประโยชน์เป็นต้น ฝ่ายทางกายของบุคคลที่มีจิตอันไม่ได้เจริญอบรมตามแนวของ ธรรมเล่า ก็ย่อมจะแสดงพฤติกรรมออกมาในทางที่เบียดเบียน เช่น ขำทำลายล้างซึ่งกันและกัน อาจจะเป็นการเบียดเบียนทางร่างกาย ทางชีวิต ทางทรัพย์สิน ทางสิทธิหน้าที่ ตลอดถึงประเพณีที่ได้รับ นิยมยกย่องนับถือกันมาแต่โบราณกาลเป็นต้น

ดังนั้น ในทางพระพุทธศาสนา จึงถือว่างานของจิตหรือการ ฝึกจิตนี้ เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ท่านจึงได้กล่าวเป็นพุทธภาษิตอัน แปลเป็นใจความว่า **“การฝึกจิต เป็นความดี จิตที่ฝึกดีแล้ว นำ ความสุขมาให้”** เป็นต้น โดยเฉพาะในด้านของภavanaทั้ง ๒ ประการ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้เป็นหลักสำคัญว่า **“ถูกอน ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลายจงยังสมาธิให้ เกิดขึ้น”** ทรง แสดงอานิสงส์ไว้ว่า **“จิตที่บุคคลฝึกไว้ดีแล้ว ย่อมอำนวย ประโยชน์สุขให้แก่บุคคลนั้น”**

อันเป็นการยืนยันได้ว่า พระพุทธศาสนาเพ่งเล็งในการที่จะ ขจัดหรือขัดเกลาจิตใจของบุคคลที่ถูกห่อหุ้มด้วยอกุศลธรรมทั้งหลาย

บึงอบาย เบิกฟ้า

มีความโลภอย่างรุนแรง ความ โกรธซึ่งหึงสาพยาบาท ตลอดจนคิด
แสร้งไปในทางที่จะเบียดเบียน ทำลายล้างซึ่งกันและกันเป็นต้น ให้
ผ่นคลายบรรเทาเบาบางจนถึง กับหมดสิ้นไป เพราะถ้าหากว่าจิต
ได้รับการชำระสะสางอกุศลธรรม เหล่านั้นให้ออกไปได้แล้ว ก็จะมี
เป็นจิตที่ควรแก่การงาน เปรียบ เหมือนเหล็ก หรือวัตถุอย่าง
ใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลจัดการตกแต่ง ให้เป็นรูปร่างต่างๆ แล้ว ก็อาจ
จะใช้ให้เป็นประโยชน์ได้

ในปัจจุบันพุทธบริษัททั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตได้หันมา
สนใจเรื่องของจิตกันมาก ปัจจุบันโลกทั่วไปเจริญกันด้วยวัตถุ มีตึก
รามบ้านช่อง ความก้าวหน้าในด้านวัตถุ เราจะมองไปในที่ไหนๆ ก็
จะเห็นว่ามีความเจริญ ตึกเมื่อก่อนมีกันเพียง ๗ ชั้น ก็รู้สึกเป็น
เรื่องอัศจรรย์ เตี่ยวันนี้เมืองไทยเรามีตึกถึง ๖๐ กว่าชั้น ในต่าง
ประเทศบางประเทศมีจำนวนร้อยๆ ชั้น ความเจริญในด้านวัตถุ
กำลังก้าวรุดหน้าไปมาก แต่บุคคลผู้มีปัญญามาเพ่งมองความ
เจริญในด้านวัตถุเหล่านี้ไปในทำนองที่หาสาระประโยชน์ หรือจะให้
เป็นแก่นสารอย่างแท้จริงไม่ได้

ในที่บางแห่งความเจริญในด้านวัตถุมีมากมาย แต่พฤติกรรม
ของบุคคลในสังคมเหล่านั้น แสดงออกในลักษณะที่รุนแรง โหดเหี้ยม
ขาดเมตตาปราณี ไม่มีความรักความเมตตาในระหว่างเพื่อนมนุษย์
ด้วยกัน ดังนั้นตึกรามบ้านช่อง ถ้ามองกันในแง่หนึ่งหากบริเวณตึก
รามบ้านช่องเหล่านั้น คนขาดการฝึกจิตหรือขาดการอบรมจิตตาม
แนวธรรมอันเป็นคำสั่งสอนที่ดีแล้ว ตึกเหล่านั้นก็จะกลายเป็นป่า
คอนกรีตเพราะอาศัยที่คนใช้ชีวิตหรือดำเนินชีวิตตามสัญชาตญาณ
ป่า

สัญชาตญาณของป่าอะไร สัญชาตญาณของป่าก็คือ
วิญญาณหรือความสำนึก หรือการกระทำที่แม้แต่สัตว์บางจำพวกก็
ยังกระทำกันอยู่ เช่นนกกินไม่พอใจก็เบียดเบียนกัน ประหัดประหารกัน
มีการประพาศิติดศีลธรรม ซึ่งปรากฏ เป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์
ทุกๆ วัน เป็นเรื่องที่เชื่อว่ามีความเจริญในด้านวัตถุก้าวรุดหน้าจนเกิน
ไป แต่ความเจริญในด้านจิตใจกลับได้รับการสนใจกันเพียงเล็กน้อย
เมื่อขาดดุลย์ระหว่างความเจริญทั้ง ๒ อย่าง จึงเกิดช่องว่างขึ้นใน
ด้านความประพฤติ เกิดพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมต่างๆ มากมาย
ดังนั้น เรื่องของภาวนา หรือทางบุญคือภาวนาจึงเป็นข้อที่ควร
สนใจอย่างยิ่ง

สมถภาวนา

สมถภาวนา หรือสมถกรรมฐาน ได้แก่การงานของใจ หมายถึง
ถึงบุคคลผู้ประพฤติปฏิบัติ จะต้องน้อมจิตใจของตนระลึกถึงอารมณ์
อันใดอันหนึ่ง เพื่อที่จะให้ไม่ต้องซัดส่ายวิ่งพล่านไปตามสิ่งต่างๆ
ซึ่งผ่านมาจากประสาททั้ง ๕ กลับมาควบคุมจิตใจให้อยู่ในอารมณ์
อันใดอันหนึ่ง การที่ควบคุมจิตใจให้มีความระลึกหรือจดจ่ออยู่ใน
อารมณ์อันใดอันหนึ่งเช่นนี้ เรียกว่า สมถกรรมฐาน หรือสมถภาวนา
หรืออรัญญูปนิชฌาน อย่างที่ได้เคยกล่าวมาแล้ว แต่ว่าอารมณ์
ของบุคคลเรานั้นไม่เหมือนกัน ที่อารมณ์ไม่เหมือนกันนี้ท่านแสดง
ว่าอยู่ที่จิต จิตแปลว่า ฟันเพหรืออหิชาลัย หรือความนิยมชมชอบ
ความพอใจ หรือว่านิสัยของตนเป็นอย่างใดเป็นต้น

ประเภทของจิต ท่านแสดงไว้ถึง ๖ ประเภทด้วยกันคือ :-

ราคจิต บุคคลที่มีราคจิตเป็นบุคคลที่รักสวयรักงาม ชอบ
ความประณีตเรียบร้อย จะทำการงานอะไรก็ไม่หยาบ เมื่อการงาน
บังอับ เบิกฟ้า

เสร็จไปแล้วก็เสร็จไปด้วยความเรียบร้อย และสวยงาม เช่นกวาดขยะ ถ้าหากว่าเป็นบุคคลที่มีโรคจิตกวาดขยะแล้ว พื้นที่เขาปิดกวาด นั้นก็จะสวยงามไม่รกรุงรัง ถ้าหากว่าเขาจะทำกิจการอย่างอื่นก็ตาม ก็จะเป็นไปด้วยความมีระเบียบเรียบร้อยทั้งนั้น

โทสจริต คนเหล่านี้มีลักษณะตรงกันข้ามกับโรคจิต คือทำอะไรเอาเร็วเข้าว่า เช่นจะกวาดขยะก็รีบๆ กวาดเอาให้มันเสร็จๆ ไป บางทีก็เสร็จไม่ค่อยจะเรียบร้อยนัก คนโทสจริต เรียกว่า ทำอะไรโผงผางรุนแรงเอาจริงเอาจัง

โมหจริต คนโมหจริตนี้มีความรู้สึกหรือว่าอหังการใจคอออกจะเรื่อยๆ เฉื่อยๆ หรือเรียกว่าละลึมละลือ จะทำ การงานอะไรก็เอาดีไม่ค่อยได้ เช่นจะฉูพื้น ถ้าหากว่าเป็นคนโมหจริต ไปฉูพื้น พื้นก็อาจจะดำๆ ต่างๆ คือเรียบร้อยบ้างไม่เรียบร้อยบ้างอะไรเหล่านี้

พุทธิจริต เป็นคนที่มีเหตุมีผลไม่เที่ยงง่าย จะทำอะไรก็อาศัยความรู้ อาศัยการใช้ปัญญาพิจารณาพิจารณาลงไปให้ แน่ชัด จึงจะกระทำจึงจะเชื่อ

สัทธาจริต ท่านกล่าวว่าเป็นคนหูเบาเชื่อง่ายมีข่าวคราวอะไรก็มักจะตีโพยตีพายไปเชื่อเสียแล้ว โดยไม่ได้พิจารณาให้ถ่องแท้ว่าเรื่องราวเหล่านั้น จะมีความจริงความเท็จอยู่สักแค่ไหน ลักษณะของบุคคลที่มีศรัทธาจริต ก็คือ นิทานเรื่องกระต่ายตื่นตูมนั่นเอง

วิตกจริต ปกติแล้วก็คิดฟุ้งซ่านจะทำอะไรก็คิดแล้วคิดอีก ทำไม่เสร็จแล้วก็ยังไปคิดไปวิตกอยู่ สมมติว่าคนเหล่านี้จะสอบไล่ ก่อนที่จะเขียนลงไปก็คิดอย่างนั้น คิดอย่างนี้ ไม่แนใจ ตัดสินใจอะไรไม่ค่อยได้ คือลังเลอยู่เรื่อยไป

ที่เรียกว่าจิตนั้น ไม่ได้หมายความว่าคนแต่ละคนจะมีจิต
บังอบาย เบิกฟ้า

แต่เพียงอย่างเดียว แต่ที่ท่านเรียกว่าจิตอย่างใดอย่างหนึ่ง อาศัย
ข้อที่บุคคลเหล่านั้น มีจิตอันใดที่เด่นชัด เช่นเป็นคนชอบคิด ชอบ
ฟังอ่าน สงสัยลังเล ตกงใจอะไรไม่ได้อยู่เรื่อยๆ ไป อย่างนี้เป็นปกติ
ท่านก็ถือว่าคนเหล่านี้มีวิตกจิต แต่ว่าความรักสวयรักงามก็ดี บาง
โอกาสเอาจริงเอาจัง บางทีก็มีเหตุมีผล หรือบางทีก็เชื่อง่ายอะไร
เหล่านี้เป็นต้น ก็หมายถึงว่าจิตอย่างอื่น ลดหลั่นกันลงไปตาม
กำลังแห่งจิตนั้นๆ เมื่อคนเรามีจิตแตกต่างกันมากมายอย่างนี้ ก็
จำเป็นอยู่เองที่กรรมฐานหรือการงานสำหรับเป็นคู่ปรับของจิต
หรือของจิตใจของแต่ละบุคคล ก็ต้องมีไม่เหมือนกัน

สมถกรรมฐานนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้เป็นเรื่องราวไป
ถึง ๔๐ ข้อด้วยกัน ใน ๔๐ ข้อนี้ ไม่จำเป็นที่จะต้องนำมากล่าวหมดทั้ง
๔๐ ข้อ สำหรับข้อใหญ่ ใจความในเรื่องของสมถกรรมฐาน หรือ
สมถภาวนาอยู่ที่ให้บุคคลเอาจิตใจมาจดจ่ออยู่กับอารมณ์อันใด
อันหนึ่งใน ๔๐ อย่างนั้นนั่นเอง ด้วยการมีสติระลึกรู้ในอารมณ์ได้
เพียงอารมณ์เดียว จนจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิ เกิดความสงบ กิเลส
นิวรณ์ไม่อาจรบกวนจิตในขณะนั้นได้ นี่คือสมถภาวนา

วิปัสสนาภาวนา

คำว่า วิปัสสนานั้น ท่านให้นิยามความหมายเอาไว้ว่า
กิริยาที่ทำวิปัสสนา ที่เห็นแจ้งชัดในอารมณ์ให้เกิดขึ้น
ด้วยเจตนาใด เจตนาอันชื่อว่าวิปัสสนาภาวนา

อันเป็นการแสดงว่า การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้
ทราบความจริงหรือเห็นสภาพอันแท้จริงของสิ่งต่างๆ ซึ่งตนเข้าไป
ทำความรู้จัก อาการอย่างนี้เรียกว่า เป็นวิปัสสนาภาวนา

บังอวย เบิกฟ้า

เรื่องของวิปัสสนานี้ สิ่งที่เราจะต้องทำความเข้าใจรู้จักว่ามีเครื่องประกอบอย่างใดบ้าง จะต้องทราบว่าจะอะไรเป็นอารมณ์ คือเป็นที่ตั้งของวิปัสสนา อารมณ์ของวิปัสสนาท่านแสดงไว้หลายอย่างด้วยกัน เช่น ชันธ ๕ คือ รูป, เวทนา, สัญญา, สังขาร, วิญญาณ เป็นต้น การเจริญวิปัสสนาก็คือการกำหนดเอาสิ่งที่กล่าวมานี้ที่กำลังเกิดขึ้น อันใดอันหนึ่งมาเป็นอารมณ์ เราอาจจะเอาชันธ ๕ เพียงอันใดอันหนึ่ง เช่น

รูปชันธ - คือสิ่งที่เรารู้ได้ด้วยตาเห็นทางตา เป็นต้น แต่ตัวรูปเองรู้อะไรไม่ได้เลย

เวทนา - ความรู้สึกในอารมณ์ที่ดีและไม่ดี ทำให้เป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ไม่ทุกข์ไม่สุขบ้าง

สัญญา - คือความจำ ได้แก่ความจำรูป จำเสียง จำกลิ่น จำรส จำสัมผัสที่ถูกต้อง จำธัมมารมณ์

สังขาร - สภาพที่ปรุงแต่งอารมณ์ให้รัก-โกรธ-เกลียด เป็นต้น

วิญญาณ - สภาพที่รู้แจ้งในอารมณ์

คนจะเจริญวิปัสสนาได้ก็มีอยู่ ๒ ทาง คือ :- อาศัยเจริญสมณะมาก่อน แล้วใช้สมณะเป็นบาให้เกิดวิปัสสนา ๑ เจริญวิปัสสนาล้วนๆ ไม่ต้องอาศัยสมณะ ๑

เหตุที่จะให้เกิดวิปัสสนา ท่านแสดงไว้ ๒ อย่าง คือ :-

๑. ศิลปบริสุทธ์ ความหมัดจดแห่งศีล คือหมายถึง ผู้ที่จะเจริญวิปัสสนานี้เป็นผู้อยู่ในฐานะอย่างไร เป็นคนรักษาศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ หรือ ๒๒๗ ก็ตาม พยายามรักษาศีลของตนให้บริสุทธ์ไม่ขุ่นมัว คือ ศีลนี้ไม่ขาด ไม่บกพร่องข้อใดข้อหนึ่งลงไป เพราะว่าถ้าหากมีศีลข้อใดข้อหนึ่งบกพร่อง ย่อมไม่อาจรู้แจ้งได้

บังอวย เบิกฟ้า

เพราะว่าจิตมีวแต่ระลึกถึงความบกพร่อง ในด้านการประพฤติปฏิบัติก็จะทำให้จิตใจขุ่นมัว เศร้าหมอง จนไม่สามารถที่จะเห็นสภาพอันเป็นจริงของธรรมทั้งหลายได้

๒. จิตบริสุทธิ์ ความบริสุทธิ์ของจิตใจ ในขั้นนี้ก็หมายถึงว่าจิตของผู้ที่จะเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั้น จะต้องมีความสงบ เป็นสมาธิพอสมควร อย่างน้อย บางอย่างก็ผ่านอารมณ์สมถกรรมฐาน บางอย่างก็แค่อุปจารสมาธิ พอสบายขึ้นวิปัสสนาได้ บางอย่างก็ต้องผ่านไปถึงขั้นของอัปปนา คือ จิตใจแน่วแน่พอควร

ศีลบริสุทธิ์ กับจิตที่เป็นสมาธินี้ ท่านบอกว่า เป็นเหตุให้เกิดวิปัสสนา คือความรู้แจ้งแทงตลอดถึงสภาวธรรมทั้งหลาย เมื่อเราเจริญวิปัสสนาถึงขั้นที่จิตใจเราบริสุทธิ์แล้ว ก็จะได้รับผล คือ ความบริสุทธิ์แห่งความคิดเห็น ความคิดเห็นของเราจะไม่สับสนหรือไขว้เขว เกิดลังเลสงสัย จะเข้าใจสิ่งต่างๆ ในแง่ที่ถูกต้อง ตามหลักธรรมที่ท่านแสดงเอาไว้ ต่อจากนั้น จิตใจก็จะเขยิบฐานะขึ้นไปเป็นความบริสุทธิ์แห่งปัญญา ขจัดความสงสัยเสียได้ ต่อไปก็จะมี ความบริสุทธิ์แห่งความรู้จริง คือ ความรู้ที่ถูกต้อง ความเห็นที่ถูกต้องว่าอะไรเป็นทางที่จะให้จิตสงบระงับอย่างแท้จริง หรือเข้าใจถึงสภาวธรรมทั้งหลายตามความเป็นจริง จากนั้นจิตก็จะดำเนินไปสู่ ความบริสุทธิ์แห่งความรู้ความเห็น คือเห็นข้อปฏิบัติ ที่จะให้เกิดอริยมรรค มีโสดาปัตติมรรคเป็นต้นไป ต่อจากนั้นก็รู้แจ้งแทงตลอดในมรรคทั้งหลาย

ลักษณะของวิปัสสนา ได้แก่ การมาพิจารณาถึงสังขารทั้งหลาย ตามสภาพที่เป็นจริงว่า ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นต้นไม้ เป็นภูเขา หรือเป็นอะไรก็ตามที่เกิดขึ้นมา บังอบาย เบิกฟ้า

ในโลกนี้ ล้วนตกอยู่ในสามัญลักษณะ คือ สภาพ ๓ อย่างด้วยกัน ที่เสมอกันของสรรพสิ่งบรรดามีในโลกนี้ เมื่อเกิดขึ้นมาแล้วจะตก อยู่ในสภาพนี้เช่นเดียวกันหมด ลักษณะทั้ง ๓ นั้นก็คือความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา อย่างที่เราได้ยินได้ฟังกันอยู่เสมอว่า ไตรลักษณ์

ไตรลักษณ์

๑. อนิจจลักษณะ - ลักษณะที่ไม่เที่ยงของสังขารธรรม

ที่ว่าสังขารทั้งหลายไม่เที่ยงนั้น เพราะว่าเกิดขึ้นแล้วมีการ สลายไปเป็นธรรมดา เราจะเห็นว่าไม่ว่าอะไรก็ตาม อาจจะมองจาก ฟองน้ำที่เกิดขึ้น เกิดขึ้นเป็นรูปฟองน้ำ ใหญ่บ้าง เล็กบ้าง แล้วก็ เสื่อมสลายไปเป็นน้ำธรรมดา แม้ชีวิตของเราก็เหมือนกัน เมื่อ เกิด ขึ้นมาในเบื้องต้น มาจนถึงท่ามกลางก็เริ่มจะเสื่อม ความเสื่อมใน ตอนต้นนี้ ส่วนมากเราก็คิดว่าเจริญ ดังนั้นเราจึงเรียกว่าเจริญวัย เจริญวัยถ้าลองแปลกันด้วยความหมายอีกครั้งหนึ่งก็เป็นเจริญเสื่อม วัย ก็แปลว่า เสื่อม เจริญ ก็คือเจริญ ก็เรียกว่า เจริญในทางเสื่อม หรือว่าเจริญในรูปของความเสื่อม

แปรปรวนไปเป็นธรรมดา ไม่ดำรงอยู่ในสภาพอย่างใด อย่างหนึ่งที่แน่นอน ลมที่หายใจออกไปแล้วก็ไม่มีการหายใจ เข้า มาอีก หรือว่าสิ่งทั้งหลายนี้มันเปลี่ยนแปลงไปทุกเวลา ส่วนมากเรา ก็ไม่ค่อยเห็นกัน เช่นอารมณ์ที่เกิดขึ้น ก็มีการเกิดมีการดับไฟ เกิด ขึ้นแล้วก็ดับไป แม้แต่ในสังขารร่างกายของเรานี้ ไม่ว่าในวิชาอะไร วิชาแพทย์ วิชาวิทยา วิชาศาสนา ท่านก็บอกว่าการเสื่อมไปเสมอๆ เช่น คนเก่าเสื่อมไปแล้วคนใหม่ก็งอกขึ้นมาแทน หรือว่าพวกเซลล์ บังอบาย เบิกฟ้า

ต่างๆ ในร่างกายเสื่อมไป วิชาแพทย์เขาแสดงว่า ถึง ๗ ปี นี้ร่างกายเปลี่ยนหมดไปทั้งหมดเลย เซลล์ต่างๆ เป็นเซลล์ใหม่ทั้งนั้น แต่อาศัยที่ว่ามีการเปลี่ยนแปลงแล้วก็สืบทอดกันมาเรื่อยๆ คนเราจึงไม่ค่อยจะรู้สึกกัน นี่ก็เป็นลักษณะของความเสื่อม

เป็นไปเพียงชั่วคราวเท่านั้น ไม่ว่าจะอะไรก็ตามดำรงอยู่ได้ชั่วคราวเท่านั้น บางอย่างอาจจะอยู่นาน เช่นว่า เป็นภูเขา ต้นไม้ ฟองน้ำ มันก็อยู่ไปได้ไม่เท่าไร หรือหยดน้ำค้าง ที่ตกอยู่บนใบไม้ก็อยู่ไม่ได้นาน ชีวิตคนก็นานขึ้นกว่าสิ่งเหล่านั้น แต่ว่าสรุปแล้ว สิ่งทั้งหมดก็อยู่ได้ชั่วคราวเท่านั้นเอง ไม่ได้ดำรงอยู่ตลอดเวลา

แย้งต่อความเที่ยง ความเที่ยงที่เราสู้กัน มันเป็นอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น ก็ปี ก็ร้อย ก็พันปี มันก็เป็นอย่างนั้น แต่ว่าลักษณะของสังขารทั้งหลายไม่เป็นอย่างนั้น คือจะมีการเปลี่ยนแปลง จะมีการเสื่อม เกิดขึ้นในเบื้องต้นแล้วก็เปลี่ยนแปลงไปในท่ามกลางแตกสลายไปในที่สุด ไม่ได้คงอยู่ นี่ก็เป็นลักษณะแห่งความไม่เที่ยงของสังขารทั้งหลายที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ ภูเขา ต้นไม้ ก็ตามก็ตกอยู่ในสภาพเช่นนี้

๒. ทุกขลักษณะ ลักษณะที่เป็นทุกข์ของสังขารธรรม

ทางโฆหารพระศาสนา ทุกข์ใช้ในความหมายที่กว้างกว่าชาวบ้านเข้าใจ โดยท่านชี้ลักษณะที่เรียกว่า เป็นทุกข์ไว้ถึง ๔ ประการ

เป็นทุกข์ก็เพราะว่า มีความเดือดร้อน หมายความว่า สังขารธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น ย่อมก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ประสบ เช่นบุคคลผู้ได้เสวยเวทนา ส่วนที่เป็นทุกข์ เมื่อประสบกับความทุกข์เข้า ไม่ว่าจะ เป็นทุกข์กาย หรือทุกข์ใจก็ตาม ผู้ที่เสวยเวทนาอันนั้น ก็รู้สึก ว่า ตนมีความเดือดร้อน แม้เวทนาที่เป็นสุข
บังอบาย เบิกฟ้า

เวทนาก็อยู่ในสภาพแห่งความเดือดร้อนเหมือนกัน ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร เพราะว่าบุคคลผู้ได้ประสบสุขเวทนาเข้าก็มีความยึดความติดในสุขเวทนานั้น ไม่เข้าใจถึงสภาวะแห่งการเกิดและการดับของเวทนาทั้งหลาย เมื่อมีการยึดการติดในถึงสภาวะแห่งการเกิดขึ้น ครั้นสุขเวทนาเสื่อมสิ้นไป ก็มีความเดือดร้อนใจ เหล่านี้เป็น การแสดงว่า สุขเวทนาที่เกิดขึ้น เพราะรูปอันเป็นที่รักชอบใจในโลก ก็เป็นเหตุแห่งความเดือดร้อน

เป็นสภาพแห่งการทนอยู่ไม่ได้ หรือทนอยู่ไม่ไหว ข้อนี้พึงเห็นได้ในขั้นที่ทั้ง ๕ มี รูป, เวทนา, สัญญา, สังขาร, หรือวิญญาณ อย่างใดอย่างหนึ่ง มาลองพิจารณาถึงสัญญา คือความจำรูป เสียง กลิ่น และรส เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ความจำเหล่านี้ เป็นสภาพที่ทนอยู่ไม่ได้นาน จะต้องมีการเสื่อมไป จะต้องมีการหายไป ความจำที่เคยจำมาในอดีต บางทีก็ลืมเลือนนึกไม่ได้ในปัจจุบัน แม้ความจำในปัจจุบันแล้ว เมื่อถึงกาลอนาคตเข้าก็อาจที่จะจำไม่ได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น สัญญา คือ ความจำได้ หมายถึง จิตตกอยู่ในสภาพที่ทนอยู่ไม่ได้ คือให้เหมือนอย่างเดิมไม่ได้ อีกประการหนึ่งสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้น แก่จิตใจของบุคคล เช่นความโกรธอันเป็นสังขารธรรมประการหนึ่ง เมื่อความโกรธเกิดขึ้นแล้ว บุคคลถูกความโกรธครอบงำยำยืแทบจะทนไม่ได้ทีเดียว บางทีถึงกับแสดงอาการกิริยาที่ไม่เหมาะสมไม่ควรออกไป เป็นต้น

เป็นที่ตั้งแห่งความทนอยู่ไม่ได้ หมายความว่า สภาวะที่เราเรียกว่าความทุกข์นั้น นอกจากตัวเองจะเป็นสิ่งที่ทนไม่ไหว หรือบุคคลแทบทนไม่ได้แล้ว ยังเป็นเหตุหรือยังเป็นปัจจัย เป็นที่ตั้งที่อาศัยของความทนไม่ไหวอีกโสดหนึ่งด้วย

บังอวย เบิกฟ้า

เป็นสภาพที่ขัดแย้ง หรือตรงกันข้ามกับความสุข ความสุข คืออะไร ความสุข คืออาการที่เรารู้สึกสบายปลอดภัยไปรุ่งผ่องแผ้วสดชื่นทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ ส่วนความทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสภาพตรงกันข้าม คือเมื่อความทุกข์เกิดขึ้นแก่บุคคลใด บุคคลผู้นั้นก็จะรู้สึกเดือดร้อน อึดอัด ไม่สบาย ไม่ปลอดภัย จิตใจไม่ผ่องใส แม้แต่แสดงออกมาทางสีหน้าก็เป็นไปในลักษณะที่เศร้าหมอง เป็นการแสดงว่า สิ่งทั้งหลายมีชั้น ๕ เป็นต้น เป็นทุกข์ เพราะเหตุผลถึง ๔ ประการ ดังกล่าว

ปัญหาที่น่าจะพิจารณาในต่อไปคือว่า การที่ชั้น ๕ เป็นต้น เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงก็ดี เป็นทุกข์ก็ดี ทั้งที่บุคคลทั่วไป ก็ประสบกันอยู่เป็นชีวิตประจำวัน แต่ทำไมบุคคลทั้งหลายจึงยังมีความยึดความติดไม่รู้สึกเบื่อหน่ายคลายกำหนดในชั้น ๕ เหล่านั้นได้

ท่านแสดงว่า เพราะบุคคลมีความจำ ความคิด ความเห็นที่วิปลาส คือ คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่เข้าใจสภาพความเป็นจริงของสิ่งต่างๆ กล่าวคือ การที่บุคคลไม่เห็นอนิจจลักษณะก็เพราะสันตติ คือความสืบต่อที่ปรากฏอยู่ในชั้น ๕ เหล่านั้น ปิดบังไว้ เช่นในร่างกายของบุคคลเรานั้น สิ่งที่เราเรียกว่า รูป ท่านจำแนกประเภทออกเป็นมากมายหลายอย่างด้วยกัน จัดเป็นมหากฎรูป ๔ คือ ดิน, น้ำ, ไฟ, ลม เป็นต้น จัดเป็นอุปาทายรูป คือรูปอาศัยอีกถึง ๒๔ รูป

บรรดารูปทั้งหลายเหล่านี้ แท้ที่จริงมีความเกิดขึ้นแล้วก็มี ความเสื่อมไปตามลักษณะของรูปเหล่านั้น รูปบางอย่างเกิดขึ้นแล้วดับไปในระยะที่ไม่ช้านัก รูปบางอย่างก็อาจจะคงทนอยู่ต่อไป เช่น ผมขน ในร่างกาย เมื่อมีการเกิดขึ้นแล้วก็มีการร่วงหล่นลงไป แต่ทำไม

เราจึงมีชนปรากฏอยู่ที่สรีระ นี้ก็เพราะว่าชนเก่าหลุดร่วงไปชนใหม่ก็เกิดขึ้นแทน

ส่วนที่เราไม่เห็นทุกชิ้น เพราะเรามีอริยาบถ คือการผลัดเปลี่ยนหรือการเปลี่ยนแปลงของสรีระร่างกายทั้งหลายปิดบังไว้ เช่นเรานั่งนานรู้สึกเมื่อย ก็ลุกขึ้นเดินเสียดก็หายเมื่อยไป นอนนานรู้สึกไม่สบาย ก็ลุกขึ้นทำงานเสียด ก็รู้สึกสบายขึ้นทำนองนี้เป็นต้น อาศัยสันตติ ความสืบต่อที่เกิดขึ้น ทำให้บังอนิจจังเอาไว้ บุคคลจึงไม่รู้ขั้น ๕ ทั้งหลายตามสภาพที่เป็นจริง อาศัยอริยาบถคือการที่เปลี่ยนแปลงอริยาบถอยู่เสมอ ทำให้บุคคลไม่เข้าใจว่าตนกำลังประสบความทุกข์อยู่

แท้ที่จริงถ้าหากว่าไม่มีสันตติอยู่แล้ว ชีวิตร่างกายของคนเราไม่ว่าจะเป็นส่วนไหนก็ตาม ท่านแสดงว่า จะมีอายุอยู่ได้เพียง ๗ ปีเท่านั้น แม้แต่ตามหลักของวิทยาศาสตร์เอง ท่านก็แสดงว่าบรรดาเซลล์ในร่างกายนั้น เมื่อครบ ๗ ปี ก็เปลี่ยนหมดไปทั้งชุดเลย ชุดเก่าไม่มีส่วนเหลืออยู่เลย ความเข้าใจอันนี้ก็ตรงตามมติเกี่ยวกับอนิจจังในทางพระพุทธศาสนาตั้งที่กล่าวมาแล้ว บุคคลผู้ปรารถนาที่จะเข้าใจขั้น ๕ เป็นต้น ตามความเป็นจริงควรมาพิจารณาถึงอาการ เกิด และอาการดับของนามรูป มีสติและปัญญารู้ทันถึงอาการเหล่านั้นที่ปรากฏเกิดขึ้นแก่นามรูป เมื่อเข้าใจได้ดังนี้ บุคคลผู้นั้นก็จะหายติด หายหลง หายมัวเมา ในขั้น ๕ เป็นต้นเหล่านั้น เป็นผลที่ผู้ประพฤติปฏิบัติจะประสบได้ด้วยตนเอง

๓. อนัตตลักษณะ - ลักษณะที่เป็นอนัตตาของธรรมทั้งหลาย

ไตรลักษณ์ประการที่ ๓ คือความเป็นอนัตตา ความเป็นอนัตตานั้นเป็นธรรมที่น่าภูมิใจอย่างยิ่งสำหรับพุทธศาสนิกชน ทั้งนี้

บังอวย เบิกฟ้า

เพราะว่าหลักของอนัตตาเป็นหลักที่เกิดขึ้นจากพระสัมพันธัญญตญาณของพระผู้มีพระภาคเจ้า นักบวชหรือนักปราชญ์ในสมัยพุทธกาลหรือก่อนสมัยพุทธกาลมีความรู้และความเข้าใจ ถึงความไม่เที่ยงและเป็นทุกข์แห่งสังขารทั้งหลายหรือแห่งสภาวะธรรมทั้งหลายอยู่พอสมควร แต่เขาไม่ทราบวิธีที่จะทำให้ลายความยึดมั่นถือมั่น ทำให้ตนหลุดพ้นจากความไม่เที่ยง และความเป็นทุกข์นั้นไปได้ บุคคลทั้งหลาย จึงยังมีการยึด และการติดด้วยวิธีการต่างๆ ดังที่ปรากฏในตำนาน

แต่สำหรับหลักของอนัตตาแล้ว บุคคลในสมัยนั้นไม่มีความรู้เลย เพราะเขาเหล่านั้นส่วนมากมีความเชื่อถือหลักของอัตตาอันเที่ยงแท้ถาวรมั่นคงโดยเข้าใจว่าบุคคลแต่ละคนชีวิตแต่ละชีวิตนั้นเป็นอัตตาอันหนึ่ง ซึ่งได้แยกมาจากปรมาตมัน หรือมหาอัตตา คืออัตตาใหญ่ เมื่อแยกออกมาแล้ว ก็จะต้องบำเพ็ญเพียรพยายามด้วยการบำเพ็ญตบะบ้าง ด้วยการประพฤติพรตพรหมจรรย์บ้าง อย่างใดอย่างหนึ่งตามความเชื่อถือของตน เมื่อตบะแก่กล้าเข้า ก็จะได้ออกไปอยู่ร่วมกับปรมาตมันอีกครั้งหนึ่ง เพราะฉะนั้น คนในสมัยก่อนพุทธกาลหรือสมัยพุทธกาลจึงมีความยึดมั่นถือมั่นในเรื่องตัวตนเป็นอย่างยิ่ง จนเกิดเป็นทิฏฐิอันวิจิตรพิสดารมากมายหลายประการด้วยกัน

ดังนั้น หลักของอนัตตาจึงเป็นหลักใหม่ที่สุด ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง เพราะอาศัยการตรัสรู้ของพระองค์ อนัตตานั้นท่านให้ลักษณะไว้ถึง ๔ ประการ คือ :

ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา บุคคลไม่สามารถบังคับบัญชาให้ชนธ ๕ เป็นต้น ให้เป็นไปตามที่ตนปรารถนาได้ เช่น บุคคล
บังอบาย เบิกฟ้า

ไม่อาจที่จะบังคับรูปของตน ไม่ให้แก่ ไม่ให้เจ็บ หรือไม่ให้ป่วยไข้ไป
ได้ เมื่อถึงคราวรูปจะแก่ รูปจะเจ็บ รูปก็ต้องแก่เจ็บไปตามธรรมดา
เวลาผมจะหงอกฟันจะหักเป็นต้น ก็ทำนองเดียวกัน ใครจะบังคับ
ไม่ให้ผมหงอกหรือไม่ให้ฟันหักยอมเป็นไปไม่ได้ เพราะว่ารูปลเหล่านั้น
ไม่อยู่ในบังคับบัญชา แม้ในเวทนา คือ ความเสวยอารมณ์ ก็
ทำนองเดียวกัน คนเราทุกคนโดยปกติ แล้วก็ชอบเวทนา ส่วนที่เป็น
สุขเวทนา คือ ปราบปรามที่จะเสวยความสุขทั้งทางกาย และทางใจ
แต่ทำไมคนจึงต้องมีทั้งความสุขและความทุกข์สลับกันไป แม้ชั่ว
ระยะเวลาใกล้ๆ กัน ก็มีทั้งความสุขและความทุกข์สลับกันไปไม่มีที่
สิ้นสุด

ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น เราจะให้เป็นสุขอยู่เสมอไม่ได้หรือ ข้อ
นี้ตอบว่าไม่ได้ ทำไมจึงตอบว่าไม่ได้ ก็เพราะว่าเวทนาทั้งหลาย นี้
ไม่ว่าเวทนาที่เป็นสุขเป็นทุกข์ หรือเวทนาที่เป็นอุเบกขาก็ตาม ตก
อยู่ในสภาพของสิ่งที่เราไม่อาจจะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามที่เรา
ปรารถนาได้

ตรงกันข้ามกับอดีต ที่ว่าตรงกันข้ามกับอดีตก็โดยนัยดัง
ที่ได้กล่าวมาแล้ว เป็นการห้วงถึงความเชื่อถือของนักบวชนอก
พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะที่เป็นพราหมณ์ในสมัยนั้นว่าอดีต
นั้น ไม่มีหลักของอดีตที่เขากล่าวว่ายกมาจากอดีตใหญ่ หรือ
ปรมาตมานั้นไม่มี แท้ที่จริงสิ่งทั้งหลายหรือสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะ
บุคคลหรือสัตว์ก็ตาม ที่เกิดมาในโลกนี้จะต้องเป็นอนัตตา คือจะ
ต้องมีการที่ใครไม่สามารถบังคับบัญชาหรือปรารถนาให้เป็นไป
ตามที่ตนต้องการได้ ทั้งนี้เพราะว่ารูปลเวทนาเป็นต้นนั้น ก็ต้องเป็น
ไปเพื่ออาหาร เพื่อป่วยไข้ คนไม่อาจจะปรารถนาว่ารูปลของเรา จง
บังอวย เบิกฟ้า

เป็นอย่างนี้เกิด รูปของเราอย่าได้เป็นอย่างนั้นเลย

เป็นของว่างเปล่า คือว่างเปล่าจากตัวตน ทำไมท่านจึงเรียกว่า ว่างเปล่า ให้มาลองพิจารณาดูถึงขั้น ๕ ซึ่งเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวเรา อันที่จริงขั้น ๕ นั้นจะคืออะไร ดูรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ตาม ไม่มีอะไรที่เป็นตัวตนเลย จะเห็นแต่เพียงขั้น ๕ นี้ประชุมกันเข้า จึงได้นามบัญญัติเป็นตัวตน คน สัตว์ ขึ้นมา แต่เมื่อแยกออกไปทีละอย่างแล้ว ไม่มีอะไรที่ชื่อว่าตน หรือชื่อว่า เป็นคน เป็นสัตว์เลย

ข้อนี้พึงเห็นตัวอย่างง่ายๆ เช่นสิ่งที่เราเรียกว่า รถ เราเรียกว่า เรือ เราเรียกว่า กุฏิ วิหาร เป็นต้นก็ดี สิ่งเหล่านี้ก็อาศัยทัฬหสัมภาระทั้งหลายที่มี ไม้, เสาค, ล้อ, แขน, เข็ม, กระจาด เป็นต้นนี้มาผสมกัน ก็กลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า เรือ บ้าน กุฏิ วิหาร แต่เมื่อเรา รื้อแยกสิ่งเหล่านั้นออกไป ความเป็นเรือ บ้าน กุฏิ และวิหาร ก็ไม่มี อันใดก็ดี ขั้น ๕ ก็เข้าในลักษณะเช่นเดียวกัน ฉะนั้น คือเมื่อเรา แยกย่อยลงไป แล้วหาความเป็นตัวตนในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ ไม่ได้เลยจริงๆ ดังนั้นท่านจึง กล่าวว่า ขั้น ๕ เป็นสภาพที่ว่างเปล่า แต่คำว่า ว่างเปล่าของอนัตตานั้น ท่านหาได้มุ่งแสดงเฉพาะสังขารทั้งหลายไม่ ดังนั้น ในติลลิกชนคาถา จึงมีข้อความว่า "ในกาลใด บุคคลทั้งหลายมาเข้าใจความว่าธรรมทั้งหลาย เป็นอนัตตา"

ทำไมจึงทรงใช้คำว่า ธรรมทั้งหลาย ทั้งนี้ก็เพราะว่า ความหมายของอนัตตานั้นกว้างกว่าความหมายที่เรียกว่า เป็นอนิจจัง และทุกขัง อย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว ความหมายของอนัตตาย่อมครอบคลุมไปถึงวิสังขาร คือหมายรวมทั้งสังขารและวิสังขาร อัน
บังอวย เบิกฟ้า

ได้แก่พระนิพพาน ที่เป็นธรรมสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งก็ตกอยู่ในสภาพของอนัตตาเช่นเดียวกัน คือว่างเปล่าจากตัวตน ดังนั้นท่านจึงแสดง ไว้ว่า....

นิพพาน ปรมี สุญญ

นิพพานเป็นสภาพที่ว่างเปล่ายิ่ง

ลักษณะของอนัตตาประการสุดท้ายก็คือ เพราะไม่มีเจ้าของ หมายความว่าขันธ ๕ เป็นต้น ไม่มีเจ้าของ ที่เรียกว่า กายเรา รูปเรา เวทนาเรา ทรัพย์สมบัติของเรา อะไรที่เราเรียกว่า ของเราๆ อยู่ อย่างนี้แท้ที่จริงไม่มีเลย เพราะว่าสิ่งเหล่านี้จะต้องทอดทิ้งเราไป ไม่อย่างนั้น เราก็ต้องทอดทิ้งเขาไป เขาทอดทิ้งเราไปก็ดี เราทอดทิ้งเขาไปก็ดี เป็นอันแยกกันเด็ดขาด เมื่อเราทอดทิ้งเขาไป เราก็ไม่สามารถนำเขาไปได้ ดังนั้นความเป็นเจ้าของที่เราสมมติยึดเรียกว่า เราเป็นนั่น เป็นนี่ นั่นเป็นของเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา เป็นต้น นี้เป็นความยึด ความติดที่ผิด ด้วยอาศัยอำนาจของกิเลสทั้งหลาย มี ตัณหา มีมานะ มีทิฏฐิ เป็นต้น

ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงสั่งสอนให้พระภิกษุปัญจวัคคีย์ มาพิจารณาเห็นชอบตามที่เป็นจริงว่า “สิ่งทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นรูป, เวทนา, สัญญา, สังขาร, วิญญาณก็ตาม เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นก็ดับทุกข์ สิ่งใด เป็นทุกข์มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา ไม่ควรที่บุคคล ทั้งหลายจะมายึดถือว่า นั่นเป็นเรา นั่นเป็นของเรา นั่นเป็น ตัวตนของเรา”

ดังนั้น เพราะว่า อาการที่บุคคลมายึดถืออันนั้น ชื่อว่าเป็นความ เข้าใจผิด ความเข้าใจผิดที่เกิดขึ้นจากการยึดถืออันนั้น มีแต่ทางที่จะ ก่อให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อนแก่ตนแต่ฝ่ายเดียว ดังนั้นท่าน

บังอวย เบิกฟ้า

จึงสอนให้รู้จักปล่อยวาง พยายามเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามสภาพที่เป็นจริง โดยพิจารณาให้เห็นถึงอาการเกิดและอาการดับของนามรูปที่ปรากฏเกิดขึ้น มีปัญญาเป็นเครื่องกำกับ มีสติช่วยควบคุมจิตใจของตนไม่ให้ซัดส่ายเกินไปนัก

เมื่อบุคคลได้มาพิจารณาเข้าใจถึงสังขาร และวิสังขารทั้งหลายว่าเป็นอนัตตา โดยนัยที่กล่าวมาแล้ว ก็จะทำให้เกิดความเบื่อหน่ายคลายความกำหนัด ไม่มีความยึด ไม่มีความติด ไม่มีความหลง ในสิ่งทั้งหลายจนเกินไป นี่เป็นลักษณะแห่งอนัตตาหรือความเป็นอนัตตาแห่งธรรมทั้งหลาย หากจะถามว่า ทำไมเมื่อสังขารทั้งหลายล้วนตกอยู่ในสภาพ ของอนัตตา คนเราจึงไม่เข้าใจสภาพอันแท้จริงของสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น

ท่านตอบว่า เป็นเพราะชนสามัญ คือการรวมกันเป็นกลุ่มก้อน ปิดบังไว้ เช่นสมมติที่เรียกว่าสัตว์ เรียกว่าเรือน เรียกว่าบ้าน เป็นต้น เหล่านี้ เพราะมีหลายสิ่งประชุมรวมกันเป็นกลุ่มก้อน ไม่แยกออกไป ถ้าเราแยกออกไปเป็นอย่างไร ก็จะเข้าใจถึงความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายว่าเป็นอนัตตาไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน เพราะว่าไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา ตรงกันข้ามกับอัตตา เป็นของที่ว่างเปล่าและไม่มีเจ้าของ แท้ที่จริง ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตานี้ ย่อมปรากฏแก่สังขารทั้งหลายที่มีวิญญาณครอง และไม่มีวิญญาณครองแต่เฉพาะอนัตตาเท่านั้น ที่ปรากฏแม้แก่วิสังขารคือ พระนิพพานด้วย

ดังนั้นในที่บางแห่งท่านจึงเสนอหลักให้พิจารณาว่า “รูปเป็นของไม่เที่ยง รูปใดไม่เที่ยง รูปนั้นเป็นทุกข์ รูปใดเป็นทุกข์ รูปนั้นไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน รูปใดไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน รูปนั้นไม่ใช่เรา

บังอวย เบิกฟ้า

รูปนั้นไม่ใช่ของเรา รูปนั้นไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนของเรา” ดังนี้
ข้อนี้อันผู้สนใจธรรมทั้งหลาย ฟังเข้าใจหรือฟังรู้ด้วยปัญญาอันชอบ
ตามสภาพแห่งความเป็นจริงอย่างนี้ แม้ในกรณีของเวทนา สัญญา
สังขาร และวิญญาณเป็นต้น ก็พึงทราบโดยนัยนี้

เมื่อบุคคลทราบลักษณะของวิปัสสนาแล้ว ก็ควรทราบกิจ
ของวิปัสสนาด้วย เพราะว่า วิปัสสนานั้นเป็นเหตุ เมื่อบุคคล
ประพฤติปฏิบัติแล้ว ก็ย่อมจะบังเกิดผล คือ การกำจัดโมหะ

โมหะ คืออะไร?

โมหะ เราแปลกันว่า ความหลง ความหลงนี้มีอยู่ภายในจิตใจ
ของบุคคล เช่นความหลงในรูป เสียง สัมผัส เป็นต้น

ทำไมคนจึงมาหลงในสิ่งเหล่านี้?

ท่านบอกว่า เพราะคนขาดปัญญาที่จะมาพิจารณาให้เข้าใจ
ถึงความเป็นจริงของสิ่งเหล่านั้นว่าเป็นอย่างไร โมหะ นี้แหละเป็น
ตัวบังปัญญาเอาไว้ ดังนั้นกิจของวิปัสสนา คือ การกำจัดโมหะ
แก้ไขบรรเทาให้บุคคลมีความหลงน้อยที่สุดที่จะน้อยได้ ถึงแม้จะ
ยังมีความหลงอยู่บ้าง แต่ให้หลงแต่น้อยหน้อย คือในขณะที่มี
ความหลง ก็ให้มีปัญญาขึ้นขจัดความหลง ให้ปัญญามีอำนาจ
เหนือความหลงก็เป็นการดีพอสมควรแล้ว

เมื่อเรามาพิจารณาถึงหลักนี้ก็จะเห็นได้อย่างเด่นชัดว่า งาน
ของวิปัสสนานั้นหาได้เป็นงานที่บุคคลจะต้องนั่งเข้าสมาธิภาวนา
หรือจะต้องไปที่วัด ไปนั่งหลับตาภาวนาอย่างที่เข้าใจกันไม่ บุคคล
อาจจะนั่ง จะยืน จะเดิน หรืออยู่ในอิริยาบถอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ได้
แต่ให้มีสติและปัญญาพิจารณาน้อมนึกถึงขั้น ๕ เป็นต้น ให้เห็นว่า
ตกอยู่ในสภาพของอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา อย่างที่ได้กล่าวมา

บังอวย เบิกฟ้า

แล้ว เมื่อบุคคลเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายโดยนัยนี้ ก็อาจที่จะช่วยแก้ไขชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี เช่น การที่เรามีความหลง ไม่ว่าจะหลงในอะไรก็ตาม บางคนก็หลงในรูปที่สวยงาม บางคนก็หลงในเสียงที่ไพเราะ บางคนก็หลงในรสที่เอร็ดอร่อย บางคนก็หลงในกลิ่นที่หอมหวาน บางคนก็หลงในสัมผัสคือ ความ นุ่มนวล ความอ่อนเป็นต้น ความหลงเหล่านี้ชักพบบุคคลให้ ตาบอด เกิดความงมงาย แม้ในวรรณคดีทั้งเรื่องในเรื่องรามเกียรติ์ ถ้าเราลองพิจารณาให้ดีแล้ว การที่เกิดรบราฆ่าฟันกันตายนับเป็นหมื่นๆ นี้จุดใหญ่ใจความก็อยู่ที่ความหลงของทศกัณฐ์ ที่ไปหลงนางสีดา ก็แสดงว่า ทศกัณฐ์นั้นประกอบด้วยจิตที่มีราคะโมหะ ผังอยู่ภายในจิตใจ

กิจของวิปัสสนาที่เกิดขึ้นก็สามารถจะกำจัดโมหะ คือ ความหลง ความไม่รู้จักสภาพอันเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายตาม ความ เป็นจริงด้วยปัญญา

คำว่า ปัญญา นี้ในไวยาหารทางพระพุทธศาสนานั้น หมายถึงอาการที่รู้แจ้งแทงตลอด คือไม่ใช่เข้าใจเพียงผิวเผิน แต่ว่าเข้าใจลึกซึ้งเจาะลงไปอีกชั้นหนึ่ง คือชั้นที่สุดท้ายของสิ่งเหล่านั้นเลย เข้าใจว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นอย่างไร เมื่อมีปัญญาสามารถที่จะเข้าใจโดยนัยดังที่กล่าวมาแล้ว ก็ชื่อว่าวิปัสสนาได้ทำกิจของตนอย่างสมบูรณ์ เป็นการจุดดวงประทีป คือปัญญาให้สว่างโพลงขึ้นภายในจิตใจของบุคคลผู้นั้น บุคคลผู้นั้นก็สามารถที่จะใช้ปัญญาพิจารณาตัดสินใจฉะฉานสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นภายในชีวิตของตนแล้วเตรียมกายเตรียมใจยอมรับสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นเหล่านั้นว่า ตกอยู่ในสภาพของพระไตรลักษณ์ คือเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา โดย

มังงอชาช เบิกฟ้า

นัยที่ได้กล่าวมาแล้ว เมื่อสามารถใช้ปัญญาให้เป็นประโยชน์ในลักษณะนี้ บุคคลผู้นั้นก็จะไม่หลง ไม่ยึด ไม่ติดในสิ่งทั้งหลาย จนเกินพอดี สิ่งเป็นเหตุนำมาซึ่งความทุกข์ ความเดือดร้อนในการดำเนินชีวิตและผลที่สุดก็คือ ความรุ่งเรืองด้วยปัญญา อันเป็นผลที่แท้จริงของวิปัสสนา

ปัญหาต่อไปที่จะต้องพิจารณาก็คือว่า วิปัสสนา หรือทางบุญ คือวิปัสสนากาวนา นี้เป็นบุญที่เป็นส่วนเหตุอย่างไร ได้กล่าวมาแล้วว่า หน้าที่โดยตรงของวิปัสสนา คือ การชำระล้าง หรือการกำจัดโมหะ อันปิดบังปัญญาของบุคคลเอาไว้ เมื่อกำจัดโมหะลงไปได้แล้ว ทำให้บุคคลผู้นั้นมีความรู้ความสามารถที่จะเข้าใจ ถึงสิ่งต่างๆ ตามสภาพที่เป็นจริง แต่ว่าการกำจัดนั้นก็หาได้กำจัดเฉพาะแต่โมหะเพียงอย่างเดียวไม่ ยังกำจัดกิเลสทั้งหมดลให้หมดสิ้นไปด้วย ตามความคมกล้าของปัญญา

วิปัสสนานั้นเป็นบุญที่เป็นส่วนผลอย่างไร?

บุญที่เป็นส่วนผล ก็คือความสุขกาย สบายใจ ที่เราได้รับจากการรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งหลายจากการที่ไม่ต้องวิ่งไล่ตามความอยาก ไม่ต้องทะเยอทะยานจนเกินไป หรือว่าจนเกินพอดีไป ความสุขใจที่เกิดขึ้นจากการที่เราไม่ไปยึดมั่นถือมั่นในสิ่งที่เราเห็น หรือได้รับแต่งตั้งให้เห็น หากแต่ทำหน้าที่ให้สมควรแก่ตำแหน่งฐานะเหล่านั้น นี้ก็เป็นความสุขใจประการหนึ่ง เพราะไม่ต้องมัวเดือดร้อนต่อภาระทำของบุคคลอื่น แม้ในทิวฐิติคือความเห็นผิดก็เช่นเดียวกัน บุคคลใดได้ขจัดไปแล้ว ก็ย่อมจะได้รับความสุขใจ สบายใจ ไม่เอาใจไปผูกพัน ไปยึดมั่น ไปถือมั่นในสิ่งต่างๆ จนเกินพอดีไปนี่ก็เป็น บุญที่เราพึงได้รับจากการเจริญวิปัสสนาโดยนัยที่ได้กล่าวมาแล้ว

บังอวย เบิกฟ้า

จากผลที่แสดงมานี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า วิปัสสนาภาวนา
 ที่บุคคลมาเจริญให้ดีแล้วนั้น สามารถที่จะไถ่ถอนความยึดมั่นถือมั่น
 ด้วยอำนาจตัดหา มานะ ทิฏฐิ เพราะมาขจัดความหลง คือโมหะ
 ให้ออกไปจากจิตใจของตนได้ตามลำดับ เพราะได้สร้างปัญญา คือ
 ความรู้แจ้งเห็นจริงให้เกิดขึ้นเขาก็สามารถที่จะรู้เท่าทันถึงสิ่งทั้งหลาย
 ที่เกิดขึ้น และเข้าใจว่าสิ่งทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นรูป เสียง กลิ่น รส
 หรือว่าสิ่งอื่นก็ตาม เป็นสิ่งที่ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นทั้งนั้น เรามีอะไร
 มาเราได้อะไรมาก็ใช้สิ่งนั้นไป พร้อมกับจิตใจที่ยอมรับว่าสิ่งเหล่านั้น
 ตกอยู่ในสภาพของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา โดยนัย ที่ได้กล่าวมาแล้ว
 นั้นเอง.

ปญฺญา ย ติตฺตนิ เสฏฺฐํ น โส กามหิ ตปฺปติ

ปญฺญา ติตฺตํ ปุริสํ ตณฺหา น กुरुเต วสํ.

บรรดาความอึดทั้งหลาย ความอึดด้วยปัญญาประเสริฐ,
 ผู้อึดด้วยปัญญานั้นยอมไม่เคียดรื้อนด้วยกาม, ตัณหาทำผู้อึด
 ด้วยปัญญาไว้ในอำนาจไม่ได้

(โพธิสุต)

ขุ. ชา. ทวาทศ. ๒๗/๑๒๘.

บ้งอบาย เบิกฟ้า

๔. อปจายนมัย

ทางบุญประการที่ ๔ คือ อปจายนมัย แปลความว่า บุญที่สำเร็จด้วยการประพฤติอ่อนน้อมต่อมตนต่อคนอื่น

การประพฤติต่อมตนนี้เป็นจารีตประเพณีหรือเป็นข้อปฏิบัติที่ผู้น้อยจะพึงมีต่อผู้ใหญ่โดยเฉพาะ แต่ตามหลักกรรมในพระพุทธศาสนา เราจะพบว่าแม้แต่ผู้ใหญ่ท่านก็มีการสั่งสอนให้มีการประพฤติอ่อนน้อมยำเกรงต่อผู้ที่อ่อนกว่าตนเช่นเดียวกัน โบราณบัณฑิตทั้งหลายได้แสดงความจำเป็น ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันจะต้องมีการประพฤติปฏิบัติอ่อนน้อมต่อมตน มีความเคารพยำเกรงซึ่งกันและกัน บางเรื่องท่านก็ผูกเป็นนิทานขึ้นไว้ เช่นเล่าเป็นชาดกไว้ว่า

มีสัตว์อยู่ ๓ ตัว ปกติเป็นสหายกัน มีการสนทนาปราศรัยหยอกล้อกันตามประสาที่เป็นสหาย ต่อมาวันหนึ่งสัตว์ทั้ง ๓ ตัวนั้นปรึกษารือกันว่า ตามที่เราประพฤติตน โดยที่ ขาดความเคารพยำเกรงซึ่งกันและกันนี้ไม่สมควร เราควรจะ เลือกบุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ คือ เจริญด้วยอายุให้เป็นผู้ใหญ่ในที่นี้ แล้วจะได้แสดงอ่อนน้อมซึ่งกันและกันตามวิยวุธคือ ความเจริญโดยวัย สัตว์ทั้ง ๓ นี้ก็มีช้าง นกกระทา แล้วก็ผีลิง เมื่อถามโดยอาศัยต้นไทรต้นหนึ่งเป็นหลักว่าในสัตว์ทั้ง ๓ นี้ ใครได้เห็นต้นไทรเมื่ออายุเท่าไร ช้างบอกว่า ตอนที่เขาเป็นลูกช้างเดินมาในบริเวณนี้ปลายของต้นไทรระห่อกเขาพอดี ก็แสดงว่า เมื่อต้นไทรเล็กๆ นั้น ช้างตัวนี้ก็ยังเป็นลูกช้างอยู่ ฝ่ายวานรก็บอกว่า ในขณะที่เขาเป็นลูกวานรอยู่นั้น นั่งอยู่บนพื้นดินแล้วสามารถเอื้อมมือเด็ดใบต้นไทรนี้มาได้ก็แสดงว่า

มังอากษ เบ็กฟ้า

ต้นไทรยังเล็กอยู่ ลูกลิงก็ยังไม่โตเท่ากัน ฝ่ายนกกกระथाบอกว่า
เมื่อก่อนนี้ต้นไทรตรงนี้ยังไม่มีแต่เพิ่งมี เพราะว่ามันกระथाได้ไปกิน
ผลไทรในที่แห่งหนึ่งแล้วนำลูกไทรติดปากมาแล้วมากินตรงนี้ คาย
เมล็ดลงแล้วงอกมาเป็นต้นไทร ก็เป็นการแสดงว่า บรรดาสัตว์ทั้ง ๓
นี้ นกกกระथाก็มีอายุไขมากกว่าเพื่อน ตั้งแต่นั้นมาวานรและช้าง
ก็ได้แสดงความเคารพอ่อนน้อมต่อกันนกกกระथा ซึ่งเป็นผู้มีอายุไขมาก
กว่า

นิทานเรื่องนี้ จุดประสงค์ที่พระโหราณาจารย์ต้องการแสดง
ก็คือว่า ท่านให้แต่ละคนมีความสำนึกถึงความจำเป็นของบุคคลที่
จะอยู่ร่วมกันจะต้องมี อปายนมาย ก็คือ การประพฤติปฏิบัติ
อ่อนน้อมถ่อมตนต่อกัน

การประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนได้แก่การกระทำอย่างไรได้แก่
การอ่อนน้อมไม่จองหงอน ไม่ถือตัว โดยการแสดงออกมาทางกาย
ด้วยกิริยาเรียบร้อย จะเดินจะเห็นผ่านผู้ใหญ่ก็มีการขอโทษ มีการก้ม
มีการขอทาง อย่างที่ผู้ใหญ่สอนให้เด็กประพฤติปฏิบัติกัน ใน
ทางวาทะก็แสดงออกซึ่งความอ่อนน้อมออกมาในทางคำพูด คือใน
ด้านของคำพูดนี้ คำพูดบางประโยคบางคำเราอาจพูดได้สำหรับ
บุคคลบางคน แต่ในคำพูดนั้นสำหรับบุคคลบางคนแล้ว ก็พูดไม่ได้
เช่น คำพูดที่เราพูดกับเพื่อน ใช้พูดกับผู้ใหญ่ไม่ได้ แม้จะใช้พูดกับผู้
น้อยก็ไม่ค่อยเหมาะเช่นเดียวกัน ดังนั้น การแสดงความเคารพทาง
วาทะก็คือใช้วาทะให้เหมาะสมแก่ฐานะของบุคคลนั้นๆ ความ
เคารพทางกายและวาทะ จะเป็นการแสดงออกที่แท้จริงออกมาได้ก็
หมายถึงการยอมรับนับถือบุคคลผู้นั้นด้วยจิตใจของตน ถ้าหากว่า
เป็นการแสดงออกมาทางกายวาทะเท่านั้น โดยจิตใจไม่ยอมรับ
บังอาจ เบิกที่

นับถือถึงความเป็นผู้ใหญ่ของท่านผู้นั้นแล้วก็เปล่าประโยชน์โดยแท้ บางทีก็อาจจะเข้าทำนองของคนที่เราเรียกว่าหน้าไหว้หลังหลอกไปก็ได้

ดังนั้น ท่านจึงสั่งสอนให้มีความรู้สึกเคารพยำเกรงต่อบุคคล ที่ควรแก่การประพุดิอ่อนน้อม นี่ก็เป็นความหมายหรือลักษณะ ของการแสดงความอ่อนน้อมแต่โดยย่อ

ก่อนที่จะกล่าวถึงประเด็นของคำว่า การประพุดิอ่อนน้อม ถ่อมตนต่อผู้ใหญ่เป็นบุญอย่างไร ก็ควรจะศึกษาถึงลักษณะของ บุคคลที่ควรแก่การประพุดิอ่อนน้อมเสียก่อน บุคคลที่เกี่ยวข้องใน ชีวิตของเราที่ท่านเรียกว่าเป็นวุฒิบุคคล คือ เป็นผู้เจริญควรแก่การ อ่อนน้อมนั้น ท่านแสดงเอาไว้ ๓ ประการด้วยกัน

๑. ชาติวุฒิ ได้แก่ท่านผู้เจริญด้วยชาติ คำว่าเจริญด้วยชาติ ในที่นี้ท่านมุ่งหมายเอาผู้ที่เกิดมาในตระกูลสูง โดยเฉพาะก็คือ พระ ราชามหากษัตริย์ พระยุพราช พระบรมวงศานุวงศ์ที่ใกล้ชิดติดต่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านเหล่านั้นนับว่าเป็นผู้บังเกิดมาใน ตระกูลสูง ซึ่งชาวโลกได้สมมติเป็นหัวหน้า เป็นประธานของ ประเทศชาติ จำเป็นที่บุคคลในชาติจะต้องแสดงความเคารพ นอบน้อมต่อพระองค์ ไม่แสดงอาการดูหมิ่นตลอดจนให้ความ เคารพนับถือพระประยูรญาติที่สนิทของพระองค์ด้วย

๒. วิทยุฒิ ท่านผู้เจริญโดยวัย ได้แก่ผู้หลักผู้ใหญ่ ในที่นี้ นับตั้งแต่ภายในสกุลของตน ซึ่งท่านได้แสดงไว้ในวัดตบพ ๗ ประการ ก็รวมเรียกว่าเชษฐบุคคฺล หรือ กุลเชษฐบุคคฺล ที่เป็นผู้เจริญในสกุล ผู้เจริญในสกุลมีใครบ้าง นับมาตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ยาย ลดลงมา จากนั้นก็เป็นคนรุ่นลุง รุ่นป้า ถัดลงมาก็เป็น น้า อา ถัดลงมาอีก ก็เป็นรุ่นพี่ นี้เรียกเป็น เชษฐบุคคฺลภายในสกุล ท่านเหล่านี้อาศัย

บึงอบาย เบิกฟ้า

ตามลำดับศักดิ์สกุลท่านก็เป็นผู้ใหญ่โดยฐานะ อาศัยทั้งรัฐาตรี
มานาน เป็นผู้เกิดมาก่อนอย่างที่คุณไทยเราพูดว่า เป็นผู้ที่อาบน้ำ
ร้อนมาก่อน บุคคลที่เกิดมาภายหลังจำเป็นที่จะต้องแสดงความ
อ่อนน้อมต่อท่านผู้นั้นด้วยกาย วาจา และใจ

๓. คุณวุฒิ ท่านผู้เจริญด้วยคุณธรรมความดี บุคคลประเภท
ที่ ๓ นี้ไม่จำเป็นจะต้องมีอายุแก่กว่าเรา แต่เราก็แสดงความเคารพ
นับถือท่านเพราะท่านสูงด้วยคุณ คือ สูงกว่าเราโดยศีล และโดยธรรม
เช่นเป็นพระภิกษุ สามเณร ถึงแม้ว่าจะเป็นผู้มี อายุน้อยกว่าเรา
แต่อาศัยท่านมีศีลมากกว่าเรา เราก็แสดงความเคารพนับถือ แสดง
ความอ่อนน้อม ไม่แสดงอาการเยอหยิ่งดูถูก ดูหมิ่นท่าน

แต่เมื่อพูดกันตามหลักความเป็นจริงแล้ว คำว่า คุณวุฒิ คือ
เจริญด้วยคุณธรรม ย่อมหมายรวมไปจนถึงบุคคลที่มีอายุน้อย แต่
ว่าอยู่ในตำแหน่งหน้าที่และการงานที่สูงกว่า เช่น เป็นผู้บังคับบัญชา
ซึ่งผู้บังคับบัญชาอาจเรียกผู้ใต้บังคับบัญชาว่าลุงหรือน้า หรือพี่ได้
ซึ่งบุคคลที่ได้รับการเรียกร้อยอย่างนั้น ก็ไม่ควรทะนงตนตีเสมอและ
ไม่เคารพเชื่อฟังบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงกว่าเหล่านั้น

บุคคลที่เจริญด้วยคุณธรรมความดีเหล่านี้ เมื่อใครก็ตามได้
แสดงความประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อท่านไม่แสดงอาการเยอหยิ่ง
ถือตัว อวดดี ตีเสมอ หรือแข่งดีกะท่าน ย่อมจะเป็นสิริมงคล กับ
บุคคลที่ประพฤติปฏิบัติเช่นนั้น

การที่ผู้น้อยรู้จักประพฤติอ่อนน้อมต่อผู้หลักผู้ใหญ่ ย่อม
ทำให้เป็นที่เมตตารักใคร่สนิทเสน่หาของท่านผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นลูก
หลานมีความประพฤติอ่อนน้อมต่อเชษฐบุคคคลภายในสกุลของตน
นอกจากจะทำให้เชษฐบุคคคลเหล่านั้นมีความชื่นชมยินดีในการ
บังอวย เบิกฟ้า

ประพฤติปฏิบัติของเราแล้ว ยังสร้างความเมตตาความรักใคร่และการอนุเคราะห์เกื้อกูลให้เกิดขึ้นได้อีกด้วย ตรงกันข้ามถ้าหากว่าเราเป็นคนที่ยิ่งกระด้างไม่เคารพยำเกรงต่อเชษฐบุคคผลภายในสกุลของตนเป็นต้น ย่อมจะทำให้เรากลายเป็นคนที่ขาดพวกพ้อง หาผู้เมตตาไม่ได้ เมื่อประสบทุกข์ความเดือดร้อนขึ้นมาก็นหาที่พึ่งพำนักอาศัยไม่ได้

ผู้ที่ขาดความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นคนกระด้างนั้น เพราะอาศัยเหตุหลายประการ อาทิเช่น

ชาติ ชาตินี้ก็หมายถึงกำเนิดของบุคคล ได้แก่การที่บุคคลบังเกิดในกำเนิดที่ดี มีชาติตระกูล อันชาวบ้านหรือชาวโลกนิยมสมมติกันว่าเป็นชาติตระกูลที่สูง เมื่อบุคคลบังเกิดมาในชาติตระกูลสูง เช่นนั้นก็เกิดความมานะถือความถือตัวความรู้สึกของตัวขึ้นมาว่าฉันเป็นคนเกิดมาในตระกูลสูง เมื่อความรู้สึกของตัวเกิดขึ้นเช่นนั้น จะทำให้เขามีกิเลส อีกอย่างหนึ่งซ่อนเข้ามาคือ อติมานะ จะมีความรู้สึกในทางดูหมิ่นเหยียดหยามบุคคลอื่นว่ามีชาติ ตระกูล ต่ำกว่าตน สู้ตนก็ไม่ได้ ถึงแม้ว่าบุคคลที่เขาารู้สึกว่ามีชาติตระกูลต่ำกว่านั้น จะมีคุณธรรมความดี ควรแก่การเคารพ ควรแก่การประพฤติอ่อนน้อม เขาก็จะอาศัยชาติ คือ ความเกิดหรือกำเนิดของตนที่สูงนั้น เป็นหลักอ้าง จะไม่แสดงความเคารพอ่อนน้อมต่อบุคคลอีก ๒ พวก คือ ผู้ที่มีคุณธรรมความดีเรียกว่าคุณวุฒิและพวกที่มีอายุยืนนานเป็นรัตัญญบุบุคคล ผู้รู้ราตรีนานอันนี้เรียกว่าวัยวุฒิ ความกระด้างอันนี้เกิดขึ้นแก่คนผู้นั้น ก็เพราะอาศัยที่เขาเกิดในชาติตระกูลที่สูงนั่นเอง

ฐานะ บุคคลอาศัยฐานะทางทรัพย์สินของตนที่มีมากมาย ทั้งเป็นส่วนเงินทองและสมบัติพัสถานอื่นๆ ทำให้เกิดความเย่อหยิ่ง

ทั้งอบาย เบิกฟ้า

ถือตัวคิดว่า ข้าเป็นคนรวย ข้าเป็นคนมีทรัพย์สินสมบัติมากกว่าคนอื่น ถึงแม้จะไปพบบุคคลที่มีคุณธรรมความดีเป็นต้น โดยระยะที่กล่าวมาแล้ว แต่มีฐานะทางการเงินต่ำกว่าตน บุคคลเหล่านี้ก็จะไม่แสดงความอ่อนน้อมเคารพนับถือต่อบุคคลเหล่านั้น เพราะอาศัยความที่ตนมีทรัพย์สินมากเป็นเหตุ เมื่อบุคคลอาศัยทรัพย์สินมากเป็นเหตุให้เกิดความกระด้างเช่นนี้แล้ว ก็เลสอย่างอื่นก็ยอมจะติดตามมา เช่น อติมานะ คือดูหมิ่นคนขัดสน อนาคตา เป็นต้น บุคคลบางคนที่อยู่ในฐานะร่ำรวยทรัพย์สินสมบัติ มักจะมองไม่เห็นความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนยากจน ขัดสน อนาคตา แม้แต่เขาจะไปขอพึ่งพาอาศัยบางสิ่งบางอย่าง ก็แสดงความรังเกียจ จนบางครั้งรุนแรงออกมาจนถึงกับไล่ตะเพิดไปเสียก็มี นี่เป็นการแสดงว่าทรัพย์สินนั้นก็อยู่ในสภาพตาบสองคม เช่นเดียวกับชาติกำเนิดเหมือนกัน ถ้าหากว่าบุคคลรู้จักใช้ทรัพย์สินให้เป็นประโยชน์ด้วยการเลี้ยงตนและครอบครัว เกื้อกูล สงเคราะห์ อนุเคราะห์ ต่อเพื่อนบ้านและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทรัพย์สินนั้นก็จ่อำนวยประโยชน์แก่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน แต่ถ้าบุคคลอาศัยทรัพย์สิน สร้างมานะ ความถือตัว อติมานะ ความดูหมิ่นคนอื่นให้เกิดขึ้น ก็กลายเป็นตาบที่จะเชือดเฉือนคุณธรรมความดีของบุคคลผู้นั้นให้หมดสิ้นไปได้

ยศ บุคคลอาจอาศัยยศ คือตำแหน่งและฐานะที่ตนได้รับแต่งตั้ง หรือได้รับยกย่องก็จะเกิดมานะความถือตัว ขึ้นมาว่า ข้าเป็นผู้ที่มียศศักดิ์สูง คนอื่นมียศศักดิ์ต่ำกว่า เมื่อเห็นคนอื่นที่มียศศักดิ์ต่ำกว่า ก็จะไม่แสดงความเคารพ ความอ่อนน้อม เพราะเห็นว่ามียศต่ำกว่าตน แท้ที่จริงแล้ว เรื่องยศศักดิ์นั้นเป็นสิ่งที่บุคคลสมมติขึ้น อปโลกนี้ขึ้น เป็นไปชั่วคราวชั่วคราวเท่านั้น เมื่อคราวที่ยศ

บังอวย เบิกฟ้า

ศักดิ์เสื่อมไป ก็กลายเป็นบุคคลธรรมดา เรื่องยศเรื่องศักดิ์จึงเป็นเรื่องหัวโขนที่นำมาครอบศรัทธาให้แสดงไปตามบทบาทตามลีลาแห่งชีวิต

สกุล สกุลนี้ก็เป็นสิ่งสำคัญเหมือนกัน ในวงสังคมโดยทั่วไปเราจะพบว่ามีสกุลบางสกุล ซึ่งบรรพบุรุษของสกุลเหล่านั้น ได้สร้างคุณงามความดีไว้แก่ประเทศชาติ มีเกียรติประวัติอันดีงาม สืบต่อกันมาเป็นระยะเวลาจนถึง ๑๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปี ได้รับการยกย่องว่าเป็นสกุลผู้ดี ทำให้เกิดความรู้สึกรู้จักตัว จนถึงกับดูหมิ่นเหยียดหยามบุคคลอื่นในที่สุด ดังนั้นโคตรหรือสกุล ก็เป็นเหตุให้เกิดความถือตัวหรือมานะ ความพองตัวขึ้นมาได้เช่นเดียวกัน

การศึกษาผู้ที่มีการศึกษาสูงบางคนอาจดูหมิ่นผู้มีการศึกษาน้อย ว่ามีความรู้ไม่เท่าตนบ้าง ไร่งบ้าง เป็นต้น

บุคคลอาจจะอาศัยรูป คือคนที่มีรูปร่างดีสวยงาม อย่างที่ชายหนุ่มหญิงสาวที่มีรูปร่างดีก็มักจะเกิดความหลงความเมาในรูปของตนเอง จนเป็นเหตุให้รังเกียจดูหมิ่นบุคคลอื่นที่รูปร่างไม่สวยงามเหมือนตน ดังนั้น รูปร่างดี จึงเป็นทางให้เกิดความพองตัวของบุคคลได้อีกประการหนึ่ง

บางคนอาศัยศิลปะ ได้แก่การรอบรู้ในศิลปะแขนงใดแขนงหนึ่ง มีความเฉลียวฉลาดในศิลปะ ก็อาจจะสำคัญว่า คนอื่นสู้ตนไม่ได้ ทำให้เกิดมานะ ถือตัว เกิดอติมานะ ดูหมิ่นบุคคลอื่น โดยเข้าใจว่ามีศิลปะสู้ตนไม่ได้ อย่างที่บุคคลที่มีอาชีพเดียวกัน มีศิลปะในทางเดียวกัน แล้วก็โจมตีหักล้างกัน ซึ่งปรากฏเป็นข่าวอยู่เสมอนั่นเอง

ประการต่อไปก็คือ หน้าที่การงาน ก็หมายความว่า ตำแหน่งที่บุคคลรับผิดชอบกระทำอยู่ในปัจจุบันนี้ตำแหน่งของบุคคล

บังอวย เบิกฟ้า

บางคนก็สูง ตำแหน่งของบุคคลบางคนก็ต่ำ ถ้าหากว่าบุคคลอาศัย ตำแหน่งหน้าที่การงานที่ตนเป็นอยู่หรือรับผิดชอบอยู่ก่อให้เกิดมานะ ความถือตัว อติมานะ ดูหมิ่นผู้ที่อยู่ในตำแหน่งต่ำกว่า ตนขึ้นมาได้ ก็ชื่อว่าเป็นการสร้างความปลอดภัยสร้างความปลอดภัยไม่ดีขึ้น ภายใ จิตใจของตนได้เช่นเดียวกัน

ดังนั้น ชาติ ทรัพย์ ยศ สกุล การศึกษา รูป ศิลป และหน้าที่ การงานนี้ เป็นสิ่งที่อยู่ในสภาพของตาบสองคม คือถ้าคนรู้จักก็ได้ ประโยชน์ในทางที่ดี แต่ถ้าไม่รู้จักใช้ก็อาจจะเกิดมานะ อติมานะ ดู หมิ่นคนอื่น เกิดความเยอหยิ่งจองหองถือดี อวดดีขึ้นมาได้

อปายนมัย คือบุญที่สำเร็จด้วยการประพฤติดอ่อนน้อมถ่อม ตนต่อผู้ใหญ่อันเป็นส่วนเหตุ สามารถจะขจัดความกระด้างด้วย อำนาจมานะ เพราะอาศัยชาติเป็นต้นของบุคคลได้อย่างไร

จะเห็นได้ว่าก่อนที่บุคคลจะมีอปายนมัยเกิดขึ้น บุคคลผู้นั้นจะต้องสำนึกถึงคุณความดีเกี่ยวกับการประพฤติดอ่อนน้อมถ่อม ตนเสียก่อน ถ้าไม่สำนึกถึงคุณธรรมความดีเหล่านั้นแล้ว จะเกิด ความอ่อนน้อมขึ้นมาไม่ได้ ถึงแม้บางทีจะเป็นความอ่อนน้อม เพราะต้องการผลตอบแทนอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งท่านเรียกในวิหาร ของศาสนาว่า ลาภวันทนา คือ ไหว้หรือแสดงความอ่อนน้อม เพื่อ ต้องการลาภ หรือการประจบประแจงผู้ใหญ่เป็นต้น นี่ก็แสดงว่า มี จุดมุ่งหมายเข้าใจว่า การอ่อนน้อมนี้ต้องได้ผลเป็นรูปธรรม

แต่เกี่ยวกับลักษณะของส่วนที่เป็นบุญกิริยาวัตุนั้น ท่าน หมายถึงการแสดงความอ่อนน้อม เพราะได้สำนึกถึงความดีที่ได้ กระทำอย่างนั้น ยกตัวอย่างในกรณีบุคคลซึ่งอยู่ในชาติกำเนิดที่สูง เมื่อเขายอมแสดงความอ่อนน้อมต่อผู้ที่มีชาติกำเนิดต่ำกว่าตน เขา

บังอบาย เบิกฟ้า

ก็จะต้องอาศัยพื้นฐานจากความเข้าใจ ตามนัยแห่งธรรมภาสิตที่ว่า
คนเราจะประเสริฐสูงสุดเพราะชาติกำเนิดก็หาไม่ได้ คนจะ
ประเสริฐสูงสุด เพราะความเป็นพราหมณ์ก็หาไม่ได้ แต่คนจะ
เป็นคนดีหรือคนไม่ดี ก็เพราะอาศัยการกระทำของตนเอง

ภาสิตข้อนี้เป็นการแสดงถึงความจริงอย่างเด่นชัดว่า ชาติ
ทรัพย์ การศึกษา รูป และโคตร เป็นต้น มิได้เป็นเครื่องแสดงว่า
บุคคลผู้มีชาติกำเนิดเป็นต้นเหล่านั้นเป็นคนดีเสมอไป เขาอาจ
อาศัยชาติกำเนิด กระทำความชั่วร้ายให้แก่ตนเองและสังคมอัน
เป็นส่วนรวมก็ได้ ตรงกันข้ามบุคคลผู้มีชาติตระกูลต่ำก็ไม่เป็น
เครื่องแสดงว่า เขาเป็นคนต่ำเสมอไป ในเมื่อเขาได้กระทำความ
ความดีเป็นการเกื้อกูล ทั้งแก่ตนเองและบุคคลอื่นอันเป็นส่วนรวมก็
ได้เช่นกัน

พระพุทธศาสนากล่าวถึงการกระทำว่าเป็นเครื่องแสดงว่า
ใครเป็นคนดีหรือไม่ดี ดังมีภาสิตอยู่ว่า “กรรม คือ การกระทำนี้
ย่อมจำแนกแบ่งสัตว์ให้แตกต่างออกไปตามอำนาจการกระทำของ
แต่ละคน” เมื่อบุคคลมีความเข้าใจถึงสภาพความจริงแล้ว ก็ย่อม
พร้อมที่จะลดมานะความถือตัวเพราะชาติ เพราะทรัพย์ เพราะยศ
เพราะโคตร เพราะการศึกษา เพราะรูป เพราะศิลปะ เป็นต้น ของ
ตนเองไป แสดงความอ่อนน้อมต่อบุคคลอื่นทั่วไป

เมื่ออุปจายนมัยเกิดขึ้นแก่บุคคลใด จะทำให้บุคคลผู้นั้น
สามารถทำลายกิเลสลงได้หลายประการ อันเป็นการแสดงว่า
อุปจายนมัยได้ทำหน้าที่บุญที่เป็นส่วนเหตุ คือ ขจัดกิเลสซึ่งมีอยู่
ภายในจิตใจให้เบาบางลงไป กิเลสที่ขจัดลงไปได้เพราะอาศัย
อุปจายนมัยนั้น คือ มานะ ความถือตัว มานะคือความถือตัวนี้

บังอวย เบิกฟ้า

ท่านแบ่งประเภทออกเป็นโดยละเอียดแล้วก็มีถึง ๙ ประการด้วยกัน แต่เมื่อว่าโดยหลักใหญ่ๆ มานะก็มีเพียง ๓ ประการ คือ

เป็นผู้เลศกว่าเขา ก็เกิดถือตัวอวดตัวว่า เลศกว่าคนอื่น

เป็นผู้เสมอเขา เกิดถือตัวอวดตัวว่าเสมอเขา

เป็นผู้ต่ำกว่าเขา ถือตัวอวดตัวว่าต่ำกว่าเขา

ในมานะประเภททั้ง ๓ นี้ ก็แบ่งย่อยออกไปเป็น ๙ คือ เป็นผู้เลศกว่าเขาแบ่งเป็น ๓ ว่า

- เป็นผู้เลศกว่าเขา ถือตัวว่าเลศกว่าเขา ถือตัวว่าเสมอเขา ถือตัวว่าเลวกว่าเขา

- เป็นผู้เสมอเขาถือตัวว่าเลศกว่าเขา ถือตัวว่าเสมอเขา ถือตัวว่าเลวกว่าเขา

- เป็นผู้เลวกว่าเขาแต่ถือว่าเลศกว่าเขา เสมอเขา และเลวกว่าเขา

ความถือตัวทั้ง ๙ ประเภทนี้ เกิดขึ้นแก่บุคคลใด ย่อมจะทำความเสื่อมเสียให้ ให้เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้นั้น

อุปายนมาย์ เปรียบได้กับแสงของประทีป เมื่อแสงประทีป ถูกจุดขึ้น สิ่งที่เป็นความมืดทั้งหลาย ทั้งตรงดวงประทีปหรือบริเวณที่ใกล้ดวงประทีป ก็ถูกขจัดให้หมดสิ้นไป อุปายนมาย์ มีมากเพียงใด ย่อมจะก่อความสว่างให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลมากเพียงนั้น

อุปายนมาย์ คือ บุญที่สำเร็จด้วยการประพฤติอ่อนน้อม ถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ จึงได้ชื่อว่า เป็นบุญที่เป็นส่วนเหตุ เพราะสามารถขจัดกิเลส ซึ่งเมื่อแสดงออกมาในภายนอกไม่ว่าแสดง ออกมาทางกาย ทางวาจา หรือแม้แต่ความคุกรุ่นอยู่ภายในจิตใจก็ตาม ย่อมเป็นที่รังเกียจของบุคคลอื่น เพราะว่าความถือดี อวดดีนั้น ถ้า

บังอบาย เบิกฟ้า

หากว่ามีอยู่ที่ผู้ใหญ่ ก็กลายเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่น่าเคารพนับถือ ถ้ามีอยู่ที่ผู้น้อย ก็จะทำให้เป็นผู้น้อยที่น่ารังเกียจซึ่งชังของบุคคลทั่วไป

อุปจายนมัยที่บุคคลได้ประพฤติกกระทำบาปเหตุให้เกิดขึ้นแล้ว ก็ย่อมจะก่อให้เกิดผลคือความสุขทั้งทางกาย วาจา และทางใจ ที่ว่าเป็นความสุขกายนั้นเป็นอย่างไร คนเราถ้าปกติประพฤติด่อนน้อมต่อมตนเสียอย่างเดียวแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องไปวางมาดกับใครต่อใครให้เป็นที่เคืองเคียดแก่ร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ หรือว่าผู้น้อย หรือว่าผู้เสมอมตนก็ตาม ก็แสดงอิริยาศัยออกมาในทางเคารพอบน้อมหรือยำเกรง หรืออย่างน้อยที่สุดก็คือให้เกียรติเกรงอกเกรงใจซึ่งกันและกัน ร่างกายก็สบาย แต่ที่สำคัญคือไม่เป็นที่เรียกในศัพท์ปัจจุบันว่าไม่ถูกเขม่น คือ ไม่เป็นที่เขม่นของบุคคลอื่น หรือทำให้บุคคลอื่นหมั่นไส้ ก็เป็นการป้องกันตัวเองจากการประทุษร้ายของบุคคลอื่นไปด้วย นี่ก็เป็นสุขทางร่างกาย ส่วนความสุขในทางจิตใจนั้น จะเห็นได้ว่าจิตใจของบุคคลใดก็ตาม ที่ปราศจากมานะ ความถือตัว ปราศจากอติมานะ ความดูหมิ่นเหยียดหยามบุคคลอื่น ปราศจากทิฏฐิ ความถือมั่นเห็นผิดและปราศจากความแข็งกระด้างเป็นต้น ดังที่กล่าวมาแล้ว ย่อมจะเป็นจิตใจที่สงบปราศจากการรบกวนของบาปธรรมเหล่านั้น

ดังนั้น ท่าน จึงแสดงอานิสงส์ของอุปจายนมัยในตอนหนึ่งว่า

“นรชนใดประพฤติด่อนน้อมต่ออวุตมิชชน ย่อมจะทำให้เป็นผู้ฉลาดในเชษฐาอุปจายนธรรม คือจะเป็นผู้ฉลาดในการประพฤติด่อนน้อมต่อมตนต่อผู้ใหญ่นั้นเอง”

อานิสงส์ข้อต่อไปคือ เขาย่อมได้รับการสรรเสริญ ยกย่อง จากบุคคลทั้งหลายในปัจจุบัน คือ ผู้น้อยเห็นแล้วก็จะมีความเคารพนับถือ

บังอบาย เบิกฟ้า

ผู้ใหญ่เห็นอภัยคัยแล้วก็มีความเมตตาสงสาร ก็เลยยกย่องสรรเสริญ เวลาเขาทำกาลกิรียาตายไป ท่านก็แสดงอานิสงส์ ไว้ตอนหลังว่า จะทำให้เขาได้รับการสรรเสริญ แม้ในสัมปรายภพ คือ กาลภายหลังว่า อาจจะเป็นวันหน้า เดือนหน้า ปีหน้า และชาติหน้าด้วย

เราจะเห็นว่าคุณคนนี้อ่อนน้อมถ่อมตน มีอภัยคัยละมุน ละม่อมต่อบุคคลทั่วไปนั้น ถึงแม้จะตายไปแล้วก็ได้รับชื่อเสียงหรือเกียรติประวัตินี้จะนำมาสั่งสอนอนุชนรุ่นหลังต่อมา ตัวอย่างเรื่องราว ทั้งในศาสนาและนอกศาสนาก็ปรากฏมีอยู่เป็นอันมาก นี้เรียกว่าได้รับการสรรเสริญในสัมปรายภพเช่นเดียวกันและที่สำคัญที่สุดก็คือว่า ถ้าหากท่านระลึกถึงเวลาพระท่านให้พรที่ว่า "ยถา....." เวลาที่มีกิจการใดก็ตาม ตอนสุดท้ายของพรจะลงท้ายด้วยคำว่า จตุตถาโร ธมมา วฑฺฒนุติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ ซึ่งแปลว่า พรทั้ง ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข และกำลัง ข่อมเจริญแก่บุคคลผู้มีปกติประพฤติ อ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักการกราบไหว้ต่ออูมิบุคคลเป็นนิจ

เหตุที่จะให้เกิดพรทั้ง ๔ ประการ ดังกล่าวนานี้ ต้องอาศัยอุปจายนมัย คือการประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้หลักผู้ใหญ่ ตามที่ท่านได้แสดงไว้ในตอนสุดท้ายของคาถานั้นเอง

ดังนั้น ผู้ใดก็ตาม ปรรณาคความเจริญรุ่งเรืองในด้านอายุ คือปรรณาคที่จะให้อายุยืนยาวตามที่ตนปรรณาค มีกำลังวังชา แข็งแรง กำลังนี้ก็หมายความว่า ทั้งกายและใจ และกำลังพรรคพวกเพื่อนฝูง ซึ่งเราวมเรียกว่าเป็นกำลังบริวารนี้ และวรรณะคือ การที่ผิวพรรณสดใส มีหน้าตาอิมเอิบ และก็ความสุขกายสบายใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกรูปทุกนามในสมัยนี้ปรรณาคนั้น ก็จะต้องบำเพ็ญอุปจายนมัยบุญ ให้บังเกิดขึ้น

บังอขาย เบิกฟ้า

ถ้าปราศจากเสียซึ่งอุปจายนมัย คือบุญที่สำเร็จด้วยการ
ประพฤติปฏิบัติอ่อนน้อมต่อมตนต่อผู้หลักผู้ใหญ่แล้ว พร ๔
ประการที่ให้แก่ บรรารณากันอยู่นั้น ย่อมไม่อาจที่จะเกิดขึ้นได้.

นิธินว ปวตุตาร

ยัม ปสุเส วชชทสสินำ

นิกคยฺหาวที เมธาวี

ตาทิสํ ปญฺชิตํ ภเช

ตาทิสํ ภขมานสฺส

เสยฺโย โหติ น ปาปิโย.

เห็นบัณฑิตใด ผู้มีปกติที่ความผิดให้ ดุจผู้บอกขุมทรัพย์
ให้ ซึ่งมีปกติกล่าวการาบ มีปัญญา, พึงคบบัณฑิตเช่นนั้น, เมื่อคบ
ท่านเช่นนั้น ย่อมประเสริฐ ไม่เลวเลย

(พุทธ)

พ. ฐ. ๒๕/๒๕.

๕. เวैयाวจมัย

ทางบุญประการที่ ๕ คือ เวैयाวจมัย บุญที่สำเร็จด้วยการช่วยขวนขวายในกิจที่ชอบ

คำว่า ช่วยขวนขวายนั้น มีสิ่งที่สำคัญที่ท่านเน้นไว้ตอนหลังคือท่านบ่งบอกว่า ต้องในกิจที่ชอบเท่านั้น ถ้าหากว่าเป็นการช่วยขวนขวายในกิจที่ไม่ชอบ ก็ไม่ถือว่าเป็นบุญในความหมายของบุญประการที่ ๕ นี้ จะเห็นได้ว่า คำพูดที่เป็นพุทธภาษิต หรือคำพูดที่เป็นลักษณะภาษิตนั้น จะมีความหมายที่รัดกุม ดั้นไม่ค้อยได้อย่างพุทธภาษิตที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ เราจะพบว่า ภาษิตแต่ละประโยคจะมีความหมายรัดกุมอยู่ในเนื้อหาของภาษิตนั้น เช่นทรงแสดงว่า “ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี ฉตฺตํ มหนตฺ วิวสฺสกาเล” ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม เหมือนร่มใหญ่รักษาคนในฤดูฝน

เป็นการแสดงว่า ร่มจะป้องกันคนไม่ให้เปียกฝนได้นั้น ต้องเป็นร่มใหญ่ แทนที่จะรับสั่งว่าร่มเฉยๆ ความหมายก็ไม่รัดกุม เลยต้องบอกเสียเลยว่าต้องเป็นร่มขนาดใหญ่ จึงจะเปรียบกับการคุ้มครองรักษาคนโดยธรรม ดังนั้น ทางบุญข้อที่ ๕ นี้ก็เหมือนกัน ถ้าหากว่า ท่านไม่บอกว่าขวนขวายในกิจที่ชอบแล้ว ก็อาจจะหาทางเลี้ยงบาลีไป คือ ไปช่วยขวนขวายในกิจบางอย่างที่ไม่ชอบ แล้วก็ไปอ้างว่าเป็นการกระทำบุญตามแนวพระพุทธศาสนาซึ่งไม่ถูกต้อง ท่านจึงบ่งบอกไว้ว่า ต้องช่วยขวนขวายในกิจที่ชอบ

ปัญหาอยู่ที่ว่า กิจอะไรเป็นกิจที่ชอบ?

ตอบง่ายๆ กิจการงานที่สุจริตทุกอย่างชื่อว่ากิจการงานที่ชอบ ตัวอย่างเช่น ช่วยการงานของเพื่อนบ้านด้วยกัน นี่ก็เป็นเรื่องธรรมดาของคนเราที่อยู่บ้านใกล้เรือนเคียงกัน โดยเฉพาะสังคมชาวพุทธของเราเนี่ย คนที่อยู่บ้านใกล้เรือนเคียงจะมีความรู้สึกในทำนองที่ว่า ถึงไม่ใช่ญาติพี่น้องก็เหมือนเป็นญาติกัน เมื่อมีกิจการงานอันใดเกิดขึ้น จะมีการช่วยเหลือกันเท่าที่สามารถจะช่วยให้ได้ แต่การที่จะช่วยเหลือเพื่อนบ้านนั้น ถ้าจะช่วยให้เป็นบุญด้วยเป็นคุณด้วย ก็ต้องช่วยในกิจที่ชอบ ไม่ใช่ว่าเพื่อนบ้านเขาจะไปขโมยตีหัวใคร เราเห็นว่าเป็นเพื่อนบ้านกัน จะไปช่วยอย่างนี้ก็ได้ เพราะว่าช่วยเหลือในลักษณะนี้เป็นการช่วยเหลือในทางที่ไม่ชอบ ถึงแม้ว่าจะเป็นการชวนชวยก็ตาม

ดังนั้น หน้าที่ของเพื่อนบ้านที่ดี ก็คือต้องช่วยเหลือเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงในขอบข่ายของคำว่า “กิจการงานที่ชอบ” เช่นว่าเป็นชวานาช่วยเหลือเพื่อนบ้านเก็บเกี่ยวข้าวในหน้าเก็บเกี่ยว ช่วยไถช่วยตกรกล้า ในหน้าไถหน้าตกรกล้า ช่วยดูแลทรัพย์สินสมบัติของเพื่อนบ้านในยามที่เพื่อนบ้านเผลอไผลไป เพื่อนบ้านมีกิจการงานอย่างอื่นที่ต้องกระทำ ดังนี้ ชื่อว่าเป็นการชวนชวยในกิจที่ชอบต่อเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ก็ยังมีกิจที่ชอบเรียกว่า เป็นงานสาธารณประโยชน์ งานสาธารณประโยชน์นี้เราจะพบว่ามากมายเหลือเกิน จะเป็นงานอะไรก็ตาม คือเริ่มจากงานเล็กๆ ก็ได้ งานเล็กๆ อาทิเช่นเราเดินไปพบเศษแก้วทิ้งอยู่กลางถนน ก็คิดว่า เศษแก้วที่ทิ้งอยู่นี้อาจจะเป็นอันตรายต่อคนที่เดินบนถนนได้โดยที่ไม่ทันเห็น เราเห็นเข้าก็หยิบไปทิ้งเสียก่อน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเป็นอันตรายแก่คนที่เดิน

มังอบาย เบิกฟ้า

ถนนซึ่งมาภายหลัง อย่างนี้ก็ถือว่าเป็นการช่วยชวนชวายเป็นกิจที่ชอบ เป็นการกระทำงานที่ง่าย ๆ รวมหมายตลอดไปถึงการช่วยเหลือในกิจการที่เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น ช่วยกันรักษาถนนหนทาง ช่วยกันรักษาทรัพย์สินของชาติ ช่วยกันป้องกันห้ามปรามคนทั้งหลายที่กระทำตนให้เป็นพิษเป็นภัยต่อส่วนรวม หรือทำลายเครื่องสาธารณูปโภค เช่น มีคนทำลายถนน ทำลายโป๊ะไฟ ทำลายน้ำพุ หรือทำลายอะไรก็ตามที่เป็นสาธารณประโยชน์ อย่างนี้ถือว่าเป็นการช่วยชวนชวายเป็นกิจที่ชอบ หมายรวมไปถึงการช่วยเหลือท่านที่ประสบภัยธรรมชาติต่างๆ ในระยะไม่กี่ปีมานี้ เช่น อัคคีภัย วาตภัย เป็นต้น

ในกรณีเมื่อมีภัยต่างๆ เกิดขึ้นเช่นนี้ ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่บุคคลในชาติจะต้องแสดงออกในทางช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การทำอย่างนี้ นอกจากจะเป็นการแสดงออกในรูปของมนุษยธรรมแล้ว ก็ยังเป็นการสร้างคุณธรรมความดีที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลทั้งแก่ตนเองและบุคคลอื่นด้วย ในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการทำบุญอีกส่วนหนึ่งด้วย การช่วยชวนชวายเป็นกิจที่ชอบที่เกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ก็ต้องอย่าลืมคำว่า “ที่ชอบ” ต้องมีอยู่ตลอดไป คือสาธารณประโยชน์บางอย่างก็อาจจะไม่ชอบเหมือนกัน เช่นว่าเป็นการเบียดเบียนทำลายบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เพื่อกลุ่มบุคคลใดหรือหลายคน แต่ว่าเป็นการเบียดเบียนสร้างความทุกข์ความเดือดร้อนให้เกิดขึ้น ดังนี้ ท่านไม่ถือว่าเป็นบุญกิริยาวัตถุ ตามความหมายของเวैयाวัจจมัย

นอกจากนั้น ก็อาจจะช่วยชวนชวายเป็นกิจการงานที่เป็นบุญเป็นกุศล ก็หมายถึงงานที่เกี่ยวข้องกับพระศาสนา อย่างเช่น เพื่อน
บังอวย เบิกฟ้า

บ้านเขาปรารถนาที่จะทำบุญ เราก็ไปช่วยชวนชวายเป็น เช่น ช่วย
นิมนต์พระ ช่วยเลี้ยงพระ หรือช่วยเกี่ยวกับพิธีบุญต่างๆ จะเป็น
บวชนาค ขึ้นบ้านใหม่ หรือจะเป็นอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับงานบุญงาน
กุศลนี้ พอมีอะไรที่จะช่วยเหลือกันได้ ก็ลงมือช่วยกันไป อย่างนี้ชื่อ
ว่าเป็นการชวนชวายเป็นกิจที่ชอบอีกอย่างหนึ่งเหมือนกัน แต่เรื่อง
งานบุญกุศลนี้ อาจกลายเป็นเครื่องมือหาเงินของมิชชันนารีบางกลุ่ม
ไป เราจะพบว่ามืออยู่เป็นจำนวนมากที่มีการเรียไรกันจนปราศจาก
ขอบเขตที่เหมาะสม มีการบอกบุญให้ชวนชวายเป็นไปหมด บางที่ตั้ง
ด้านขึ้นคล้ายๆ กับว่า เป็นด้านเจ้าหน้าที่ตำรวจคอยเรียไรจาก
ประชาชนที่อาศัยรถมาบนถนนนั้นๆ โดยใช้ธงธรรมจักรบ้างอะไรบ้าง
อันที่จริงการกระทำอย่างนี้ ส่วนมากก็เป็นงานบุญงานกุศลจริงๆ
เหมือนกัน แต่ก็มีอยู่ไม่น้อยที่มีเจตนาทุจริตแอบแฝงอยู่ในการ
กระทำนั้น

ในเรื่องการทำบุญตามแนวของพระพุทธศาสนานั้น ทาง
พระพุทธศาสนาสั่งสอนเอาไว้ว่า “วิเจยฺย ทานํ สุกตปฺปสตถุ” การ
ใคร่ครวญ ไตร่ตรอง พิจารณาเสียก่อนแล้วค่อยให้ทาน นี่เป็น
สิ่งที่พระตถาคตเจ้าสรรเสริญ

เพราะฉะนั้น การช่วยเหลือสนับสนุนชวนชวายเป็นเรื่องการทำ
บุญ การทำกุศลนี้ก็เหมือนกัน จะต้องพิจารณาไตร่ตรอง มิใช่ว่า
พอเขาบอกว่าอย่างไรก็ทำไปอย่างนั้น ซึ่งอาจจะกลายเป็น
เครื่องมือของคนที่ทุจริตไปได้ เราจะเห็นได้ว่า ทุจริตในลักษณะนี้
บางทีเกิดขึ้นอย่างน่าเศร้าสลดใจ มีการอาศัยเพศของพระ คือ
ปลอมเป็นนักบวช เป็นพระ แล้ววกไปแจกฏีกาบอกบุญ อ่างชื่อวัด
ไต่วัดหนึ่งบ้าง อ่างชื่อพระเถระผู้ใหญ่องค์ใด องค์หนึ่งบ้าง ชักชวน
บึงอบาย เบิกฟ้า

ให้คนทำบุญกัน ถ้าหากเราไปหลงเชื่อเขา ไปร่วมมือกับเขา แทนที่จะเป็นบุญเป็นกุศล ก็กลายเป็นการทำบาปเพิ่มขึ้นให้แก่ตัวเอง นอกจากนี้จะเป็นบาปแล้วยังผิดกฎหมายเกี่ยวกับพระราชบัญญัติว่าด้วยการเรียไรด้วย ฉะนั้น ก่อนที่จะช่วยอะไรใครไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม จะต้องพิจารณาไตร่ตรองให้จงหนัก เพราะว่าการดำรงชีวิตอย่างคนมีปัญญา เป็นหลักการที่พระพุทธศาสนายกย่องสรรเสริญ ไม่ใช่ว่าเชื่ออะไรง่ายตายไปเสมอ

ลักษณะของการช่วยขวนขวาย จะต้องอยู่บนพื้นฐานของคำว่า “ชอบ” ชอบในที่นี้ก็หมายถึงชอบตามธรรม ชอบตามกฎหมาย ชอบตามจารีตประเพณี

การช่วยเหลือเอาใจใส่ ช่วยกระทำกิจการงาน แสดงออกมาได้ทั้ง ๓ ทาง คือทางกาย ได้แก่กิจการงานบางอย่าง ที่ต้องอาศัยแรงกายเข้าช่วยเหลือ เช่นว่า เพื่อนบ้านมีงานใหญ่ซึ่งสุดวิสัยของคนๆ เดียวจะทำได้ ในเมื่อมีงานเช่นนี้เกิดขึ้น จะเป็นใครก็ตามจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ดังที่โบราณท่านกล่าวไว้ว่า “เมื่อเหลือกำลังลาภ จึงออกปากบอกแขกช่วยแบกหาม”

นอกจากนั้น การงานบางอย่างก็อาจจะต้องช่วยขวนขวายในทางวาจา เช่น มีเรื่องราวที่จะต้องปรึกษากัน อาศัยการแนะนำตักเตือนซึ่งกันและกัน เรามีความรู้ความสามารถพอที่แนะนำเขาได้ ก็ช่วยขวนขวายในทางวาจา เช่นว่า เป็นนักเรียน นักศึกษา เพื่อนเขาไม่มีความเข้าใจวิชาบางอย่าง พอที่จะช่วยแนะนำกันได้ ความหมายของคำว่าแนะนำในที่นี้ หมายความว่า แนะนำในขณะที่เรียน เราช่วยอธิบายชี้แจงแสดงให้เข้าใจ หรือกิจการงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้น จำเป็นที่จะต้องอาศัยการเรียนรู้ เรามีความรู้ก็

บังอบาย เบิกฟ้า

บอกกล่าวแก่เขาไป รวมตลอดถึงการชี้แจงถึงผลความดี และโทษ
ของความชั่ว อันบุคคลผู้กระทำดีและกระทำชั่วจะพึงได้รับ การ
ช่วยขวนขวายด้วยการแนะนำตักเตือนสั่งสอนบอกกล่าวชี้ทาง
เจริญและทางเสื่อมให้แก่กันและกันนี้ ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นบุญอย่างสูงยิ่งกว่าการให้ทานทางวัตถุ ดังมีภาษิตยืนยันว่า

“สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินนํ”

การให้ทานธรรม ย่อมชนะการให้ทั้งปวง

ดังนั้นการช่วยขวนขวายด้วยวาจาช่วยให้สติตักเตือนในขณะที่
ที่เผลอ ช่วยแนะนำในสิ่งที่คนอื่นเขาไม่รู้ ช่วยบอกกล่าวในสิ่งที่คน
อื่นเขายังไม่ได้ทราบ เป็นต้น อย่างนี้ชื่อว่าเป็นการขวนขวาย ด้วย
วาจา รวมหมายตลอดไปถึง เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความปลอดภัย
ของสังคมอันเป็นส่วนรวม ซึ่งเราได้ไปประสบพบเห็นเข้า ซึ่ง
เหตุการณ์เหล่านั้นถ้าหากว่าไม่ได้รับการแก้ไขอาจจะเป็นอันตราย
แก่ส่วนรวม เราก็นำความไปบอกกล่าวแก่เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องรับผิดชอบ เป็นต้น อย่างนี้ชื่อว่าเป็นการช่วยขวนขวายใน
ทางวาจาทั้งนั้น นอกจากนี้ก็ช่วยขวนขวายในทางสติปัญญา ก็มี
ลักษณะคล้ายๆ กันกับการช่วยขวนขวายทางวาจา เป็นการแสดงว่า
การที่จะช่วยขวนขวายในกิจการที่ขอบต่อบุคคลอื่น อันจะก่อให้เกิด
ทั้งส่วนที่เป็นบุญและส่วนที่เป็นคุณนั้น

บุคคลอาจจะกระทำได้ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางสติปัญญา
แต่ว่ามีบางงานบางอย่างซึ่งจะต้องอาศัยกำลังทรัพย์ ก็อาจจะต้อง
ช่วยเหลือบริจาค ทรัพย์ เช่น บริจาคทรัพย์เพื่อบำรุงสาธารณกุศล เช่น
โรงพยาบาล โรงเรียน หรือสถานที่ที่เป็นสาธารณูปโภค อันนี้ชื่อว่าเป็น
การช่วยขวนขวายในทางที่ชอบเช่นเดียวกัน

บังอวย เบิกฟ้า

เว่ยยาวัจจมัย บุญที่สำเร็จด้วยการช่วยชนชวายเป็นกิจที่
ชอบนั้น เมื่อคนได้กระทำลงไปแล้ว จะก่อให้เกิดบุญที่เป็นส่วนเหตุ
ได้อย่างไร?

คนเราโดยทั่วไปนั้น มักจะมีความรู้สึกอย่างหนึ่ง คือ ความ
เห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวนี้อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นนิสัยของคนโดย
ทั่วไป แม้แต่สัตว์โลกเหล่าอื่น ยามมีอันตรายเกิดขึ้น ก่อนที่จะช่วย
คนอื่น คนก็ต้องนึกถึงตัวเองก่อน ถ้าหากช่วยก็ต้องช่วยตัวเองก่อน
แม้มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จะต้องแบ่งปันกัน คนก็นึกถึงผลประโยชน์ที่ตน
จะได้ เรื่องของความเห็นแก่ตัวนี้มีกันทุกคน แต่ถ้าหากว่า
เว่ยยาวัจจมัยบุญเกิดขึ้น ก็อาจจะบรรเทาให้ความเห็นแก่ตัวนั้น
เบาบางลงไป ข้อนี้จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า คนที่ช่วยเหลือใน
กิจการงานของบุคคลอื่นก็ดี ช่วยแนะนำบอกกล่าวบุคคลอื่นใน
เรื่องที่เขายังไม่รู้ไม่เข้าใจก็ดี เป็นการแสดงว่าเขาได้สละหรือบรรเทา
ความเห็นแก่ตัวอยู่แล้ว

ยังมีความรู้สึกอย่างหนึ่งก็คือ อิสสา หรือ ความริษยา อิสสา
หรือริษยานี้มีเป็นประจำ ไม่ต้องการให้ใครได้ดีกว่าตน ไม่ต้องการ
ที่จะสนับสนุนให้ใครได้รับความดีหรือได้รับผลดี อย่างนี้ก็เป็นที่
ความรู้สึกของคนบางพวกเหมือนกัน นอกจากนี้คือ ความเกลียด
คนส่วนมากอยู่บ้านใกล้เรือนเคียงกันเป็นต้น ก็มักจะมီးอะไรกระทบ
กระทั่งกัน จนรู้สึกไม่ชอบหน้าต่อกันกลายเป็นความโกรธและความ
เกลียดต่อกัน

ดังนั้น การที่บุคคลละอารมณ์เหล่านี้เสียได้ หรืออย่างน้อย
ที่สุดก็ให้เบาบางลงไป ความเย็นใจจะเกิดขึ้น เพราะตราบไต่ที่
ความรู้สึกเห็นแก่ตัว เห็นแก่พวกของตัวเอง เห็นแก่สิ่งหรือบุคคลที่
นับอบาย เบิกฟ้า

เกี่ยวข้องกับตัว ยังไม่ถูกขจัดไป บุคคลย่อมไม่อาจจะแสดง
อาการช่วยเหลือขวนขวายในกิจการงานของบุคคลอื่นได้

ดังนั้น เวยยาวัจจมัยจึงถือว่าเป็นคู่ปรับของกิเลสเหล่านี้
โดยตรง เวยยาวัจจมัย เมื่อเกิดขึ้นแล้วได้ชื่อว่าเป็นบุญที่เป็น
ส่วนเหตุ คือขจัดความเห็นแก่ตัว ความริษยา ความโกรธ ความเกลียด
เป็นต้น ลงได้ จะทำให้จิตใจของบุคคลนั้น เป็นจิตที่สะอาดขึ้น มี
คุณธรรมคือถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันเกิดขึ้น ในบางกรณีอาจจะสละ
ความเห็นแก่ตัวเพื่อเห็นประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ ในสังคมมนุษย์นั้น
เช่น ในกรณีของทหารที่ต้องไปรบป้องกันประเทศชาติ ถ้าทหารมัว
แต่ไปคิดว่า กลัวตัวเองจะตาย กลัวว่าครอบครัวของตนจะเดือดร้อน
กลัวการพลัดพรากจากญาติพี่น้อง เลยไม่ต้องไปป้องกันประเทศ
ชาติกัน ผลสุดท้ายประเทศก็ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของชาติอื่นไป
เป็นต้น

อานิสงส์ คือผลอันไหลออกจากการบำเพ็ญเวยยาวัจจมัย
บุญ หรือเรียกว่า บุญที่เป็นส่วนผล อันเกิดจากเวยยาวัจจมัย
ประการแรกก็คือความสบายกาย สบายใจ

ความหมายของคำว่าบุญ ที่เป็นส่วนผลนั้น คือการทำอะไร
ก็ได้ เมื่อเราทำลงไปแล้วมีความรู้สึกสบายใจ ปลอดภัย โปร่งใจ ไม่
หวาดระแวงว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นจากการกระทำเช่นนั้น การกระทำ
ทั้งหมดนี้รวมเรียกได้ว่า เป็นบุญทั้งนั้น ดังนั้น เวยยาวัจจมัย คือ
การช่วยขวนขวายในกิจการที่ชอบ ซึ่งบุคคลได้กระทำลงไปแล้ว จะ
เห็นได้ว่าทำให้เรามีความสบายใจ ที่ได้แสดงหน้าที่ของมิตรต่อมิตร
หน้าที่ของประชาชนต่อชาติ หน้าที่ของศาสนิกต่อพระศาสนา
หน้าที่ของสมาชิกในสังคมต่อสังคมอันตนเป็นสมาชิกอยู่ เช่น เรา
บังอวย เบิกฟ้า

เห็นรถของคนอื่นตายอยู่กลางถนน แล้วไปช่วยเขาขึ้นรถให้รถ
สามารถแล่นไปได้ตามใจปรารถนา หลังจากรถเขาแล่นไปได้แล้ว
เราก็สบายใจ คือรู้สึกปลาบปลื้มใจที่เราได้ช่วยเหลือเขา ให้ได้ไปใน
ที่ๆ เขาปรารถนา นี่ก็เป็นบุญแล้ว เป็นความรู้สึกที่อบอุ่นใจชื่นใจ
เพราะเราได้กระทำเช่นนั้น

นอกจากนั้นยังทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี นี่เป็นสิ่ง
ที่สำคัญ คือความสามัคคีนี้ตั้งแต่ระดับ ๒ คนขึ้นไป ก็จำเป็นที่จะ
ต้องมีแล้ว เพราะว่าความสามัคคีนี้นำมาซึ่งประโยชน์สุข บุคคลใด
ก็ตามถ้าหากว่าอยู่ในกลุ่มที่มีความสามัคคีกัน ก็จะมีความสุขกาย
สุขใจ ปลอดภัย โปร่งใจ ไม่มีความเดือดร้อน รวมจนถึงระดับของ
ประเทศชาติ ความสามัคคีก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง และดูเหมือนว่า
จะจำเป็นมากยิ่งขึ้น ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงนิพนธ์ไว้ว่า

**“ชาติใดไร้รักสมัครสมาน จะทำการสิ่งใดก็ไร้ผล
แม้้นชาติย่อยยับอัปจน บุคคลจะสุขอยู่อย่างไร”**

ผู้ที่บำเพ็ญเวรยาวัจจมัย เมื่อมีความเดือดร้อนขึ้นมา ก็มี
คนช่วยเหลือ นี่เป็นกฎของความจริงที่เรียกว่ากิริยากับปฏิกิริยา
หมายความว่า เราทำอะไรลงไป ก็จะต้องมีปฏิกิริยาตอบมาใน
ลักษณะเดียวกัน ดังนั้น ท่านจึงแสดงว่า ผู้ให้ช่วยย่อมได้รับการให้ตอบ
นี่เป็นกิริยาและปฏิกิริยา ซึ่งเป็นกฎธรรมดา เราทำเหตุอย่างไร ก็
จะได้รับผลอย่างนั้น

เราช่วยชวนช่วยในกิจการงานที่ชอบของบุคคลอื่นมาแล้ว
เมื่อเราเกิดภัยพิบัติขึ้นมา ด้วยคุณความดีนี้เองก็จะกลับมาช่วย
เหลือเรา คือ อาจจะช่วยเหลือเราโดยบุคคลที่เราเคยช่วยเหลือ
บ้างอบาย เบิกฟ้า

หรือไม่อย่างนั้นก็อาจจะได้รับการช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ซึ่งมาเห็นเข้าแล้วเกิดความรู้สึกเมตตากรุณา เพราะเรามีกระแสจิตในทางที่ไม่เห็นแก่ตัว เคยทำประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลอื่นมาแล้ว เวลาประสบอันตรายเข้าเองก็จะต้องมีคนอื่นมาช่วยเหลือ นี่ก็เป็นอานิสงส์อีกประการหนึ่ง

อานิสงส์ข้อต่อไปนี้ก็คือ ได้รับความยกย่องนับถือนี่ก็เป็นธรรมดา คือ คนที่บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและแก่บุคคลอื่นตลอดจนสังคมอันเป็นส่วนรวม ใครๆ ก็ต้องนิยมยกย่องนับถือกลายเป็นที่สักการะเคารพของบุคคลทั่วไป

ประการต่อไปเป็นการสร้างเกียรติประวัติดีงามให้แก่ตนเอง นี่เป็นเครื่องยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า ใครที่ทำประโยชน์เกื้อกูลชวนชวายในกิจการงานของบุคคลอื่นในทางที่ชอบที่ควรนี้ ยิ่งขอบข่ายของงานกว้างขวางออกไปเท่าไร ผลดีก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น เช่น บุคคลในประวัติศาสตร์ เราจะเห็นว่า พระราชา มหากษัตริย์ของเราในอดีต ซึ่งพระองค์ชวนชวายในกิจการงานที่ชอบเพื่อประชาชนในชาติของพระองค์นี้

พระมหากษัตริย์พระองค์ใดได้บำเพ็ญพระกรณียกิจที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ประชาชนเป็นอันมาก พระมหากษัตริย์พระองค์นั้นแม้จะเสด็จสวรรคตไปแล้วก็ตาม ประชาชนก็ยังยกย่องเคารพนับถือพระองค์ เช่น พ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระนเรศวรมหาราช พระนารายณ์มหาราช พระเจ้าตากสินมหาราช สมเด็จพระปิยมหาราช เป็นต้น ทุกพระองค์ล้วนแต่ชวนชวายในกิจการงานที่ชอบ ไม่เบียดเบียนประชากรในชาติของพระองค์ แล้วก็ทำตัวให้เป็นพ่อที่ดี แม้ว่าท่านจะเสด็จสวรรคตไปแล้ว หลายร้อยปี

บังอวย เบิกฟ้า

ชนทั้งหลายก็ยังคงยกย่องนับถือคล้ายกับว่าพระองค์ยังทรงดำรงพระชนม์อยู่แม้ในปัจจุบัน

เป็นการบูชาต่อพระศาสดา คือสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยการปฏิบัติบูชา อันการบูชาในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่ ๒ อย่าง คือ อามิสบูชา และปฏิบัติบูชา

อามิสบูชา การบูชาด้วยอามิส ได้แก่ วัตถุสิ่งของมีดอกไม้ธูปเทียน ข้าวปลาอาหาร เป็นต้น ก็เป็นการบูชาอย่างหนึ่ง แต่ว่าการบูชาในลักษณะนี้ไม่ใช่เป็นการสืบทอดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยตรง เพียงแต่เป็นเครื่องสนับสนุนพระพุทธศาสนา เท่านั้น

ปฏิบัติบูชา คือการบูชาด้วยการประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์

บุญกิริยาวัตถุข้อนี้ เมื่อบุคคลนำมาประพฤติปฏิบัติ ก็ถือว่าเป็นการบูชาพระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยการปฏิบัติตามโอวาทานุศาสน์ของพระองค์ การบูชาในลักษณะนี้ถือว่าเป็นการบูชาอย่างสูงสุดที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องและสรรเสริญ

คนที่ทำบุญ ไม่ว่าจะทำบุญอะไรก็ตาม จะไม่หลงทำกาลกิริยา คือไม่ตายอย่างหลงๆ ซ้อนั้นจะเห็นได้ว่า คนบางคนที่มีความชั่วความผิดไว้มากๆ ตายด้วยความคลุมคลั่ง มีกิริยาอาการที่ผิดแปลกไปจากคนทั่วไป บางคนก็ตั้งผม บางคนถ้าหากว่าเคยจ้อเคยโก่งเคยทูลจริตมาก่อน กินอะไรเข้าไปก็ไม่ได้ หรือจะกินก็กินแต่ของที่ร้อนๆ เช่นว่า ตีมน้ำที่ร้อนจัด อย่างที่เขาเล่ากันว่า

.....มีคนๆ หนึ่ง ทำที่เป็นคนใจบุญ ช่วยเหลือพวกที่ไฟไหม้ ให้เขาชนของลงเรือของตน เมื่อรับของจนเต็มเรือ ในขณะที่คนกำลังสาละวนชนของกันอยู่ แกก็ออกเรือหนีไปพร้อมกับของเหล่านั้น ผลบังอวย เบิกฟ้า

สุดท้ายก็ตั้งตัวเป็นหลักฐาน ต่อมาเมื่อท่านผู้นี้แก่ชราลงแล้วก็ป่วย
อาการสาหัสมาก อาการป่วยที่แสดงออกมาแปลกที่สุดก็คือ กิน
อาหารไม่ได้ น้ำลูกหลานจะต้มให้ร้อนอย่างไรรู้สึกว่าจะเป็นน้ำเย็น
ไปหมด แก่จึงเอากาน้ำมาต้มเอง แล้วก็ต้มน้ำที่กำลังเดือดพอลาน
ลวกคอปองไปหมด ผลสุดท้ายก็ตายไปด้วยความเร็วร้อนแสนสาหัส
นี่ก็เรียกว่าคนที่ทำบาปมา ก็ตายในลักษณะที่หลงๆ ลักษณะที่
คุ้มคลัง ผลของบาปกรรมแสดงให้ปรากฏออกมา

ส่วนผู้ที่บำเพ็ญกุศลเอาไว้ จะไม่ตายในลักษณะอย่างนั้น
คือตายอย่างมีสติ ตายอย่างมีความดีเป็นอารมณ์ เป็นอาสันนกรรม
ท่านที่ไม่หลงตายในลักษณะนี้ ท่านยืนยันว่า ย่อมไปเกิดในสุคติ
เพราะว่า เมื่อจิตใจของบุคคลไม่เศร้าหมอง ก็เป็นอันหวังได้ว่า
จะต้องไปเกิดในสุคติภพ ดังนั้น บุญกุศลทุกอย่างที่กระทำนี้ไม่ว่า
บุญอะไรก็ตามย่อมช่วยให้จิตใจของบุคคลนั้นผ่องใสไม่ขุ่นมัว ทั้ง
ในขณะที่ร่างกายยังสบายอยู่ จนถึงร่างกายประสบทุกขเวทนา
ด้วยการป่วยไข้ ก็ยังไม่ถึงกับหลงๆ ลืมๆ

จะไปที่ไหนก็ตาม คนที่บำเพ็ญประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลอื่น
ช่วยชวนช่วยในกิจการงานที่ชอบ ย่อมมีชื่อเสียงฟุ้งขจรไปในทิศ
ต่างๆ ด้วยอาศัยชื่อเสียงที่ฟุ้งขจรไปนี้เอง ทำให้เขาเป็นที่รู้จักของ
คนโดยทั่วไป เมื่อเขาจะไปที่ไหนก็จะมีคนยกย่องยินดีต้อนรับ และ
แสดงความเคารพนับถือ

เวลาเขาตายไปแล้วก็จะได้ไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์
นี่ก็เป็นผลของบุญทุกอย่าง ไม่ใช่แต่เฉพาะเวทย์วิเศษวิเศษแต่เพียง
อย่างเดียว นอกจากนั้น ยังเป็นบารมีธรรมที่จะช่วยสนับสนุนค้ำจุน
บุคคลเหล่านั้นในคติภพต่างๆ ทั้งในชาติปัจจุบัน และภายภาคหน้า

บึงอบาย เบิกฟ้า

บุญทุกอย่างที่บุคคลกระทำบำเพ็ญนี้ย่อมจะอำนวยประโยชน์สูชานานาประการให้เกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น บุคคลทั้งหลายจึงไม่ควรประมาทในการที่จะบำเพ็ญบุญ เพราะบุคคลสร้างสมบุญไปที่ละเล็กทีละน้อยก็ย่อมจะกลายเป็นบุญกองใหญ่ เหมือนน้ำที่ตกลงมาจากชายคาที่ละหยดก็อาจสามารถให้เต็มตุ่มได้ ฉะนั้น.

อุปมาทรตา โหถ สจิตตมหารุกขถ

ทูกคา อุทธรถตตานํ ปงเก สนโนว กุณฺขโร.

ท่านทั้งหลาย จงยินดีในความไม่ประมาท คอยรักษาจิตของตน, จงถอนตนขึ้นจากหล่ม เหมือนช้างที่ตกหล่มถอนตนขึ้น ฉะนั้น.

(พุทธ)

พ.ศ. ๒๕/๕๘.

๖. ปัตติทานมัย

ทางบุญประการที่ ๖ คือ ปัตติทานมัย บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ

คำว่า “บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ” นี้เป็นเรื่องที่ออกจะเห็นได้ยาก เพราะว่าเป็นเรื่องของนามธรรมล้วนๆ แต่ทางพระพุทธศาสนาท่านแสดงว่า การที่บุคคลได้ประกอบกุศลกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะประกอบบุญทางกาย ทางวาจา ทางใจก็ตาม แล้วน้อมอุทิศผลบุญที่ตนได้กระทำบำเพ็ญแล้วนั้นให้แก่บุคคลอื่น ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะยังมีชีวิตอยู่หรือว่าตายไปแล้ว การกระทำอย่างนี้ถือว่าเป็นบุญที่เรียกว่า “ปัตติทานมัย” คือบุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญแก่บุคคลผู้อื่น

ถ้าจะพิจารณาถึงเจตจำนง คำสอนข้อที่เกี่ยวกับปัตติทานมัยนี้ ก็จะพบว่าจุดมุ่งหมายในชั้นแห่งการปฏิบัติธรรมะก็คือมุ่งที่จะช่วยให้บุคคลขจัดมัจฉริยะความตระหนี่หวงแหนความดี ความตระหนี่ที่เราารู้ๆ กัน ที่เราพูดๆ กันว่า คนนั้นเป็นคนตระหนี่ คนนั้นเป็นคนงก อะไรอย่างนี้ ในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ความตระหนี่ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงการตระหนี่วัตถุเท่านั้น ยังหมายถึงการตระหนี่ที่เป็นนามธรรมด้วย

มัจฉริยะ คือความตระหนี่ ท่านได้แสดงไว้ ๕ อย่าง คือ

- ลามมัจฉริยะ ตระหนี่ลาม ก็หมายถึงสิ่งของข้าวปลาอาหารทรัพย์สินเงินทอง ไม่ยอมบริจาคช่วยเหลือบุคคลอื่นข้อนี้ที่เรานิยมพูดกันโดยทั่วไป

- **กุลมัจฉริยะ** ตระหนี่สกุล หรือหวงสกุล อย่างเรามีพรรคพวกเพื่อนฝูงอยู่สกุลหนึ่ง ก็ไม่อยากจะให้คนอื่นไปคบค้าสมาคมกับสกุลนั้น กลัวว่าเขาจะได้รับการยกย่องนับถือมากกว่าตนเป็นต้น

- **วรรณมัจฉริยะ** ตระหนี่วรรณ หรือว่าคนตระหนี่ผิว ไม่ยอมที่จะให้ผิวของตนไปกรำแดดกลัวว่าผิวจะดำไป อะไรอย่างนี้ ก็ถือว่าเป็นความตระหนี่อย่างหนึ่งเหมือนกัน แม้การตระหนี่คุณความดีก็จัดเข้าในข้อนี้

- **อวาสมัจฉริยะ** ตระหนี่ที่อยู่ หวงแหงนที่อยู่ที่อาศัย ไม่ต้องการให้ใครพักพาอาศัย เช่นเป็นวัดก็ไม่ต้องการให้พระตั้งเณรอยู่ในวัดนั้น เป็นบ้านก็ไม่ต้องการรับแขกรับญาติพี่น้องที่มาจากต่างถิ่น

- **ธรรมมัจฉริยะ** ตระหนี่ธรรม คือตระหนี่ความดี หวงความดี เช่นเป็นครูหวงความรู้ ไม่ยอมสอนศิษย์ให้ได้ความรู้เท่าที่ตนเองรู้ กลัวว่าศิษย์จะรู้เกินหน้าตัวเองไป หรือตนได้ประสบการณ์ดีอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ก็หวงไว้ ไม่ต้องการให้คนอื่นได้รับรู้ได้พลอยชื่นชมกับความดีนั้น ทั้งๆ ที่เมื่อเขาชื่นชมยินดี ความดีที่เรามีอยู่ก็ไม่ได้ลดน้อยถอยลงไปแต่ประการใด กลับมาเพิ่มพูนขึ้นไปอีก ดังนั้น ปัตติทานมัชฌนุญ มีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ต้องการจะขจัดความตระหนี่คุณธรรมความดี หรือที่เรียกว่าวรรณมัจฉริยะของคุณคน และต้องการที่จะขจัดความเห็นแก่ตัว ความเป็นคนใจแคบ ความไม่พอใจความเกลียดเป็นต้น ให้ผ่อนคลายเป็นบางไปจากจิตใจ

ปัตติทานมัชฌนุญนี้ ท่านแสดงว่าให้กันได้ แม้แต่คนที่ยังมีชีวิตอยู่ คือหมายความว่า เราอุทิศกุศลให้เขา แล้วเขาอนุโมทนา นี้ก็เกิดผลในปัจจุบันทันด่วนเหมือนกัน ในเรื่องนี้ท่านได้ยกตัวอย่างไว้ในอรรถกถาหลายเรื่องด้วยกัน เช่น

บังอบาย เบิกฟ้า

ครั้งพระโพธิสัตว์ได้เกิดเป็นลูกของเศรษฐี ก่อนจะเดินทาง
ด้วยเรือ ก็ได้สมาทานศีลรักษาศีล และได้พบกับพระปัจเจกพุทธ
เจ้าองค์หนึ่ง ท่านเดินในทรายร้อน จึงได้ถอดรองเท้าของตนเอง
ถวายแด่พระปัจเจกพุทธเจ้า ก็แสดงว่าก่อนที่จะมาลงเรือสำเภา
เพื่อไปค้าขายนี้ ได้ให้ท่านแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า และได้สมาทานศีล
บำเพ็ญความดีอย่างอื่น ซึ่งเป็นทางบุญด้วยกันทั้งนั้น

ต่อมาเรือได้แตกลงในมหาสมุทร พระโพธิสัตว์กับลูกเรือ
ก็ได้ขึ้นไปบนเสากระโดง แล้วก็กระโดดไปสุดกำลัง เพื่อจะหลีกหนีฝูง
ปลาร้ายซึ่งเข้ามากินคน แล้วว่ายน้ำไปโนมหาสมุทร เรียกว่าไม่เห็นฝั่ง
ต่อมาท่านแสดงว่ามีเวทิตามาช่วย แต่มีข้อแม้ว่าจะช่วยเฉพาะพระ
โพธิสัตว์เท่านั้นเพราะอีกคนหนึ่งไม่มีบุญกุศลพอที่จะให้เวทิตาช่วยได้
พระโพธิสัตว์ก็บอกว่า ถ้าอย่างนั้นข้าพเจ้าขออุทิศส่วนบุญส่วน
กุศลที่ได้ทำมานี้ให้แก่คนไข้ของข้าพเจ้าด้วย ปรากฏว่า คนไข้ได้
อนุโมทนา เวทิตาก็ช่วยไปทั้งสองคน เป็นการแสดงว่า บุญกุศลที่
เราให้นี้ คนที่ยังมีชีวิตอยู่ก็สามารถรับส่วนบุญส่วนกุศลนั้นได้
เหมือนกัน รับอย่างไร ผลที่จะแสดงว่ารับอย่างไร เราก็พิจารณา
กันในหัวข้อที่ว่า บัณฑิตอนุโมทนามัย คือบุญที่สำเร็จด้วยการ
อนุโมทนา และท่านก็ยังได้แสดงเรื่องในชีวิตปัจจุบัน

เล่าว่า พระโพธิสัตว์เรือล่มแล้วไปติดอยู่บนเกาะกับพ่อค้า
คนหนึ่ง พ่อค้าคนนี้อุดอาหารขึ้นมาก็เก็บไข่นกซึ่งมีอยู่บนเกาะนั้น
มาต้มกินบ้าง ชำนากแล้วปิ้งกินบ้าง แต่ว่าพระโพธิสัตว์ไม่กิน ต่อมา
สมุทรเวทิตานิรมิตเป็นเรือสำเภามาช่วย แต่ก็ไม่ยอมช่วยพ่อค้าคนนี้
เช่นเดียวกัน พระโพธิสัตว์ก็ได้แบ่งส่วนบุญแห่งศีลซึ่งท่านได้
สมาทานก่อนขึ้นเรือ แล้วก็มาเรือแตกนี้ให้แก่พ่อค้าคนนั้น พ่อค้าก็

บังอวย เบิกฟ้า

อนุโมทนา เทวดาก็นำกลับไปส่งจนถึงบ้านเมือง ที่พูดไปนี้มีเทวดา
มาเกี่ยวข้องด้วยทั้งสองเรื่อง แต่บางเรื่องก็ไม่มีเทวดาซึ่งไม่จำเป็น
ต้องนำมาเล่าจนหมดทุกเรื่อง เป็นการสรุปความว่า บุญกุศลที่คน
อุทิศให้แก่กันและกันนั้นแม้ในชีวิตปัจจุบันก็อาจที่จะรับได้เหมือนกัน

ส่วนที่เรียกว่า ปัตติทานมัย หรือ ทักขินาทาน ทำบุญ
ทักขินาหรือว่าทำบุญอุทิศส่วนกุศลในวันสารท วันตรุษ วันตาย
ของปิตุชน มีมารดาบิดาเป็นต้น ที่เรากระทำนี้ท่านแสดงว่าเป็น
ปัตติทานมัย คือบุญที่เกิดขึ้นจากการให้ส่วนบุญ แก่ญาติพี่น้องซึ่ง
ได้ตายไปแล้ว คืออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ ไม่ว่าจะเราจะให้ทาน
รักษาศีล ฟังธรรม ช่วยเหลือคนอื่น ช่วยเหลือน้ำท่วม หรือทำกุศล
อย่างอื่น อุทิศให้คนอื่นได้ทั้งสิ้น ไม่ใช่ว่าจะต้องถวายพระอย่างเดียว
ทำอะไรก็ได้ที่เป็นบุญเป็นกุศล ที่จิตใจของเราสะอาดขึ้นมาเพราะ
การกระทำนั้นล้วนสามารถให้ผลนั้นแก่บุคคลอื่น หรือแม้แก่ญาติพี่
น้องที่ตายไปแล้ว ถ้าเขารับทราบและอนุโมทนา จะได้รับผลแห่ง
ส่วนบุญนั้นเช่นเดียวกัน ซึ่งท่านได้แสดงไว้ในเรื่องเปรต ที่เป็นญาติ
ของพระเจ้าพิมพิสารพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงแก่พระเจ้าพิมพิสารว่า
ได้รอดคอยผลทานจากพระเจ้าพิมพิสารมาเป็นเวลานานแล้ว ตอนที่
เกิดเป็นเปรต พระเจ้าพิมพิสารจึงได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าและ
พระสงฆ์ แล้วอุทิศให้แก่เปรตเหล่านั้น ปรากฏว่าเปรตเหล่านั้นได้
รับและอนุโมทนาส่วนบุญสามารถประสบความสำเร็จในชีวิตของตน
ได้ในที่สุด

นี่เป็นการแสดงว่า ปัตติทานมัย มีผลที่เกื้อกูลแก่ตัวเราเอง
เกื้อกูลให้แก่บุคคลอื่น ทำไมจึงเรียกว่าเกื้อกูลทั้งแก่ตนเองและแก่
บุคคลอื่น เพราะว่าเราให้ทานมา รักษาศีลมา ฟังธรรมมา เรียกว่า
บังอวย เบิกฟ้า

เป็นบุญอย่างหนึ่งแล้ว แล้วนำเอาผลบุญนั้นมาให้แก่บุคคลอื่นอีก
ครั้งหนึ่ง ก็ชื่อว่าได้ทำบุญซ้ำเข้าไปอีก เป็นการเพิ่มกองบุญให้มาก
ยิ่งขึ้น บุญที่เราอุทิศส่วนกุศลให้แก่คนอื่น ท่านได้อุปมาไว้ดีว่า
เหมือนกับเรามีเทียนอยู่เล่มหนึ่ง คนอื่นเขามาขอจุดต่อ มาต่อ
เทียนกับเรา ต่อไปเถอะเป็นพันสองพันดวงก็ตาม เทียนของเราก็ไม่
ได้หายไปไหนคงมีอยู่เท่าเดิม นอกจากจะเพิ่มแสงสว่างให้มากยิ่งขึ้น
เท่านั้น อันเป็นการแสดงว่าบุญที่เรียกว่าปัตติทานมัยนี้ เรา
อาศัยบุญข้ออื่นอีกต่อหนึ่งมาสร้างบุญข้อนี้ เป็นการเพิ่มกองบุญ
ให้มากยิ่งขึ้นไปอีก ในขณะที่เดียวกัน ก็กำจัดความตระหนี่ ที่เรียกว่า
วรรณมัจฉริยะได้ด้วย ซึ่งเป็นบุญส่วนเหตุ ส่วนที่เราให้ทานนี้ ก็
กำจัดลาภมัจฉริยะออกไป เราชักษาศิล กำจัดกิเลสอย่างทีกล่าวมา
แล้ว พอมาถึงขั้นที่เป็นปัตติทานมัย กลับมีผลในการกำจัดวรรณ
มัจฉริยะออกไปได้อีกเรียกว่า ปัตติทานมัย สามารถเพิ่มส่วนบุญให้
แก่บุคคลขึ้นเป็นทวีคูณ

ได้พูดถึงเจตจำนงในคำสอนข้อนี้ และการให้ส่วนบุญแก่
บุคคลผู้ยังมีชีวิตอยู่ ตลอดถึงบุคคลที่ตายไปแล้ว ซึ่งเรียกว่า
ทักษิณาทานนั้น ว่าที่จริงการให้ส่วนบุญนี้ เป็นประเพณีที่นิยมกัน
มาแล้วก่อนสมัยพุทธกาล พระพุทธศาสนาเกิดขึ้น พระพุทธเจ้า
ก็ทรงปฏิรูปเอามาใช้โดยวิธีที่ถูกต้องตามแนวทางของพระพุทธ
ศาสนา โดยได้ทรงสั่งสอนแก่พระเจ้าพิมพิสาร พระราชาแห่งแคว้น
มคธ ในการให้ส่วนบุญนั้น เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการทำความดี
ของเราอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มีการให้ทานเป็นต้น เมื่อเราได้ให้
ทานรักษาศีลเสร็จแล้ว ที่เราทำคือกรวดน้ำอุทิศกุศลส่งไปให้
แทนที่จะเป็นทานมัย ท่านก็เรียกว่าเป็นปัตติทานมัย คือเป็นบุญ

บังอวย เบิกฟ้า

ขึ้นมาอีกอย่างหนึ่ง บุญในครั้งที่ ๒ นี้ เป็นเรื่องของนามธรรมล้วนๆ ทำไมท่านจึงถือว่าเป็นบุญด้วย ทั้งนี้เพราะว่าเป็นการแสดงออก ซึ่งเกิดมาจากความรู้สึก ในการที่จะเสียสละความดีของตนเพื่อเกื้อกูลแก่บุคคลอื่นตั้งแต่เริ่มเกิดมาแล้ว คือเริ่มเป็นบุญมาตั้งแต่มีความรู้สึกที่เราได้ทำบุญไปแล้ว ก็จะอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้แก่บุคคลอื่น คือพอเริ่มคิดท่านก็ถือว่าเป็นบุญแล้ว โดยท่านแบ่งกาลที่เรียกว่า เป็นบุญไว้ ๓ ตอนด้วยกัน คือ

ปฐมเจตนา คือเจตนาก่อนให้ คือหลังจากเราได้ทำความดีไปแล้ว แล้วคิดว่าเราควรจะอุทิศกุศลหรือความดีไปให้แก่บุคคลอื่น นี่ก็เป็นบุญไปแล้ว ในขณะที่กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้ญาติพี่น้องซึ่งเรียกว่าเป็นมุญจนเจตนาจุดนี้ท่านก็ถือว่าเป็นเจตนาเป็นบุญประการที่ ๒ หลังจากให้ไปแล้วมาคิดถึงว่าเราได้บำเพ็ญประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลและสัตว์ทั้งหลายด้วยการให้ส่วนบุญที่เราได้กระทำบำเพ็ญแก่เขาเหล่านั้น เรียกว่า อปราปรเจตนา ก็จัดว่าเป็นเจตนาที่ก่อให้เกิดบุญอีกประการหนึ่ง

การให้ส่วนบุญนี้เป็นบุญส่วนเหตุอย่างไร

ได้กล่าวมาแล้วว่า บุญที่สำเร็จด้วยการให้ส่วนของความดีที่ท่านได้กระทำไว้ นี้มีการขจัดกิเลส เช่น ขจัดมัจฉริยะไป ขจัดมานะ ความถือตัวลงไป ขจัดความริษยา ความซึ่งเคียดเคียดฉันทเป็นต้นออกไป เพราะว่า ถ้าหากว่าเรายังมีความตระหนี่เป็นต้นอยู่แล้ว โดยเฉพาะก็คือความตระหนี่ความดี คือตระหนี่วรรณะ ก็ไม่สามารถที่จะอุทิศกุศลให้แก่ผู้อื่นได้ ดังนั้น ในขณะที่เราอุทิศหรือนึกที่จะอุทิศนี้แหละแสดงว่ามีมัจฉริยะเบาบางลง จึงชื่อว่าเป็นบุญส่วนเหตุ

ที่ว่าเป็นบุญส่วนผล ก็คือเป็นลักษณะของอุปปราปรเจตนา คือเมื่อนึกถึงขึ้นมาก็มีความสบายกาย สบายใจ เช่นคราวสารทหรือคราวเดือน ๕ หรือเดือน ๑๐ ที่เรานิยมทำกันในหมู่ชาวไทย เรานำกระดูกของบรรพบุรุษมาแล้วก็จัดการนิมนต์พระบังสกุลบ้าง หรือว่าถวายสังฆทานอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้แก่ญาติเหล่านั้น นี่ก็ชื่อว่าเราได้ทำบุญ ได้รับบุญที่เป็นส่วนผลคือความสุขใจ ที่ได้เกื้อกูลแก่ญาติพี่น้องที่ได้ตายไปแล้ว ดังนั้น ท่านจึงบอกว่า การให้ส่วนบุญ ที่เรียกว่าปัตติทานมัย คือหลังจากได้ให้ไปแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการให้วัตถุ หรือการให้ธรรมก็ตาม ก็ได้เกื้อกูลได้ไปสงเคราะห์แก่บุคคลผู้ซึ่งได้รับส่วนบุญของเรา ได้สงเคราะห์แก่ญาติพี่น้องที่ได้ตายไปแล้ว เราเองก็ได้รับผลคือความสบายใจ นี่เป็นผลที่เราได้จากปัตติทานมัย คือ บุญที่สำเร็จด้วยการให้ส่วนของความดีแก่ญาติพี่น้อง ตลอดจนถึงผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ หรือว่าได้ตายไปแล้วก็ตาม

ดังนั้น ประเพณีของชาวพุทธอย่างหนึ่ง ซึ่งได้นิยมกระทำบำเพ็ญ ก็คือทักษิณานุประทาน ได้แก่การให้ส่วนแห่งความดีแก่ญาติพี่น้อง หลังจากทำความดีลงไปแล้วก็จะมีการกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญไปให้แก่บรรดาสรรพสัตว์ทั้งหลาย มีบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย ญาติสนิท มิตรสหาย ตลอดถึงการให้แก่สัตว์ อุทิศรวมๆ ลงไปเป็นปัจจุโวการ เอกโวการ จตุโวการ ก็หมายถึงอุทิศให้แก่สัตว์จำพวกที่มีขันธ ๕ คือมีรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ครบ หรือ เอกโวการ มีแต่รูปเพียงอย่างเดียว จตุโวการมีเฉพาะนามขันธ ๔ มีเวทนาเป็นต้น ไม่มีรูป เราก็อุทิศให้เป็นการรวมๆ กันไป การกระทำอย่างนี้เรียกว่าเป็นชั้นที่ประณีตขึ้น เราไม่เห็นด้วยตา ผิดกับการให้ทานและรักษาศีล เพราะฉะนั้น ผลที่เราจะเห็นได้

บังอวย เบิกฟ้า

อย่างชัดเจนที่สุด ก็ต้องดูที่จิตใจ หลังจากได้กระทำไปแล้วว่า
ความรู้สึกภายในจิตใจเป็นอย่างไร ดังนั้น ท่านจึงพยายามเน้น
มากกว่าให้เราพยายามรักษาเจตนาทั้ง ๓ ประการดังกล่าวไว้ให้ได้

มีคนเป็นจำนวนมากที่ทำบุญลงไปแล้ว ทีหลังเกิดเสียดาย
ไม่น่าเลย ไม่น่าให้ไป ถ้าเราไม่ให้ทาน จะไม่เดือดร้อน หรือว่าให้
ส่วนบุญแก่ใครไป พอทีหลังก็เกิดกระทบกระทั่งขึ้นมา ก็พูดว่า
แห่มคนนี่ไม่น่าให้เลย ถ้าไม่ให้ก็จะดี อะไรทำนองนี้ ทำให้อปราปร
เจตนา คือเจตนาในตอนปลายของเราเสียไป ดังนั้น ท่านจึงบอกว่า
ให้รักษาเจตนาทั้ง ๓ ช่วงไว้ให้ได้ คือก่อนจะให้ ขณะให้
หลังOkdwthให้ไปแล้วไม่ว่าให้อะไร หรือทำอะไรก็ตาม ก็ต้องรักษ
เจตนาทั้ง ๓ ช่วงนี้เอาไว้ให้ได้ ถ้าหากว่าเราทำได้อย่างนี้ ความสุข
กายสบายใจก็จะเกิดขึ้น นี่แหละ ผลบุญที่เราจะเห็นได้ในปัจจุบัน
คือนี้ขึ้นมาแล้วได้รับความสบายใจมีความปีติปราโมช

หลักฐานทางตำรามีมากมาย ซึ่งแสดงถึงบุคคลที่ให้ปัตติ-
ทานมัย เช่น กล่าวถึงกรวดน้ำ ที่เรียกว่ากรวดน้ำอิมินา นี้ก็เป็น
การแสดงการให้ ทำความดีแล้วก็อุทิศกุศลส่งไปให้แก่บรรดาสรรพ
สัตว์ทั้งหลาย จนเราใช้เป็นคาถากรวดน้ำในปัจจุบัน ในการที่จะให้
วิธีที่ง่ายที่สุดคือ หลังจากได้ทำความดีไปแล้ว เราจะทำแบบกรวด
น้ำคือเทน้ำลงในภาชนะแล้วก็พร้อมทั้งอธิษฐานใจ อาจจะ
อธิษฐานด้วยวาจาที่เป็นไทยๆ ก็ได้ เพราะว่าญาติพี่น้องของเราที่
ตายไปแล้วเป็นคนไทย เราก็อุทิศส่วนกุศล ในลักษณะที่เป็นคำไทย
เช่น อธิษฐานหรือพูดออกเบาๆ ว่า

“ด้วยอำนาจแห่งบุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้กระทำบำเพ็ญในวันนี้
ข้าพเจ้าขออุทิศส่วนแห่งบุญกุศลเหล่านี้ไปให้แก่ญาติผู้นี้นั้นๆ”

บั้งอบาย เบิกฟ้า

เจาะจงบอกชื่อบอกนามสกุลไป หรือว่าจะกล่าวรวมๆ ไปถึง
สรรพสัตว์ทั้งหลาย แล้วก็บรรยายต่อไปว่า

“ขอสรรพสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น ที่ได้รับแล้วก็ขอให้
อนุโมทนา ถ้าหากว่าสัตว์เหล่าใดยังไม่รู้ ก็ขอให้ทวยเทพทั้งหลาย
ช่วยบอกแก่สัตว์ทั้งหลายว่า ข้าพเจ้าได้อุทิศส่วนกุศลมาให้ ขอให้
อนุโมทนาด้วย”

เป็นการสร้างความรู้สึกในทำนองญาติสังคหะหรือสงเคราะห์
ญาติ ซึ่งถือว่าเป็นมงคลประการหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา

ถ้าตอนที่เรากำลังระลึกไม่ได้ หลังจากไหว้พระสวดมนต์หรือ
ช่วงไหนก็ได้นึกขึ้นมาแล้วก็อธิษฐานใจ สรรวมกระแสดจิตไว้ให้เป็น
อันหนึ่งอันเดียวอย่าให้ฟุ้งซ่านจนเกินไป ระลึกถึงบุญที่เรากระทำ
เป็นเบื้องต้นแล้ว ก็ค่อยๆ แผลส่วนบุญกุศลอันนั้นด้วยอำนาจกระแสด
จิตที่ต้องการจะเสียดลเพื่อให้เกื้อกูลแก่ญาติและสรรพสัตว์ทั้ง
หลายดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การกระทำอย่างนี้ชื่อว่าเป็นปัตติทานมัย
คือบุญที่สำเร็จด้วยการให้ผลแห่งความดีที่ตนได้กระทำบำเพ็ญมา

เมื่อเราได้กระทำอย่างนี้ ชื่อว่าได้สร้างได้ประสบบุญทั้งที่
เป็นส่วนเหตุ คือ ละภิกเลสทั้งหลาย มีมัจฉริยะ เป็นต้น ให้เบาบาง
จากจิตใจของเรา อย่างน้อยที่สุดก็ก่อนที่จะให้ ขณะให้ และหลัง
จากให้ ประสบบุญที่เป็นส่วนผล โดยเจาะจงก็เป็นความสุขที่เกิดขึ้น
ขึ้นตั้งแต่ก่อนที่จะให้ ขณะให้ และให้แล้ว เช่นเดียวกัน แต่ว่าเมื่อ
ระลึกถึงขึ้นมาคราวใด ความปลาบปลื้ม ปิติ อิ่มใจ ก็จะมีเกิดขึ้น
แก่บุคคลผู้นั้น

ดังนั้น ทางพระพุทธศาสนา ท่านจึงได้แสดงว่า

“คนที่กระทำบุญเอาไว้ ย่อมจะบันเทิงในโลกนี้ เขา
ละโลกนี้ไปแล้วย่อมบันเทิง เขาย่อมบันเทิงในโลกทั้ง ๒
เพราะมองเห็นว่าตนได้ทำบุญไว้แล้ว”

ในขณะที่มาระลึกว่าเราได้ทำบุญ พอเราระลึกขึ้นได้ว่าเราได้
ทำบุญ จิตใจก็ปลอดโปร่ง ผ่องใส สะอาด สงบ สว่างขึ้นมา นี่ก็
เป็นผลแห่งบุญ.

โย เตสุ कुตุโตะ วิทิตินุฑริโย จเร
ธมฺเม สิทฺโตะ อชฺชวมทุทเว รโตะ
สงฺกาคิตฺโตะ สพุพทุทกฺขปฺปหิโน
น ลิมฺปตี ทิฏฺฐสุเตสุ ธีโร.

ผู้ใด ะมัดระวังอินทรีย์เหล่านั้น รู้จักอินทรีย์ ๖ ตั้งอยู่ใน
ธรรม ยินดีในความซื่อตรงและความอ่อนโยน ล่วงกิเลสเครื่องข้อง
เสียได้ ละทุกข์ได้ทั้งหมดเที่ยวไป, ผู้นั้น เป็นธีรชน ย่อมไม่ติดใน
สิ่งที่เห็นแล้วและได้ฟังแล้ว.

(พุทธ)

พ. ศ. ๒๕/๓๗๔.

บังอวย เบิกฟ้า

๗. ปัตตานุโมทนาภัย

ทางบุญประการที่ ๗ คือ ปัตตานุโมทนาภัย บุญที่สำเร็จด้วยการอนุโมทนา

คำว่า อนุโมทนา หมายความว่า ความพลอยปีติยินดี หรือว่าความพลอยเปลितเปล็น ชื่นชม ในความดีของบุคคลอื่น เรียกว่า ปัตตานุโมทนาภัย เป็นคู่กับปัตติทานภัยดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ลักษณะของการกระทำ ก็คือเวลาที่เราได้ทราบว่ามีคนอุทิศกุศลให้เรา เราก็อนุโมทนา คือ พลอยยินดีกับเขา พลอยยินดีในการกระทำหรือการสงเคราะห์ของเขา ทั้งๆ ที่ว่าเป็นนามธรรมก็พลอยอนุโมทนา คือชื่นชมกับความดีเหล่านั้นของเขา อย่างนี้เรียกว่าเป็น ปัตตานุโมทนาภัย นี่ก็เป็นลักษณะที่เห็นได้ยาก จนทำให้เกิดเป็นปัญหาในหมู่นักศึกษารธรรม ที่มาศึกษาในเรื่องของกรรมว่า ก็เมื่อคนเรามีกรรมเป็นของๆ ตน จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ใครทำกรรมอันใดเอาไว้ดีหรือชั่วก็ตาม เขาจะได้รับผลแห่งกรรมนั้น ดังนี้แล้ว การอุทิศส่วนกุศลส่งไปให้ญาติพี่น้องนี้เขาจะได้รับหรือ ?

เพราะว่าใครทำใครก็ได้ บุญใครทำใครก็ได้ ไม่ใช่ว่าเป็นวัตถุสิ่งของที่จะฝากธนาณัติ หรือส่งเป็นพัสดุทางไปรษณีย์ไปให้

ความจริงไม่ใช่อย่างนั้น เรื่องของบุญก็เป็นอย่างนี้ ทั้งไม่ได้ขัดกับหลักกรรมแต่ประการใด ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร เพราะว่าในการอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติพี่น้องจะได้หรือไม่ได้นี้ ท่านบอกว่าจะต้องประกอบไปด้วยองค์ ๓ ประการ หมายความว่า คนสองฝ่ายจะต้องร่วมกันทำบุญ ๓ อย่างด้วยกัน ในทางบุญที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ

บัจจบาช เบิกฟ้า

๑. ญาติ ที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้ ทำบุญ อาจจะเป็น บุญอะไรก็ได้ จะเป็นบุญให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม ช่วยเหลือสร้าง โรงพยาบาล ช่วยเหลือคนถูกไฟไหม้ เหล่านี้ เป็นต้น

๒. พอทำบุญเสร็จแล้ว ก็กรวดน้ำอุทิศกุศลไปให้แก่ ญาติ พี่น้อง ซึ่งตายไปแล้ว ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อปัตติทานมัย

ญาติที่พี่น้องจะต้องทราบว่าคุณหลานที่อยู่ในมนุษยโลก อุทิศ กุศลให้ แล้วก็นุโมทนา คือทำบุญด้วยตัวของตัวเอง แต่ก็อาศัย การอุทิศส่วนบุญของญาติในโลกมนุษย์นี้เป็นเหตุให้ตนได้ทำบุญ เพราะฉะนั้น ญาติในโลกนี้ทำบุญ ๒ อย่าง มีบุญ คือ ทานเป็นต้น และปัตติทานมัย คือ ให้ส่วนบุญ

๓. ญาติที่ตายไปแล้ว แต่ไม่ได้หมายความว่าคนตาย เสมอไป คนที่มีชีวิตอยู่ก็ได้รับส่วนบุญเหมือนกัน คือทำบุญโดย อาศัยบุญของญาติเป็นเหตุให้ตนได้กระทำบุญด้วย เรียกว่า ปัตตานุโมทนามัย คือยินดีพลอยอนุโมทนาในความดีที่ญาติที่พี่น้อง ได้กระทำ แสดงว่าญาติที่ตายนี้ ไม่ได้รับส่วนบุญของเขาแบบรับ พัสตุภันท์ แต่ว่ารับด้วยการทำบุญด้วยตัวของตัวเอง คืออาศัยบุญ ของญาติพี่น้องเป็นปัจจัย สนับสนุนให้ตนได้กระทำบุญที่เรียกว่า ปัตตานุโมทนามัย หมายความว่า ญาติที่ตายไปจะต้องรู้และ อนุโมทนาจึงจะได้รับผล ถ้าไม่รู้หรือรู้แล้วไม่อนุโมทนามาก็ไม่ได้รับผล แต่ประการใด

ฝ่ายทายกนี้ก็ไม่เสียหายอะไรเลย กลับเพิ่มบุญนั้นเป็น ๒ อย่างดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้น ท่านจึงบอกว่าจะต้องประกอบ ด้วยเหตุถึง ๓ อย่าง คือ ฝ่ายหนึ่งทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่ง และ ก็อุทิศส่วนกุศลไปให้ ญาติรู้ และอนุโมทนา เมื่อประกอบด้วยองค์ทั้ง *บึงอบاخ เบิกฟ้า*

๓ ประการนี้ ทักษิณานุปทานต่างๆ ที่ลูกหลานในมนุษยโลกได้กระทำนี้จะช่วยให้ญาติพี่น้องได้รับ แต่ถ้าหากบกพร่องเสียตอนใดตอนหนึ่ง ก็ไม่สำเร็จแก่อีกฝ่ายหนึ่ง จะสำเร็จก็เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น จึงเป็นการแสดงว่า บัณฑิตานุโมทนาภัยนี้ เป็นทางบุญที่คู่กับ บัณฑิตานุภัย จะต้องเป็นปัจจัยของกันและกัน

ดังตัวอย่างที่ได้เคยเล่ามาย่อๆ คือ คนใช้ของพระโพธิสัตว์ ซึ่งอุทิศให้ในตอนนั้น แล้วเขาก็อนุโมทนาในตอนนั้นก็หมายความว่า พระโพธิสัตว์ได้เคยทำบุญมาด้วยการให้ทานรองเท้าแก่พระปัจเจกพุทธะ เมื่อต้องมาตกอยู่ในมหาสมุทรต้องมาแหวกว่ายอยู่ในน้ำกับคนใช้ เทวดาไม่ยอมช่วย เพราะถือว่าคนใช้ไม่มีบุญ พระโพธิสัตว์ก็บำเพ็ญบัตติทานุภัยในขณะนั้น คนใช้ก็บำเพ็ญบัตติทานุโมทนาภัยในขณะนั้นเหมือนกัน แล้วก็ได้รับส่วนบุญ คือเทวดาก็ถือว่าคนๆ นี้มีบุญจึงได้ช่วย

หรือพ่อค้าที่ไปติดอยู่บนเกาะกับพระโพธิสัตว์ ก็ทำนองเดียวกัน พ่อค้าต่างๆ ที่ไปชานอก ไปเอาไขนกกเผาไฟกินเป็นบาป แต่พระโพธิสัตว์อุทิศส่วนกุศลที่ตนได้รักษาศีลให้ เขาก็อนุโมทนาหมายความว่า พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบัตติทานุภัย อีกฝ่ายหนึ่งบำเพ็ญบัตติทานุโมทนาภัย แล้วก็ได้รับประโยชน์เกื้อกูลจากสมุทรเทวดา ให้ขึ้นไปบนเรือให้รอดจากภัยอันตรายได้ นี่ก็เป็นการแสดงว่า บัณฑิตานุโมทนาภัย เกื้อกูลแก่ผู้รับที่อนุโมทนาเท่านั้น คือผู้ที่เขาอุทิศให้ที่อนุโมทนาเท่านั้น ไม่ใช่ว่าพอส่งไปเขาจะยินดีไม่ยินดีก็ได้ เหมือนกับส่งวัสดุสิ่งของนี้ไม่ได้ อย่างตัวอย่างที่ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ละเอียดว่าอยู่กับ ฐานะ หรือ อฐานะ

ฐานะ ก็หมายความว่า เป็นไปได้ ฐานะ เป็นไปไม่ได้

คือบุญกุศลที่เราอุทิศไป บางครั้งญาติพี่น้องไม่ได้รับ เพราะคนที่ตายไปแล้วไปอยู่ในฐานะอย่างหนึ่ง เช่นว่า เป็นเทวดาถ้าเราอุทิศกุศล หรือทานไปให้แก่ก็ไม่ได้รับ เพราะว่าเทวดาเหล่านั้นมีอาหารที่เป็นทิพย์อยู่แล้ว แต่ที่นี้ถ้าเรามองกันในแง่ที่ว่า บุญกุศลเป็นเรื่องของนามธรรม ถ้าหากว่าอีกฝ่ายหนึ่งทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ อีกฝ่ายหนึ่งรับและอนุโมทนา นี้ก็ถือว่าได้เป็นการสร้างบุญที่เป็นส่วนเหตุ

สร้างบุญที่เป็นส่วนเหตุเพราะอะไร

เพราะตามปกติคนเราไม่ค่อยยินดีในความดีของคนอื่น เห็นใครทำดี เห็นใครได้ดี แล้วก็ไม่ค่อยชอบ เช่นว่า เป็นเพื่อนนักเรียนมาด้วยกัน อีกฝ่ายหนึ่งมีความเจริญก้าวหน้าในกิจการงานต่างๆ อีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่ค่อยชอบ มักจะอิจฉาคืออริชยา ในลักษณะที่เห็นคนอื่นได้ดีทนอยู่ไม่ได้ เพราะว่าคนเรามักจะอริชยาในความดีของคนอื่น ปิดตานูโมทนาแม้ยังไม่ใช่เป็นเรื่องที่ทำได้ง่าย ๆ

ในสมัยพุทธกาล มีอำมาตย์ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ๒ คน ครั้งหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลเคยทำทานขนาดใหญ่เรียกว่า “อสทิสทาน” คือใครทำไม่ได้เลยทานนี้ ทำได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้นเอง เพราะว่า มีเครื่องประกอบมากมายเหลือเกิน มีอำมาตย์คนหนึ่งเกิดมีความคิดนี้ว่า “แห่ม พระราชานี้ล้างผลาญสมบัติเสียหายหมด พระพวกนี้ฉันแล้วก็ไปนอน ไม่เห็นได้เรื่องได้ราวอะไร ในการพัฒนาประเทศชาติ น่าจะเอาทรัพย์สมบัติเหล่านี้มาส่งเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่น แทนที่จะเอาให้พระไป เสียตายทรัพย์สมบัติ” แกนนี้ก เสียตาย ตำนานพระราชาว่า ไม่น่าทำอย่างนี้เลย

บังอวย เบิกฟ้า

แต่ฝ่ายอำมาตย์อีกคนหนึ่งกลับยินดีว่า “โอ พระราชา ทำสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง เมื่อพระองค์ทำไปแล้ว พระองค์ก็จะอุทิศส่วนกุศลให้แก่พวกเราซึ่งเป็นอำมาตย์บ้าง”

ความรู้สึกของคนเพียง ๒ คน แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงไปแล้ว ในจุดๆ เดียวกัน เพราะมองกันคนละทรรศนะ แล้วแต่ว่าพื้นฐานของคนจะอยู่ในระดับใด ดังนั้น การที่ใครก็ตามเกิดยินดีในความดีของบุคคลอื่น จึงเป็นการมุ่งขจัดความริษยา เพราะทนเห็นคนอื่นทำความดีไม่ได้ ออกจากใจโดยตรง

อีกประการหนึ่งคือ ขจัดมานะ คนบางคนถือตัวไม่ยอมรับอะไรที่คนอื่นเขาให้ ไม่อยากรับกลัวจะเสียศักดิ์ศรี ถ้าเรายอมรับสิ่งที่เขาให้ไม่ว่าจะเล็กน้อยก็ตามก็ได้ชื่อว่า ได้ขจัดมานะความถือตัว อวดตัว ลงไปได้ นี่เป็นผลที่จะเห็นได้ในปัจจุบันว่า ปิดตานูโมทนาภัยนี้ ขจัดริษยา และมานะลงไปได้ชื่อว่าเป็นบุญส่วนเหตุ

ตัวอย่างของบุคคลซึ่งได้บำเพ็ญปิดตานูโมทนาภัย ก็คือลูกน้องของพระโพธิสัตว์กัณฐะที่ไปติดอยู่บนเกาะกับพระโพธิสัตว์กัณฐะ ก็อาศัยอนุโมทนาส่วนบุญซึ่งพระโพธิสัตว์อุทิศไปให้ และก็ได้รับผล ในปัจจุบัน ก็เป็นความสุขกาย สุขใจ คนเราถ้าจิตใจไม่ไปเที่ยวริษยา คนนั้น เกลียดคนนั้น โกรธคนโน้น ไปกลุ่มเรื่องนั้น ไปวุ่นวายกับเรื่องนั้น จิตใจก็สงบ

เราสามารถเห็นได้ง่ายๆ ว่า เมื่อได้บำเพ็ญปิดตานูโมทนาภัย ความสุขใจได้เพิ่มขึ้นขนาดไหน ถ้าเพิ่มขึ้นมากก็ได้บุญมาก เพิ่มขึ้นน้อยก็ได้บุญน้อยแล้วแต่ลักษณะของการเพิ่มขึ้นของบุญกุศลนั้นๆ ทั้งปิดตานูโมทนาภัย และ ปิดติตานภัย เป็นเรื่องของนามธรรมล้วนๆ ถ้าเราไม่มองให้ลึกซึ้งแล้วก็จะมองไม่เห็น จึงพยายามชี้แจงให้เห็น

บังอวย เบิกฟ้า

บุญส่วนที่เป็นเหตุกับบุญที่เป็นส่วนผล ซึ่งเห็นได้ง่าย ก็เลสนี้ปกติก็น่าทำให้เศร้าหมอง ชุ่มมัว เปรี้ยวร้อน เราสามารถหาอะไรก็ตามมาบรรเทาความเปรี้ยวร้อนของกิเลสได้ จิตใจก็สงบขึ้น เย็นขึ้น นี่เป็นบุญที่เราเห็นได้ในปัจจุบัน ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตาม ถ้ามีส่วนในการขจัดกิเลส ความสุขก็จะบังเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น

จะได้นำเอาตัวอย่างของบุคคลซึ่งโง่เขลา ไร้วิชา ในความดีของบุคคลอื่น กับบุคคลที่พลอยยินดีกับผลบุญของบุคคลอื่นว่าแตกต่างกันอย่างไร มีตัวอย่างโดยย่อว่า

มีนายอุทยานคนหนึ่งมีชื่อว่า นายสุนนมาลาการ รักษาอุทยานของพระเจ้าพิมพิสาร พระราชาแห่งแคว้นมคธ ได้นำ ดอกมะลิมาเพื่อถวายพระเจ้าพิมพิสาร โดยได้รับเงินไป ๘ กหาปณะทุกวันๆ วันหนึ่งไปพบพระพุทธเจ้าเข้า ได้เกิดปีติยินดีท่วมท้นใจ ได้ถวายดอกมะลิบูชาพระพุทธเจ้า ภรรยาของนายสุนนมาลาการเห็นเช่นนั้นก็โกรธ ไม่พอใจสามีที่ทำให้ครอบครัวต้องขาดรายได้ไปตั้ง ๘ กหาปณะ เพราะเขาออกไปบูชาพระพุทธเจ้า เสียหมดไปเปล่าๆ ไม่แม้ว่าพระราชาอาจจะโกรธเอาตัวก็ได้ ก็เลยจูงมือลูกๆ ของตนเข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารกราบทูลว่า

การกระทำของสามีนั้น นางไม่มีส่วนรับรู้ด้วยเลย นางไม่ได้เกี่ยวข้องเลย แล้วก็ขอให้พระราชาได้รู้ไว้ด้วยว่า นางกับสามีนั้นเลิกกันแล้ว เดี่ยวนี้ไม่เกี่ยวข้องกันแล้ว

พระเจ้าพิมพิสารเป็นพระอริยสาวก โสดาบัน เลื่อมใสในพระรัตนตรัยอย่างไม่หวั่นไหว ทรงเห็นว่าหญิงผู้นี้ไม่ยินดีในความดีของสามีของตัวเองแม้ขนาดนี้ จึงรับสั่งให้กลับไป ทำที่ว่าจะเอาโทษนายสุนนมาลาการ แต่ว่าพระองค์เองนั้นเลื่อมใสในความดี

บังอวย เบิกฟ้า

ของนายสุนนมาลาการ ทำให้พระทัยของพระองค์อาจหาญ รื่นเริง
บันเทิงต่อการกระทำความดีของนายสุนนมาลาการ หลังจากนั้นยัง
พระราชทานรางวัลแก่นายสุนนมาลาการอีกเป็นจำนวนมาก นี่เป็น
ตัวอย่างที่บัณฑิตทั้งหลายในอดีตกาล ไม่ว่าใครก็ตามจะยินดีใน
ความดีของบุคคลอื่น พยายามขจัดความอิจฉา ริษยา มานะ
ความถือตัว ให้ออกไป พอใจที่จะสนับสนุนบุคคลผู้ทำความดี
ทั้งหลาย

คนที่เป็พาล เช่น ภรรยาของนายสุนนมาลาการ ที่กล่าวมา
แล้ว และขุนหม่อมมาตย์ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งเคยเล่ามาว่า
ไม่พอใจในการที่พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ให้ทานไปเช่นนั้น ผล
สุดท้ายตัวเองในชีวิตปัจจุบันก็หาความสุขใจไม่ได้ เพราะว่าเกิดไป
สร้างศัตรูกับพระราชาเข้า

ปัตตานุโมทนาหมยนี้ ไม่ใช่ว่าจะต้องคนตายไปแล้วเท่านั้น
จึงจะได้รับ คนที่มีชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้แหละก็ได้รับ ข้อนี้พึงเห็น
ตัวอย่าง เช่น มีใครได้ดีขึ้นมาสักคน ในชั้นของพรหมวิหารท่านเรียกว่า
มุทิตา เราก็ไปแสดงมุทิตา คือพลอยยินดีในความดีของเขาและไม่
ตำหนิติเตียนเขาสนับสนุนเขาในทางที่ถูกต้องก็เป็นการสร้างมิตรจิต
มิตรใจ ให้บังเกิดขึ้นต่อกันและกัน ผู้ที่ได้รับความดีนั้นเขาก็ถือว่า
คนนี้เป็นมิตรกับตน เมื่อเกิดความทุกข์ ความเดือดร้อนอันใดขึ้นมา
เขาระลึกถึงความดีนั้น ก็อาจจะช่วยเหลือ ถ้าเป็นผู้ใหญ่ด้วยแล้ว
ท่านก็อาจจะสนับสนุนเป็นการหาที่พึ่งให้แก่ตน เพราะฉะนั้น การ
พลอยยินดีกับความดีของบุคคลอื่น ไม่มีวิริยาหรือตำหนิติเตียน
ด่าว่า คนนั้นไม่ควร คนนั้นไม่น่าได้อะไร เหล่านี้เป็นทางเสียอย่าง
เดียวเท่านั้น แต่ถ้าเรามีมุทิตาจิต นอกจากว่าจิตใจเราจะสบาย ซึ่ง

บึงอบาย เบิกฟ้า

เห็นกันได้ในปัจจุบันแล้ว ยังสร้างมิตรภาพให้บังเกิดขึ้นแก่บุคคล
อีกฝ่ายหนึ่งด้วย นี่เป็นผลที่เราจะเห็นได้ในปัจจุบัน

ความสุขใจนี้ได้ชื่อว่าเพิ่มคุณค่าแห่งจิตใจให้สูงขึ้น โดยการ
กระทำให้จิตใจเรามีธรรมะ เพราะว่าธรรมะนี้ถ้าเกิดขึ้นแก่จิตใจ
ของบุคคลใดแล้ว นอกจากจะทำปฏิกิริยา คือขจัดกิเลสหรือ
บรรเทากิเลสให้เบาบางลงไปแล้ว ความสุขความสงบก็จะบังเกิด
ขึ้นภายในจิตใจของบุคคลนั้น ถ้าเรียกในขั้นของธรรมะตอนนี้ก็
เรียกว่า มุทิตา นั้นเอง บัดตานุโมทนาแม้ มีผลที่ขยายกว้างออกไป
เพราะว่าบุดตานุโมทนาเมื่อนำอันวยผลแก่บุคคลในปรโลก คือโลก
อื่นได้ด้วย

ท่านที่ได้รับผลของบุดตานุโมทนาอย่างเด่นชัดในสมัย
พุทธกาลก็คือ เรื่องเปรตของพระเจ้าพิมพิสาร เปรตเหล่านี้ต้องทน
ทุกข์ทรมานมาเป็นเวลานาน เรียกว่าเป็นกัปป์ ที่เดียว หลังจาก
ผ่านการตกนรกมาแล้วก็มาเป็นเปรตไม่มีอาหารจะกิน เดือดร้อน
ทนทุกขเวทนาอย่างแสนสาหัส มาบำเพ็ญบุดตานุโมทนาด้วย
อาศัยทานที่พระเจ้าพิมพิสารถวายแด่พระพุทธเจ้า แล้วพระองค์ได้
บำเพ็ญบุดตานุโมทนาคือให้ส่วนบุญแก่ญาติที่เป็นเปรตเหล่านี้ พวก
เปรตก็ได้อนุโมทนาผลการอนุโมทนาทำให้เขาละอัตภาพที่เป็น
เปรตได้ แล้วก็ไปบังเกิดในเทวโลก

ท่านที่ไม่ค่อยแน่ใจในเรื่องนรกในเรื่องสวรรค์ในเรื่องเปรตนี้
ควรมองผลในปัจจุบันให้มาก ว่าการที่เราทำความรู้สึกยินดีในการ
กระทำความดีของบุคคลอื่นได้นี้ เป็นการสร้างคุณภาพจิตใจของ
เราให้ประณีตขึ้น สูงขึ้น ดีขึ้นในปัจจุบันที่เราจะเห็นได้ง่ายๆ เรื่อง
ของอนาคตนั้นเป็นเรื่องที่ถ้าใครยังไม่เชื่อก็ต้องเรียกว่าอาศัย

บังอบาข เบิกฟ้า

ปัจจุบันเป็นเครื่องสองอนาคตก่อน เพราะถ้าหากว่าปัจจุบันดี อนาคตก็ไม่เป็นปัญหาอะไรที่จะดีไปไม่ได้ เช่น เราขยันหมั่นเพียร ในปัจจุบัน อนาคตก็ไม่ต้องหวังอะไรว่า จะต้องยากจน ขัดสน นอกจากว่าจะมีกรรมมาตัดรอนอย่างรุนแรงจริงๆ สร้างทรัพย์สมบัติไว้มาก แล้วเกิดไฟไหม้หมดอะไรทำนองนี้ อาจจะมีได้แต่ก็เป็นเปอร์เซ็นต์ที่น้อยมาก ส่วนมากถ้าคนเราทำความดีแล้ว ผลความดีจะคุ้ม พิทักษ์ รักษา เป็นอานุภาพหรือเป็นบุญญาภิบาลที่ให้การพิทักษ์รักษาผู้ทำบุญ

ดังนั้น ในกาลทานที่มักจะได้ยินบ่อยๆ ซึ่งพระท่านอนุโมทนา ในเวลาทำบุญเกี่ยวกับอุทิศกุศลให้แก่ญาติพี่น้อง ท่านบอกว่าบุคคล เหล่าใด ไม่ได้เป็นเจ้าของทาน ไม่ใช่ผู้บริจาคทาน เป็นแต่ อนุโมทนา ยินดี รื่นเริงบันเทิงจิตอย่างทีกล่าวมาแล้ว ทั่วทุกขณาก็ไม่บกพร่องไป ผู้ที่อนุโมทานั้น สามารถที่จะ ประสพส่วนบุญ ซึ่งเกิดขึ้นจากการอนุโมทานั้นด้วย

ปัตตานุโมทนาภัย เป็นกุศลที่สัตว์จะต้องสั่งสม อาศัยทาน บริจาคบ้าง อาศัยศีลเป็นต้นบ้าง อาจจะสร้างให้เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องลงทุนอะไร แต่เป็นบุญกุศลได้มาก ถ้าเราสามารถขจัดกิเลสได้ มาก ผลบุญก็มาก ขจัดกิเลสได้น้อย ผลบุญก็น้อย เพราะเขาไม่ได้ วัดกันด้วยการบริจาคเป็นเงินล้าน หรือบริจาคเป็นสตางค์ บริจาค ๑ สตางค์ หรือว่า ๒ บาท แต่ว่าในการบริจาคเป็นล้านกับบริจาค ๑ บาทนี้ไม่แน่ ถ้าหากว่าบริจาคเป็นล้านเพื่อต้องการชื่อเสียง เหยียดตรา ให้เขาสดุดี ก็ผู้คนที่เสียสละเพียงบาทเดียวไม่ได้

ถ้าเขาเสียสละด้วยต้องการขจัดมัจฉริยะให้ออกไปจากจิตใจ หวังประโยชน์เกื้อกูล แก่ตนเองและบุคคลอื่น

บังอวย เบิกฟ้า

ดังนั้น การทำบุญตามแนวของพระพุทธศาสนานี้ ก็คือ การ
ขจัดกิเลสให้ออกไปจากจิตใจสร้างเสริมคุณภาพจิตใจของตนให้ดีขึ้น
เพียงเท่านี้ก็ถือว่าเป็นบุญแล้ว ดังนั้น เราได้ทำบุญกุศลอันใดก็ควร
ที่จะอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้อง เห็นหรือได้ยินคนที่ทำความดี
ควรที่จะอนุโมทนายินดีกับเขา เมื่อเรามีโอกาสมีกำลังที่จะกระทำได้
แม้แต่การสร้างความรู้สึกเหล่านี้ให้เกิดขึ้นภายในจิตของตนก็ชื่อว่า
เป็นทางบุญ หรือทางให้บุคคลประสบบุญ ทั้งที่เป็นส่วนเหตุ ทั้งที่
เป็นส่วนผล.

ภิกขุ สียา ฌายี วิมุตตจิตโต
อากงเข เว ทพยสุธานุปตฺตี
โลกสุส ถตฺวา อุกยพฺพยณฺจ
สุเจตโส อนิสฺสโร ตทานิสฺโส.

ภิกษุแห่งพินิจ มีจิตหลุดพ้น รู้ความเกิดและความเสื่อมแห่ง
โลกแล้ว มีใจดี ไม่ถูกกิเลสอาศัย มีธรรมนั้นเป็นอันสงฆ์ พึงหวัง
ความบริสุทธิ์แห่งใจได้.

(เทวปฺตฺต)

ส. ส. ๑๔/๗๓.

๘. ธรรมัสสวนมัย

ทางบุญประการที่ ๘ ธรรมัสสวนมัย คือ บุญที่สำเร็จด้วยการฟังธรรม

ธรรมัสสวนมัย บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรมนี้ จัดเป็นบุญที่คู่กับธัมมเทสนามัย การแสดงธรรม หมายความว่า เวลาแสดงทั้งผู้แสดงทั้งผู้สดับล้วนแต่ได้ประสบบุญด้วยกันทั้งสองฝ่าย ผู้แสดงก็ได้ประสบบุญที่เป็นธัมมเทสนามัย ผู้สดับก็ได้ประสบบุญ ซึ่งเป็นธรรมัสสวนมัย บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม เป็นบุญที่ไม่ต้องลงทุนอะไรมากนัก ฟังทางวิทยุก็ได้ นอนฟังก็ได้ ทำงานไปฟังไปก็ได้ ได้บุญเหมือนกัน

อะไรเป็นผลดีที่ได้จากการฟังธรรม?

การฟังธรรมนี้ พระพุทธเจ้า ทรงแสดงอานิสงส์ไว้หลายประการด้วยกัน คือ

๑. ผู้ฟังย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

ธรรมหรืออะไรก็ตาม ไม่มีอะไรที่คนเราจะรู้ไปทุกสิ่งทุกอย่าง คือถ้าเทียบถึงศาสตร์ต่างๆ ในโลกแล้ว สิ่งที่เราภูมิันมีไม่กี่เปอร์เซ็นต์ เราอาจจะรู้หนึ่งในพัน หรือหนึ่งในหมื่นเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นเวลาเราฟังบ่อยๆ นี้ อย่างที่ทรงแสดงว่า **สุสุสุสุ ลกเต ปญญํ** ฟังด้วยดี ย่อมได้ปัญญา หมายความว่าเวลาเราฟังธรรมหรือฟังคำสอนอะไรก็ตาม จะมีบางสิ่งบางอย่างที่เราไม่เคยฟังแต่มาได้ฟังเข้า นี้เป็นอานิสงส์ประการหนึ่ง คำว่า อานิสงส์นี้ คือผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั่นเอง

๒. สิ่งใดที่เคยฟังแล้ว แต่ยังไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจชัดขึ้น บางอย่างทีฟังมาแล้วแต่ไม่เข้าใจชัด ฟังซ้ำเข้าไปอีก ฟังซ้ำไปซ้ำมาหลายๆ ครั้ง จะเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ถ้าหากว่าท่านผู้อ่านลองสังเกตสำนวนในพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนี้เราจะพบว่าทรงแสดงซ้ำๆ กันออกไป เปลี่ยนแต่หัวข้อธรรม แล้วอธิบายซ้ำๆ เพื่ออะไรเพื่อจะย่ำให้คนเชื่อว่าพูดตอนนี้ไม่เข้าใจแล้วก็ถลันลงไปอาจจะไปเข้าใจในช่องใดช่องหนึ่งเพราะว่าพูดซ้ำมาหลายครั้งแล้ว อย่าง เช่นทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตร ทรงยกขันธ์ ๕ ขึ้นมาแสดง รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ทรงแสดงว่า รูป ภิกขเว อนตฺตา ตุก่อนภิกขุทั้งหลายรูปคือร่างกายนี้เป็นอนัตตาแล้วก็ต่อไปก็ให้เหตุผลว่าทำไมจึงเป็นอนัตตา ไปจนจบเรื่องแล้วก็เปลี่ยนตัวประธานใหม่คือเปลี่ยนเป็นเวทนา เปลี่ยนเป็นสัญญา เปลี่ยนเป็นสังขาร เปลี่ยนเป็นวิญญาณ ลักษณะต่างๆ ให้เหมือนกันนี้ทำให้คนฟังๆ ซ้ำๆ กันถึง ๕ ครั้ง เปลี่ยนแต่ประธานเท่านั้น การอธิบายเหมือนกัน เมื่อเราฟังซ้ำๆ ก็เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

๓. ย่อมบรรเทาความสงสัยเสียได้

กล่าวคือเมื่อก่อนฟัง ธรรม มีความไม่แน่ใจสงสัยในข้อธรรมข้อใดอยู่ เมื่อได้ฟังแล้ว ย่อมหมดความสงสัย

๔. ทำความเห็นให้ถูกต้องได้

กล่าวคือ สามารถปรับความคิดเห็นของตนให้ตรงต่อคำสอนของพระบรมศาสดาได้โดยปกติคนเรามีอิสระเสรีที่จะคิดอย่างไรก็ได้ใครๆ ก็มีสิทธิ์ที่จะคิดกันได้ จะคิดผิดคิดถูกเป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่ถ้าอาศัยการสดับตรับฟังอยู่เสมอว่า บัณฑิตทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น แสดงว่าอย่างไร ที่เราคิดนี้ตรงกับที่ท่านแสดงไว้ไหม? ถ้า

บังอวย เม็กฟ้า

ฟังบ่อยๆ ก็เป็นอันว่าสามารถกลับความคิดความเห็นของเราให้ตรงตามแนวของพระศาสดาได้ ก็หมายถึงศาสดาทุกศาสดา ใครนับถือศาสนาอะไร ฟังคำสอนในศาสนานั้นๆ เข้า ก็สามารถปรับความคิดความเห็นให้ตรงกับศาสดาได้ ทำความคิดความเห็นให้ถูกต้องได้

๕. จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส

กล่าวคือ การฟังธรรมทำให้จิตผ่องใส เพราะว่าไม่มีเรื่องรบเรื่องโคกนาฏกรรม อะไรต่างๆ ผิดกับเรื่องฟังข่าวสงคราม ฟังข่าวสงครามนี้ แหม...ตรงนั้นทิ้งระเบิดฆ่าข้าศึกได้ ๒๐, ๓๐, ๕๐, ๑๐๐ อะไรนี้ฟังแล้วก็เป็นเรื่อง ครีမ်ใจสำหรับคู่ศัตรูเท่านั้นเอง คนนอกฟังแล้วสลัดใจเหลือเกินอะไรกันมาฆ่าเล่นกันได้ทีละตั้งห้าสิบลูกคนนำส่งสารเหลือเกิน เกิดอนาถใจต่อบุคคลทั้งสองฝ่าย มีแต่เรื่องเศร้าสลัดใจ หรือบางทีฟังว่าจังหวัดนั้นจังหวัดนี้โดนไฟไหม้ เราฟังแล้วจิตใจก็ไม่ผ่องใส นึกส่งสารเพื่อนบ้านของเรา แหม...โดนไฟไหม้คงจะหมดเนื้อหมดตัว ก็ต้องคิดที่จะช่วยเหลือกัน แต่ฟังธรรมนี้ใจเราไม่ได้เป็นอย่างนั้น ใจเราผ่องใสสบาย เพราะว่าท่านแสดงธรรมทั้งส่วนที่เป็น “ปหาน” คือ ส่วนที่ฟังละ และส่วนที่เป็น “ภาวนา” คือส่วนที่ฟังกระทำบำเพ็ญ ดังนั้น การฟังธรรมนี้จะเห็นอานิสงส์ที่เราจะฟังเห็นได้ในปัจจุบัน

อีกประการหนึ่ง คนเราเกิดมาไม่ได้มีความรู้อะไรมาเลย เรียกว่า เรามาตัวเปล่า เรามาตัวเปล่าจริงๆ มีแต่ธรรมชาติ ได้สร้างอวัยวะ ได้สร้างอะไรพอที่จะรองรับปรากฏการณ์ต่างๆ ซึ่งเราจะพบในโลกได้ ในการดำเนินชีวิตก็ต้องอาศัยศึกษาเล่าเรียน หาประสบการณ์ต่างๆ เอา แล้วสิ่งเหล่านั้นก็จะเกิดขึ้นมาได้ด้วยการฟัง

บังอวย เบิกฟ้า

ดังนั้น การฟังท่านจึงบอกว่า เป็นบ่อเกิดของปัญญาอย่างสำคัญ
ในบ่อเกิดของปัญญานี้ก็มีอยู่ถึง ๓ ประการ ด้วยกันคือ

๑. **สุตมยปัญญา** ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการฟัง อย่างที่เรา
ฟังธรรมหรือฟังอะไรก็ตาม เราก็ได้รับความรู้ความเข้าใจตามแนว
อาณิสสอย่างทีกล่าวมาแล้ว เมื่อเราฟังๆ ไป ก็นำมาพิจารณา
หาเหตุผล ไม่ใช่ไปด่วนเชื่อ พระพุทธเจ้าไม่ส่งเสริมให้ศาสนิกใน
ศาสนาไปด่วนเชื่อ ไม่ใช่พอปะรองค์ว่าอย่างไร แล้วเราก็ไปเชื่อ
อย่างนั้นทันทีพระองค์ไม่นิยม ทรงปรารภแต่จะให้ศาสนิกใช้
ปัญญาพิจารณาว่าที่พระองค์แสดงมาอย่างนี้นั้นถูกไหม? เช่น ทรง
แสดงว่า สติและสัมปชัญญะ เป็นธรรมที่มีอุปการะมาก เหมือน
กับบิดามารดา มีอุปการะมากต่อบุตร

สติคืออะไร?

สติ คือความระลึกได้ ก่อนที่จะทำ ก่อนที่จะพูด ก่อนที่จะคิด
ก็ระลึกเสียก่อน ขณะทำ ขณะพูด ขณะคิด ก็ระลึกได้ว่า ทำอะไรลงไป
แล้วก็ระลึกถึงเรื่องที่ล่วงมาแล้วได้

สัมปชัญญะคืออะไร?

สัมปชัญญะ ก็รู้ตัวว่าได้ทำผิดทำถูกอย่างไร มีปัญญา
พิจารณาหาเหตุผลนี้ ทรงแสดงว่าถ้าคนมีสติสัมปชัญญะนี้ ชื่อว่า
เหมือนคนที่มีพ่อแม่ที่คอยอุปการะช่วยเหลือสนับสนุนอยู่ แล้วเรา
ก็มาพิจารณาว่าจริงไหม? ที่ทรงแสดงมาว่าอย่างนั้นจริงไหม? ถ้า
หากจริงก็นำไปพิจารณาปฏิบัติ

๒. **จินตามยปัญญา** คือ พินิจพิจารณา ทรงแสดงว่าขันติ
ความอดทน อดทนต่อปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น อากาศหนาว
อากาศร้อน ฝนตกอะไรนี้ เราก็อดทน เราเกิดมาได้ฟ้านะ จะทำ
บังอับ เบิกฟ้า

อย่างไรก็ต้องทนเอา บางทีก็อดทนต่อความหิว ความกระหาย ความเจ็บปวด ทุกขเวทนาต่างๆ นี้ เราเกิดมาเป็นมนุษย์ สภาพเช่นนี้มันก็มีอยู่ในโลก คนเราเกิดมาก็ต้องเจอ เราก็อดทนเอา หรือคำด่าว่าเสียดแทงให้เจ็บใจจากบุคคลอื่น เพราะว่าเป็นไปไม่ได้ที่คนเราจะพบกับคนดีเสมอไป คบค้าสมาคมกับคนหลายๆ ก็ต้องเจอกับคนที่มีกิเลสหยาบบาปหนาเข้าบ้างก็ต้องทนเอา พระองค์ทรงแสดงว่าคนที่มีความอดทน มีโสรจจะ คือความสงบเสงี่ยม ไม่ใช่ว่าอดทนแล้วแสดงกิริยาตึงตัง โครมครามลงไป ทรงแสดงว่าเป็นธรรมที่ทำได้ ทำให้งาม ดูแล้วสวยงาม เราก็พิจารณาดูว่า เป็นอย่างนี้จริงไหม? ก็ใช้จินตามยปัญญาพิจารณาไปเรื่อยๆ เมื่อพิจารณาไปอย่างนี้ ถ้าเห็นว่าอะไรเป็นความจริง อะไรเป็นความดีก็นำไปประพฤติปฏิบัติเท่าที่จะปฏิบัติได้

๓. ภาวนามยปัญญา คือปัญญาที่เกิดขึ้นจากการกระทำ หรือบำเพ็ญให้มีให้เป็นขึ้น จะเห็นได้ว่าคนเราถ้าปราศจากการเรียนรู้เสียแล้วก็จบกันเท่านั้นเองเราก็ต้องเรียนมาตั้งแต่เด็กๆ เรียนว่า จะกินอย่างไร? จะนอนอย่างไร? แปร่งฟันอย่างไร? กับคนนั้นควร จะเรียกว่าอย่างไร? จะต้องเรียนต้องฟังอยู่ตลอดเวลา เหตุนั้นจึง ทรงแสดงว่า ใครได้สดับตรับฟังมามาก ถ้าหากว่าฟังมาด้วยดีก็เป็นทางให้เกิดปัญญา ปัญญานี้เป็นแสงสว่างสำหรับส่องทางของชีวิต ใครสามารถสร้างปัญญาให้เกิดขึ้นได้มากๆ คนนั้นก็มีโอกาสที่จะประสบความสุขได้มาก

ดังนั้น ที่ทรงแสดงว่าชีวิตของบุคคลทั้งหมดทั่วไปในโลกนี้ เมื่อเทียบกันแล้ว ชีวิตของคนมีปัญญาประเสริฐที่สุด คือสูงสุดกว่าบุคคลอื่น ที่นี้คนเราจะมีปัญญาเกิดขึ้นได้อย่างไร ก็ต้องอาศัยการ

บังอวย เบิกฟ้า

ลำดับรับฟัง ฟังแล้วก็พิจารณา พิจารณาแล้วก็นำมา มาประพจน์ปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็ความรู้ในวิชาการชั้นไหนก็ตาม เรา ได้ฟังตำราทำอาหารมา ทำอาหารเราก็ต้องคิด คิดแล้วก็นำมาปรุง ปรุงแล้วก็ได้บริโภค ก็ได้ลิ้มรสของอาหารนั้น ในการฟังธรรมก็ เหมือนกัน ไม่ใช่ว่าฟังกันไปเพื่อระดับความรู้ การระดับความรู้ก็ เป็นเรื่องจำเป็นเหมือนกัน แต่ว่าไม่อำนวยความสะดวกให้ได้เต็มที่ เหมือนกับเรารู้ว่า ยานี้แก้โรคอย่างนั้น แต่ไม่เคยกินเข้าไป โรคมัน จะหายได้อย่างไร ในการฟังธรรมก็มีนัยเช่นเดียวกัน

ดังนั้น ธัมมัสสวนมัย คือทางบุญที่เกิดขึ้นด้วยการฟังธรรม นี้เป็นสิ่งที่เราไม่ต้องลงทุนรอนอะไร ในปัจจุบันนี้ก็สามารพฟังจาก วิทยุได้มาก จึงเป็นทางบุญที่น่าจะประพจน์ปฏิบัติอย่างยิ่ง

การฟังธรรมเป็นบุญส่วนเหตุได้แก่อย่างไร?

จะเห็นได้ว่าในขณะที่เราฟังธรรม แม้ว่าจะฟังเทศน์ ฟัง ปาฐกถา หรือฟังอะไรก็ตามที่เป็นกุศลในขณะนั้น จิตใจของผู้ฟัง ถ้าหากแน่วแน่นพอสมควรก็จะตกอยู่ในความสงบ ความฟุ้งซ่าน ต่างๆ ซึ่งเคยเกิดขึ้นกลุ่มมรมจิตใจ คิดโน้นคิดนี้วุ่นวายไปหมด ก็จะ สงบไปชั่วคราวชั่วคราว เป็นการแสดงว่า ในขณะนั้นกระแสเสียง แห่งธรรม ซึ่งบุคคลกำลังสดับอยู่ ได้ขจัดความฟุ้งซ่าน ความไม่ สงบแห่งจิตให้บรรเทาเบาบางลงไปได้ระยะหนึ่ง นี่ก็เป็นเรื่อง ของบุญที่เป็นส่วนเหตุ หมายความว่าพอเริ่มฟังธรรมเท่านั้น ธรรม จะทำหน้าที่ขจัดความฟุ้งซ่านแห่งจิตใจของบุคคลให้เบาบางลงไป

การฟังธรรมนี้ให้บุญที่เป็นส่วนผลแก่ผู้ฟังอย่างไร?

ข้อนี้เห็นได้ง่ายมาก เพราะว่าคนที่บุคคลได้ศึกษาเล่าเรียนทางเรื่องธรรมกถุศาสตร์ ทางวิชาความรู้กถุศาสตร์ นี้เอง ได้ช่วยบุคคลผู้นั้นสร้างตนเองให้ประสบความสำเร็จความสุขในชีวิตปัจจุบัน แต่จะไม่พูดกว้างออกไปอย่างนั้น เอาจริงผลของธรรมที่เราจะฟังเห็นได้ในปัจจุบัน เช่น บุคคลที่ได้ฟังธรรมมาแล้ว ทราบว่าอะไรเป็นบาปอะไรเป็นบุญ เข้าใจความจริงในเบื้องต้นว่า การฆ่ากันก็ดี การลักขโมยกันก็ดี การประพฤตินอกใจกันและกันก็ดี การพูดเท็จพูดคำหยาบ ส่อเสียด เพื่อเจ้า เหลวไหล ตลอดจนการดื่มสุราเมรัย เป็นต้นก็ดี เป็นทางชั่ว ทางเดือดร้อน

คนได้สดับตรับฟังมาว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติห้ามไว้ไม่ให้พุทธศาสนิกประพฤตินอกใจและปฏิบัติในแนวทางนั้น คนก็ได้ละเว้นไม่ประกอบกรรมเช่นนั้นอีกต่อไป เป็นการสร้างความสุขกายสบายใจ ความปราศจากเวรภัย อันเกิดขึ้นจากผลแห่งการฆ่า การขโมย เป็นต้น ดังที่เกิดขึ้นกับบุคคลทั้งหลาย

ทำให้บุคคลนั้นรู้จักตนเอง คำว่ารู้จักตนเองนี้ พุดง่ายแต่ว่าฟังยาก ทำไมคนเราแต่ละคนก็รู้จักตนเองกันดีอยู่แล้ว ชื่ออย่างนั้นชื่ออย่างนี้ มีนามสกุลนั้น มีการศึกษาอย่างนั้น ก็รู้ๆ กันดีอยู่แล้วก็ทำประวัติดูไรกันไว้เป็นหลักเป็นฐาน มีบัตรประชาชน สามารถที่จะแสดงได้

ทำไมจึงแสดงว่าธรรมนี้สอนให้รู้จักตนเอง

คำว่าสอนให้รู้จักตัวเองนี้ เป็นการสอนที่ลึกซึ้งเข้าไปอีกชั้นหนึ่ง ไม่ได้หมายถึงตนชื่อ นาย ก. นาย ข. แต่หมายถึงว่า ธรรมจะบังอวย เบิกฟ้า

ช่วยให้เข้าใจตนเองดียิ่งขึ้นว่า ตนนี่คือใคร ในขณะนี้จิตของตนเป็นอย่างไร กิจการงานของเราที่ประกอบอยู่นี้มีผลดีหรือว่าไปก่อความเดือดร้อนให้ใครเขาบ้างไหม การรู้จักตนเองจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะถ้าหากเราสามารถรู้จักตนเองได้แล้ว ก็สามารถมองเห็นโทษของตนได้ว่า นั่นเป็นความผิด นั่นเป็นการไม่ดี และสามารถที่จะมองเห็นความดีที่จะปรากฏในตนได้ ก็ทำให้บุคคลผู้นั้นเตือนตนเองได้ว่ามีอะไรผิดพลาดบกพร่องบ้าง

การไม่รู้จักตนเองว่าตนเองเป็นใครนี่ เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ถ้าเรารู้จักตัวเองว่าเราเป็นใคร เรามีอะไรบกพร่อง เราก็พิจารณาตัวของเรา ตรวจดูอยู่เสมอในหน้าที่การงาน ในความประพฤติในการปฏิบัติ ในฐานะที่ตนต้องกระทำ ถ้าหากว่าเรารู้จักตัวเองแล้วสามารถจะเข้าใจตัวเอง แล้วปรับปรุงแก้ไขสิ่งบกพร่องให้ดีขึ้น สิ่งใดที่เป็นความดีอยู่แล้วก็พยายามรักษาและพยายามพอกพูนให้เจริญยิ่งขึ้นไป คนจะเกิดการรู้จักตัวเองขึ้นมาได้ก็ต้องอาศัยการสดับตรับฟังธรรม เมื่อคนเรารู้จักตัวเองได้เช่นนี้แล้ว ปรับปรุงตัวของตัวเองให้ถูกต้อง ก็จะได้รับความสุขกายสบายใจ นี่เป็นผลที่พึงเห็นได้หรือบุคคลจะพึงได้จากธรรม

การที่บุคคลได้มาฟังธรรม ก็ทำให้ได้รู้จักหน้าที่ของคนดียิ่งขึ้นว่าตนมีหน้าที่เป็นพ่อแม่ ควรจะทำอะไรบ้างต่อลูก ปฏิบัติต่อลูกอย่างไรจึงจะถูกต้อง หน้าที่เป็นพ่อแม่ก็คือ

ต้องห้ามลูกไม่ให้กระทำความชั่ว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องสั่งสอนลูกของตนให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี หากทรัพย์สมบัติให้ลูกเล่าเรียน ตามกำลังความสามารถที่จะกระทำได้ พอลูกโตขึ้นมาก็หาสามี ภรรยา ให้ลูกเป็นฝั่ง

บังอวย เกิกฟ้า

เป็นฝา เพื่อที่ลูกจะได้ตั้งตนเป็นหลักเป็นฐาน เห็นว่าลูกตั้งหลักฐานเป็นผู้ใหญ่แล้ว ก็สมควรที่จะรับทรัพย์สมบัติได้แล้ว ก็มอบทรัพย์มรดกให้แก่ลูก

นี่ก็ชื่อว่าเป็นหน้าที่ คนลงทำอะไรให้ถูกต้องตามหน้าที่ เช่น เจ้าน้ำที่ตำรวจมีหน้าที่พิทักษ์สันติราษฎร์ ก็ทำหน้าที่พิทักษ์สันติราษฎร์ไป ทหารมีหน้าที่ป้องกันประเทศชาติ ก็ทำหน้าที่ป้องกันประเทศชาติไป พระมีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียน อบรมสั่งสอน ก็ทำหน้าที่ของตนไป อุบาสก อุบาสิกา มีหน้าที่ศึกษาสมาทานศีล ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นต้น ก็ทำหน้าที่ของตนไป

การที่บุคคลรู้จักหน้าที่ แล้วทำตนไปตามหน้าที่นั้นๆ จะเกิดขึ้นได้ด้วยอาศัยการฟังธรรม เมื่อใดบุคคลมาปฏิบัติหน้าที่ตามที่ตนมีอยู่ ก็จะได้รับความสุขใจ มองดูชีวิตของตนในอนาคตก็ไม่หวาดสะดุ้ง ไม่เสียใจว่าตนได้ก่อสร้างความผิดพลาดอะไรไว้บ้าง ทั้งนี้เหตุเหล่านี้จะเกิดขึ้นแก่บุคคลเหล่านั้นได้ ก็ด้วยการที่สดับรับฟังธรรม นี่ก็เป็นผลของการฟังธรรมอีกประการหนึ่ง.

๕. ธรรมเทศนามัย

ทางบุญประการที่ ๙ คือ ธรรมเทศนามัย บุญที่สำเร็จด้วยการแสดงธรรม หรือสั่งสอนธรรมแก่บุคคลอื่น

ในการสั่งสอนธรรมหรือแสดงธรรมแก่บุคคลอื่นนี้ ถือว่าเป็นบุญประการหนึ่ง โดยท่านอธิบายลักษณะของพระธรรมเทศนาไว้เป็นสำนวนออกจะเป็นภาษาบาลีว่า

เจตนาความจงใจซึ่งบังเกิดขึ้นภายในใจ ที่ขจัดความเกียจคร้านให้ห่างไกลแล้วก็ดำริจัดตั้งประโยชน์แก่ผู้อื่นเพื่อแสดงซึ่งอรรถธรรม สอนผู้อื่นด้วย กาย วาจา อันบริสุทธิไม่เศร้าหมอง ชื่อว่า ธรรมเทศนามัย

หมายถึง การที่บุคคลเราขจัดความเกียจคร้านให้ออกไปจากจิตใจ แล้วก็ตั้งใจหวังประโยชน์เกื้อกูลแก่บุคคลอื่น อาศัยที่ตนมีความรู้ความเข้าใจในธรรมทางพระพุทธศาสนา ก็นำธรรม ทั้งโดยอรรถหรือพยัญชนะ คือ ทั้งโดยเนื้อหาสาระหรือโดยรูปของคำสอน บอกกล่าวแก่บุคคลผู้อื่น อย่างนี้ชื่อว่า ธรรมเทศนามัย

ท่านอธิบายว่า การแสดงซึ่งธรรมด้วยเจตนาอันเกิดขึ้นในจิตนั้นเป็นเหตุ เจตนาอันนี้ชื่อว่าธรรมเทศนา คือกุศลเจตนาเป็นเหตุให้บุคคลตั้งจิตแสดงธรรม ก็หมายความว่า คนที่จะสอนคนอื่นได้จะต้องมีความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากใจอันบริสุทธิ ดังนั้น ในองค์ของธรรมกถึก คือ องค์ของนักเทศน์หรือผู้แสดงธรรม จึงได้แสดงลักษณะเอาไว้ว่า

๑. ผู้แสดงธรรมจะต้องแสดงธรรมไปตามลำดับ ไม่ตัดลัดให้ขาดความ

การแสดงธรรมนี้ต้องทำให้เป็นไปตามลำดับ ไม่ให้ตัดไปหรือรู้ลึกกว่าซึ่งเกี่ยวว่ายาวไปตัดเสียไม่ได้ คือถ้าเรื่องยาวก็ต้องว่ายาว ถ้าเรื่องสั้นก็ว่าสั้นไปตามสั้น ว่าไปตามเรื่อง ไม่ไปตัดให้เนื้อหาสาระขาดความไป

๒. อ่างเหตุผลชี้แจงแนะนำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ

ซึ่งจะต้องยกย้ายเปลี่ยนแปลงไปตามพื้นฐานของของผู้ฟัง โดยอธิบายจากง่ายไปหายาก จากใกล้ไปหาไกล จากเรื่องที่รู้แล้วไปหาเรื่องที่ยังไม่รู้เป็นต้น

๓. ผู้แสดงธรรมต้องตั้งใจปรารถนาจริงๆ ว่า ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง

นี้เป็นประเด็นสำคัญมาก มีนักแสดงธรรมเป็นจำนวนมากที่มุ่งจะแสดงโวหารของตนจนเกินไป ไม่คิดว่าจะเป็ประโยชน์แก่ผู้ฟังหรือเปล่า อย่างจะไปเทศนากับญาติโยมบางคน ซึ่งเข้าใจในธรรมก็ไม่ค่อยสูงอะไรมากนัก คีล ๕ ก็รักษาไม่ค่อยได้ เราก้ไปแสดงถึงจิตเจตสิก รูป นิพพาน ว่าถึงอภิธรรมทีละเอียดจนถึยิบไป อย่างนี้ก็ไม่ได้สำเร็จประโยชน์อะไร จริงอยู่ธรรมเป็นของดีเป็นของสูง แต่ไม่ใช่ว่าธรรมเป็นของเหมาะสมแก่บุคคลทุกคนเสมอไป พระพุทธเจ้าเองพระองค์ดูอุปนิสัยของคนเสียก่อนจึงแสดงธรรม ต้องการที่จะให้เป็นประโยชน์กับเขาจริงๆ เราจะพบได้ว่า พระองค์ไม่ได้แสดงธรรมอยู่ในระดับเดียว ถ้าหากว่าคนพื้นเพสูง เขาก็เข้าใจดี เพราะว่าเขามีพื้นฐานดีอยู่แล้ว ธรรมก็สูงขึ้น ถ้าหากคนพื้นเพธรรมดาไม่เข้าใจอะไรมากนัก พระองค์ก็ทรงแสดงเรื่องธรรมดา พอจะเข้าใจกันได้ ฟังไปแล้วก็เกิดประโยชน์

ท่านที่เคยเรียนพุทธประวัติมาแล้วก็จะพบว่าพวกปัญญาวัคคีย์ ท่านเป็นนักบวชมีพื้นฐานความรู้สูง เพราะฉะนั้นพระพุทธรเจ้าจึง แสดงอัมมจักกัปปวัตตนสูตร ว่าถึงเรื่องอริยสัจ ๔ ว่าถึงมรรคมี องค์ ๘ ว่าถึงญาณอันเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน คนฟังรู้เรื่อง พอมาถึงชฎิลเข้า ชฎิลพวกนี้มีความรู้สูงอยู่แล้ว ตัดใจในการบูชาไฟ ก็ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตรให้ฟัง พอมาถึงท่านยสะ ท่านยสะนี้ ท่านไม่ได้เป็นนักบวชอะไร พระพุทธรเจ้าจะไปว่าให้สูงๆ อย่างนั้นไม่ได้ พระองค์ก็ทรงแสดงเรื่องธรรมดา ทรงชี้แจงเรื่องทาน ศีล สวรรค์ ให้ฟังเพราะท่านไม่ได้มีพื้นฐานสูงเหมือนกับบุคคลอื่นอย่างนี้เรียกว่า มุ่งที่จะให้เป็นประโยชน์กับคนฟัง มิใช่ว่าฟังครึ้มๆ หรือว่าฟังแล้ว มาถกเถียงอะไรกันทำนองนี้ไม่ใช่อย่างนั้น ฟังแล้วต้องให้ได้ประโยชน์ สามารถพัฒนาจิตใจ พัฒนาความประพฤติ พัฒนาความเข้าใจ ด้านศาสนา ให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้น

๔. ผู้แสดงธรรมจะต้องไม่คิดมุ่งลาภ ท่านบอกว่าไม่ แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ

ไม่ใช่ว่าพระเทศน์เห็นญาติโยมบูชาภักดิ์เทศน์น้อย ก็เลย เทศน์นิดเดียว ถ้าหากว่าเขาบูชาภักดิ์เทศน์มากๆ ก็เลยเทศน์เสีย ใพอเพราะเพราะพริ้ง อย่างนี้ไม่ได้ พระนักเทศน์จะ ต้องมีจิตใจที่บริสุทธิ์ ไม่มุ่งหวังเช่นนั้น เขาจะให้อะไรไม่ให้อะไรก็ตาม เราในฐานะที่พอ สั่งสอนเขาได้ ก็สอนก็ออกไปตามความรู้ความสามารถที่จะบอกได้ ไม่จำเป็นว่าเขาจะให้หรือไม่ให้ ในเรื่องทิศ ๖ ทรงแสดงในข้อที่ ๓ ว่า **สงเคราะห์ชาวบ้านด้วยน้ำใจอันงาม** หมายความว่าสมณะจะต้อง ปฏิบัติต่อชาวบ้าน คือ สงเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม แสดงว่าไม่ได้หวังอะไรตอบแทน มีจิตใจที่บริสุทธิ์สะอาด มุ่งเกื้อกูลแก่เขา มุ่ง

บอกธรรม มุ่งสั่งสอนธรรม มุ่งให้เขาเข้าใจว่า อะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด เท่านั้นเอง ไม่ได้มุ่งลาภ อะไรจากเขา นี่ก็เป็นลักษณะของผู้ที่จะแสดงธรรม

๕. ผู้แสดงธรรมต้องไม่พูดกระทบตนและผู้อื่น

คำว่ากระทบตนและผู้อื่นอย่างนี้ หมายความว่า เจตนาจะด่าเขา เจตนาที่จะด่าเขา ไม่เพียงมีสำหรับนักพูดธรรมะ หรือนักแสดงธรรม หรือผู้ประสงค์ที่จะบำเพ็ญบุญในด้านนี้ การแสดงธรรมนั้น แน่นนอนเหลือเกินว่า จะต้องถูกความบกพร่องของใครบางคนเข้าพูดธรรมครั้งหนึ่ง แม้ตัวผู้พูดเองจะเจová เรานี้มีความบกพร่องอยู่ในข้อนี้ข้อนั้น ยังมีความประพฤติดูอยู่ในขั้นนั้นขั้นนี้ ก็หมายความว่า ถ้าจะอธิบายธรรม ก็อธิบายธรรมไป อย่าไปคิดว่ากลัวจะถูกคนนั้นคนนี้ ถ้าเจตนาไปด่าเขาตรงๆ อย่างนี้ไม่ได้ แต่เมื่อพูดธรรมะ ว่า ธรรมะไปตามเรื่องของธรรมะนี้ เช่นแสดงโทษของความตระหนี่ ก็ต้องมีคนฟังที่มีความตระหนี่ แต่เราพูดถึงเรื่องความตระหนี่ อย่าพูดถึงผู้ตระหนี่ ถ้าหากพูดถึงคนตระหนี่ เราก็พูดถึงเรื่องขาดกเรื่องอะไร ต่ออะไร ซึ่งท่านแสดงไว้ มาเป็นนิทศนอุทาหรณ์ อย่าไปด่าเขาตรงๆ ซึ่งเป็นการไม่สมควรสำหรับนักเผยแผ่ธรรม

พุทธศาสนาเราคืออย่างนี้ แม้ในชั้นระหว่างศาสนาก็เหมือนกัน พุทธศาสนาไม่นิยมการยกตนข่มท่าน หรือไปด่าผู้อื่น หรือว่า ศาสนาของฉันนี้ดี ศาสนาของผู้อื่นใช้ไม่ได้ พุทธศาสนาไม่นิยมอย่างนั้น ศาสนาทุกศาสนาย่อมมีความดีของแต่ละศาสนา เหมาะสมสำหรับศาสนานั้นๆ นักศาสนาจะต้องไม่กระทบกระทั่งกับผู้อื่นหรือศาสนาอื่น

ทำไมจึงต้องมีการแสดงธรรม?

ว่าที่จริงไม่น่าจะมีปัญหาอะไร เพราะว่าคนเราแต่ละคนก็มีหน้าที่การงานเหมือนกัน คนพวกหนึ่งจะต้องมีหน้าที่ใช้แรงงานทางกาย และทางความคิด ประกอบกิจการงานตามหน้าที่ไป โอกาสที่จะศึกษาให้เข้าใจในธรรม ทั้งๆ ที่จิตใจปรารถนาที่จะศึกษาแต่ก็ทำไม่ได้ เพราะว่าเวลาและโอกาสไม่อำนวย คนบางพวก เช่น พระสงฆ์ซึ่งท่านให้ความหมายไว้ว่า

“พระสงฆ์ คือหมู่ชนที่ศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสอนให้ผู้อื่นให้รู้ตามด้วย จึงต้องแนะนำสั่งสอนประชาชนบุคคลอื่นให้รู้ธรรมะ”

เป็นการบำเพ็ญธัมมเทศนามัย

แต่การแสดงธรรมนั้น ไม่ได้หมายถึงพระฝ่ายเดียวเท่านั้น ชาวบ้านก็แสดงได้ ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจหลักศาสนา หลักความจริง หลักกฎของกรรม เป็นต้น ที่ตนได้ศึกษาศดับดับฟังมา เห็นเพื่อนฝูงญาติพี่น้องของตนมีอะไรบกพร่อง ก็แนะนำสั่งสอนเขาด้วยความหวังดี ชี้แจงผิดถูกให้เข้าใจ ก็ถือว่าเป็นการแสดงธรรม และเป็นบุญเหมือนกัน นี่แสดงว่าบุญสามารถให้เกิดได้ทุกขณะจิตของผู้ใฝ่ธรรม

ทุกหนทุกแห่งเราสามารถจะทำบุญได้ ถ้าพร้อมที่จะทำหรือตั้งใจที่จะทำ

เราเห็นลูกชาวบ้านแก๊งชนกัน กลัวจะถูกรถชน เราก็บอกเขาว่า หนุระวังหนอยนะ เตี้ยวรถจะชนเอา อะไรทำนองนี้ ก็ถือว่าเป็น
บังอบาย เบิกฟ้า

ธัมมเทศนามัย การชี้ทางผิดทางถูกให้แก่เด็กได้รู้ว่า เล่นอย่างนั้นไม่ดี หรือว่าเห็นใครประพฤติไม่ดี ไม่เหมาะ ก็บอกชี้แจง หรือถ้าไม่กล้าบอกโดยตรง เพราะว่าคนสมัยนี้มีอะไรจนเฉียวง่าย สอนตรงๆ ไม่ค่อยได้ ถ้าปรารถนาจะสอนเขา ก็หาหนทางอะไรมาเล่าให้เขาฟัง หรือหาเรื่องเหตุการณ์ที่พอจะเทียบได้กับความประพฤติของเขา และผลเสียมาเล่าให้เขาฟัง นี่เป็นธัมมเทศนามัยได้เหมือนกัน

สรุปว่า ธัมมเทศนามัย คือการเทศนาธรรม ด้วยมุ่งเกื้อกูลผู้อื่นที่ยังไม่รู้ให้รู้ ไม่เข้าใจให้เข้าใจ ให้เขาสามารถดำเนินชีวิตในทางที่ถูกได้ ด้วยเจตนาหรือความตั้งใจ หรือความรู้สึก ไม่ได้มุ่งหมายอย่างอื่น ไม่ใช่ว่าประชดประชัน ไปด่าเขา อย่างนี้ก็ได้ ถ้าทำอย่างนี้ได้ ก็ถือว่าเป็นบุญ เป็นการแสดงธรรม และการแสดงธรรมนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า

“สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ”

การให้ทานธรรมชนะการให้ทั้งปวง

ทรงยกย่องว่ามีผลมากกว่าให้ทานเสียอีก เพราะว่าเราให้ทานธรรม บอกประโยชน์ บอกผิดชอบชั่วดีแก่เขา นี้ อาจจะทำให้เขาได้รับประโยชน์อย่างมหาศาล เช่น ละกิเลสได้ กลับความประพฤติได้ อะไรเหล่านี้ ซึ่งผลก็ประจักษ์ว่าสูงกว่าทาน

บุญที่สำเร็จด้วยการแสดงธรรมนั้น เป็นบุญที่เป็นส่วนเหตุอย่างไร ?

เจตนาในเบื้องต้นของผู้ที่จะสอนธรรมที่จะแสดงธรรมนั้นเป็นจิตที่เกิดขึ้นประกอบด้วยกุศล เพราะว่าความรู้สึกนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้สำหรับคนที่ยังมีจิตใจคับแคบ หรือยังมีจิตใจที่ไม่บริสุทธิ์ พอสมควร

บงอบาย เบิกฟ้า

ไม่ถึงกับต้องบริสุทธิ์ผุดผ่องอย่างพระอรหันต์ ขณะที่เราคิดจะแนะนำสั่งสอนบุคคลอื่น เราก็ถือว่าเป็นมโนสุจริต คือ คิดในทางไม่เบียดเบียน แสดงว่าจิตใจตอนนั้นมีเมตตาปรารถนาจะให้ประโยชน์แก่บุคคลอื่น ประกอบด้วยกรุณา ต้องการช่วยเหลือบุคคลอื่น ให้ได้รับความสุข ให้ได้รับความรู้ ว่าอะไรเป็นกุศล อะไรเป็นบาป อะไรเป็นบุญ ไหนทางนรก ไหนทางสวรรค์ ก่อนที่จะสอนก็ต้องศึกษาค้นคว้า ในขณะที่จิตใจต้องเป็นกุศลทั้งนั้น เพราะว่ามันคิดและพิจารณาศึกษาอยู่เฉพาะในเรื่องที่เป็นธรรมะเท่านั้น

ในขณะที่กำลังแสดงธรรม หรือสั่งสอนธรรมอยู่ ชื่อว่าเป็นวิสุจริต ในครั้งแรกก็ได้ชื่อว่าเป็นมโนสุจริต คือคิดในทางที่ดี ในขณะที่แสดงอาจจะแสดงทางกายก็ได้ คือแสดงความประพฤติ หรือแสดงท่าทางในการกระทำความดีต่างๆ ให้เขาเห็น เช่น สาธิตการถวายทาน การรับศีล การอาราธนาธรรม หรือการทำความดีอื่นๆ การไหว้ผู้ใหญ่ การเดินอย่างไร การนั่งอย่างไร ถึงจะเรียกว่าเป็นผู้ดี เป็นต้น แสดงว่าเป็นสุจริตทั้งทางกาย และทางวาจา

ในขณะที่เดียวกันใจก็ต้องนึกถึงธรรมที่จะพูดที่จะสั่งสอนเขา ตอนนี้สุจริตก็เกิดขึ้นครบทั้งไตรทวาร คือ ทั้งกาย วาจา ใจ กาย วาจา ใจ ที่เป็นสุจริตนั้นไม่ใช่จะเกิดขึ้นได้ง่ายสำหรับบุคคลทั่วไป แต่สำหรับผู้ต้องการแสดงธรรมสามารถเกิดขึ้นได้ และการแสดงธรรมในที่นี้ ที่ท่านถือว่าเป็นธัมมเทศนามัยนั้น ก็ไม่ได้หมายความว่า จะต้องเทศน์ธรรมให้ฟังเสมอไป

แม้แต่การบอกศิลปวิทยาการต่างๆ ที่เห็นว่าเขารู้ไปแล้วจะได้ไปประกอบอาชีพ หรือเป็นเครื่องเรื่องปัญญาให้แก่เขา ก็ถือว่าเป็นการแสดงธรรมด้วยเหมือนกัน เช่น ครูบาอาจารย์สั่งสอนศิษย์ก็
บังอวย เบิกฟ้า

ดี ผู้หลักผู้ใหญ่แนะนำลูกๆ หลานๆ ให้เข้าใจเรื่องความดีและชั่ว
เป็นต้นก็ดี นี่ก็ถือเป็นการแสดงธรรมอยู่นั่นเอง

คำว่าธรรมะนี้ ก็คือสภาพที่ทรงไว้ หมายถึงทรงตัวเองเอาไว้
เช่น ธรรมฝ่ายดีก็ทรงความดีเอาไว้ ธรรมฝ่ายไม่ดีก็ทรงความไม่ดี
เอาไว้ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะกล่าวชี้โทษหรือกล่าวแสดงคุณก็ตาม
ถ้าหากว่ามีจิตใจที่บริสุทธิ์มุ่งเกื้อกูลต่อบุคคลอื่นเป็นที่ตั้งแล้ว ย่อม
ได้ชื่อว่าเป็นการแสดงธรรมด้วยกันทั้งนั้น

ธัมมเทศนามัย คือบุญที่สำเร็จด้วยการแสดงธรรม ที่เป็น
ส่วนเหตุ ขจัดกิเลสโดยตรงก็คือขจัดความหลงความเห็นแก่ตัว
ความหวงวิชา ซึ่งเรียกว่า ธัมมัจฉริยะ ขจัดความเบียดเบียน คือ
คนบางคนชอบข้ำเติม หรือเรียกว่าชอบสมน้ำหน้า ชอบที่จะเห็น
ความพินาศของบุคคลอื่น แต่ที่นี้ใครก็ตามที่ไม่มุ่งเช่นนั้น เห็นเขา
ประมาทหลังเผือกก็พยายามกล่าวแนะนำตักเตือนไป นี่ก็แสดงว่า
ความรู้สึกลงในทางวิหิงสาวิตกไม่มี มีก็แต่ความเมตตา มีความกรุณา
บังเกิดขึ้น ได้ขจัดบรรดาภิเลสทั้งหลายให้ออกไป และโดยเฉพาะ
ในขณะที่พูด เราก็พูดธรรม พูดความจริง ก็ขจัดมธุสาพาให้ออกไปได้

การกล่าวธรรมด้วยคำพูดที่ไพเราะ ไม่เบียดเบียนตนและอื่น
ก็ขจัดมธุสวาท คือคำหยาบลงไปได้

การกล่าวคำไม่กระทบกระทั่งใคร ไม่เบียดเบียนใคร ไม่
เป็นการเลี่ยมเขาโคให้ชนกัน ก็เรียกว่า ละคำพูดที่ส่อเสียดออก ไปได้

การพูดธรรมนี้เป็นการพูดที่มีประโยชน์ เป็นธรรม มีเนื้อหา
สาระ ในขณะที่นั้นก็ละวาจาที่เรียกว่า เพ้อเจ้อออกไปได้

นอกจากนั้นถ้าแสดงออกมทางกาย ก็เป็นการละกายทุจริต
เป็นต้น แสดงว่าบุญที่สำเร็จด้วยการแสดงธรรมนี้ สามารถที่จะ
บังอวย เบิกฟ้า

ขจัดกิเลสหรือบรรเทาอกุศล และบาปกรรมต่างๆ ที่มีประจำอยู่ทางกาย วาจา จิตใจ ของบุคคลให้บรรเทาเบาบางลงไป อย่างน้อยที่สุดก็ในเวลาที่ได้แสดง ดังนั้น ธรรมเทศนามัย จึงเป็นบุญที่เป็นส่วนเหตุ เพราะมีหน้าที่ขจัดกิเลสและบาปกรรมต่างๆ ให้เบาบางลงไป

ธรรมเทศนามัยนี้เป็นบุญที่เป็นส่วนผลอย่างไร?

บุญที่เป็นส่วนผลอย่างที่ว่ามาแล้ว คือความสุขกายสบายใจ ตามนัยแห่งสุภาวิตที่ว่า บุญนี้เป็นชื่อของความสุข เมื่อเราแสดงธรรมบอกรรรมแก่บุคคลอื่นก็เป็นการช่วยเหลือเขาให้ได้รับประโยชน์จากธรรมเหล่านั้น เช่น เขากำลังประมาท พลาดพลั้งไป เราก็ไปชี้แจงแสดงให้เขารู้ว่า ที่ทำอย่างนี้ไม่ควร อาจจะทำให้เกิดความเดือดร้อนขึ้นมาได้ เขาก็รอดพ้นจากอันตรายไปได้ก็ทำให้เราปลาบปลื้มใจว่า ท่านผู้นี้สามารถหลุดพ้นจากอันตรายมาได้ก็เพราะเราได้ช่วยเหลือเขาไว้ เรานึกขึ้นมาครั้งใด ก็มีแต่ความปลาบปลื้มปีติอิมใจ

จะเห็นว่า ธรรมเทศนามัย เป็นสิ่งจำเป็นในภาวะสังคมปัจจุบัน เพราะว่าคนจำนวนมากยังอยู่ด้วยกิจการงานต่างๆ ไม่ค่อยมีเวลาหันมาสนใจธรรมะ บางคนก็ทำอะไรด้วยความประมาท พลั้งเผลอ เช่น การขับรถขาดความระมัดระวังประมาทถึงกับชนคนตาย บาดเจ็บสาหัส ผิดกฎจราจรอะไรอย่างนี้ ถ้าหากว่าเราช่วยกันย้ำ ช่วยกันเน้น ช่วยกันตักเตือน ช่วยกันให้สติว่ากล่าวตักเตือนกัน ก็อาจจะแก้ปัญหาเกี่ยวกับอุบัติเหตุบนท้องถนนไปได้

แม้พฤติกรรมด้านอื่นๆ ซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อสวัสดิภาพประชาชน ถ้าเราช่วยประกาศชี้แจงแสดงให้รู้ผิดรู้ชอบชั่วดีกันแล้ว

บังอวย เบิกฟ้า

จะเป็นประโยชน์ในการสร้างสันติสุขให้แก่ประชาชนอย่างมาก แต่การกล่าวความจริงก็ต้องดูจังหวะ ดูเวลา ดูกาละ ดูบุคคลบ้างเหมือนกัน ไม่ใช่ถือว่าแสดงธรรมจะแสดงเมื่อไรก็ได้

สรุปว่าการแสดงธรรม เป็นการเกื้อกูลแก่บุคคลทั้งสองฝ่าย คือ ทั้งผู้รับ และทั้งผู้แสดงเอง ที่จะได้ประสบบุญทั้งในปัจจุบัน คือ บุญทั้งที่เป็นส่วนเหตุ ได้แก่การขจัดกิเลสทั้งทางกาย และวาจา และบุญที่เป็นส่วนผลคือ ความสุขกายสบายใจที่ได้ทำตนให้เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เพื่อนมนุษย์ร่วมโลก ร่วมประเทศชาติ ร่วมสกุลวงศ์

ดังนั้น ธรรมเทศนามัย จึงชื่อว่าเป็นทางบุญอีกประการหนึ่ง.

ปฺรสุส วา อตฺตโน วาปี เหตุ

น ภาสติ อธิกั ญฺริปญฺโญ

โส ปุชฺชิต โหติ สภาย มชฺเชน

ปจฺฉาปี โส สุตฺติกามิ โหติ.

ผู้มีภูมิปัญญา ย่อมไม่พูดพล่อยๆ เพราะเหตุแห่งคนอื่นหรือตนเอง ผู้นั้นย่อมมีผู้บูชาในท่ามกลางชุมชน แม้ภายหลังเขาจะยอมไปสู่สุคติ.

(มโหสถโพธิสตต)

พ. ชา. วิสติ. ๒๗/๔๒๗.

๑๐. ทิฏฐชุกัมม

ทางบุญประการสุดท้าย และถือว่าสำคัญมากคือ ทิฏฐชุกัมม การทำความเห็นของตนให้ตรง

เนื่องจากการกระทำ พุด คิดของคนเรานั้นจะดีหรือไม่ดี ขึ้นอยู่กับจิตเป็นสำคัญ เพราะคนเราต้องคิดก่อนจะพูดและทำ หากความคิดของเราดี การกระทำเรื่องที่เราพูดก็จะดีตามไป หากความคิดของเขาไม่ดี การกระทำพูดก็ไม่ดี ตามไปด้วย แต่ปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนพูด คิด ทำดีได้นั้น คือความเห็นที่ถูกต้องของเขา เพราะในแง่ของการปฏิบัติความดีที่เรียกว่าบุญกุศลนั้น ความเห็นชอบหรือสัมมาทิฏฐิ มีบทบาทสำคัญมาก ขอเพียงแต่คนมีความเห็นเป็นสัมมาทิฏฐิเท่านั้น ความดำริชอบ วาจาชอบ การงานชอบ เป็นต้นก็จะติดตามมาเอง

ทิฏฐชุกัมม คือการทำความเห็นของตนให้ตรง จึงเป็นเหตุให้เกิดสัมมาทิฏฐิ ปัญญาอันเห็นชอบ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าความเห็นชอบจะเกิดขึ้นมาได้ ต้องอาศัยการปรับความเห็นของตนให้ตรง ปัญหาที่น่าศึกษา คือ *ความเห็นอย่างไรเรียกว่าความเห็นตรง?*

อะไรเป็นมาตรฐานวัดความคิดเห็นของคนว่าตรงหรือไม่ตรง?

ความเห็นตรง คือความเห็นที่ถูกต้องตามความจริงอย่างแท้จริง ที่ท่านผู้รู้สังฆธรรมเหล่านั้นได้มีญาณหยั่งรู้และได้แสดงไว้ สังฆธรรมเหล่านั้นจึงเป็นมาตรฐานเครื่องวัดและกำหนดว่า ความเห็นของใครตรงหรือไม่ตรง หากความเห็นของใครถูกต้องตามสังฆธรรม

บังอวย เบิกฟ้า

ดังกล่าว ความเห็นของผู้นั้นที่ถือว่าตรง เมื่อความเห็นตรงแล้ว ความเห็นชอบคือสัมมาทิฏฐิ ก็บังเกิดขึ้นคุ้มครองใจของบุคคลนั้น ให้เป็นผู้มีปัญญามากพอที่จะรักษาตน คุ้มครองตนได้

ในที่นี้จะนำความเห็นที่คนควรปรับให้ตรง ตามความเป็นจริงที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และทรงแสดงเอาไว้ ตามนัยแห่งอปินณกสูตร คือพระสูตรที่ว่าด้วยธรรมอันไม่ผิด ซึ่งเป็นพระธรรมเทศนาที่ทรงแสดงแก่คนที่ยังไม่ได้ยึดถือใครว่าเป็นศาสดา โดยทรงแสดงว่าเมื่อพวกเขา ยังไม่ได้ศาสดาที่น่าพอใจ ก็ขอให้สมათานประพฤติธรรมที่ไม่ผิด เพราะธรรมที่ไม่ผิดอันบุคคลสมათานประพฤติให้สมบูรณ์แล้ว จักเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ผู้นั้นตลอดกาลนาน

ธรรมเช่นไรจัดว่าเป็นธรรมที่ผิดเล่า ?

ความเห็นผิดอันมีลักษณะดังต่อไปนี้คือ

“เห็นว่าทานที่ให้แล้วไม่มีผล สิ่งที่ทำบูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงต่างๆ ไม่มีผล เห็นว่าผลวิบากของกรรมดี กรรมชั่วไม่มี ปฏิเสธความมีอยู่ของโลกนี้โลกหน้า มารดาบิดาไม่มี ไม่ยอมรับความมีอยู่แห่งตายแล้วเกิดอีก เห็นว่าท่านผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ รู้จักโลกนี้และโลกอื่นไม่มี” เป็นต้น

ความเห็นเหล่านี้ไม่ตรงกับวาตะของพระอรหันต์ทั้งหลาย ซึ่งมีญาณหยั่งรู้ว่า สิ่งเหล่านั้นมีอยู่ แต่คนบางจำพวกมีความเห็นขัดแย้งกับพระอรหันต์ทั้งหลาย ความเห็นในลักษณะนี้จึงเป็นมิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิด ผลเสียของมิจฉาทิฏฐิดังกล่าวนั้นมีมาก เช่น

บังอวย เบิกฟ้า

๑. คนที่เห็นเช่นนั้นย่อมละเลยสุจริตธรรมทั้งทางกาย วาจา ใจ และจะทำ พูด คิดในทางทุจริต เพราะเขามองไม่เห็นโทษของอกุศลกรรม และอันสงฆ์ของกุศลกรรม

๒. เพราะความเห็นผิด ทำให้ความคิด คำพูด การกระทำ ผิดตามไปด้วย

๓. วาจาของเขาเป็นปฏิปักษ์ต่อพระอรหันต์ทั้งหลายผู้รู้จักทั้งโลกนี้และโลกหน้า แต่เขากลับปฏิเสธว่าสิ่งเหล่านั้นว่าไม่มีชื่อว่าเป็นการบัญญัติศีลธรรมขึ้นในโลก คนเหล่านี้จะยกตนข่มผู้อื่นแม้คุณธรรมความดีมีศีลเป็นต้นของบุคคลนั้นที่เคยมีอยู่ก็จะเสื่อมไปกลายเป็นคนทุศีล มีความเห็นผิด ดำริผิด ทำผิด พูดผิด ทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อพระอริยเจ้า จนกล้าบัญญัติศีลธรรม และมีการยกตนข่มคนอื่นดังกล่าว

๔. เพราะมีความเห็นดังกล่าว ความคิดที่จะปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองในด้านศีลธรรม ย่อมไม่เกิดขึ้นแก่คนเหล่านั้น เพราะเขาปฏิเสธทั้งเหตุผลดังกล่าวแล้ว การดำรงชีวิตของคนเหล่านั้น ท่านถือว่ามียุสก์ว่าลมหายใจเข้าออกเท่านั้น เพราะเขาไม่ปฏิบัติในสิ่งที่จะเกื้อกูลแก่ตนและคนอื่น ทั้งยังมีความคิด การกระทำ คำพูด ในทำนองหักรานประโยชน์ที่ตนและคนอื่นจะพึงได้พึงถึงด้วย

ทางบุญ คือการทำความเห็นของคนให้ตรง ควรทำอย่างไร ?

บุคคลควรทำด้วยการขจัดความเขลา ความหลงออกไปจากจิต ปัญหามีบางอย่างที่ไม่อาจหาข้อยุติด้วยลำพังตนเองได้ เพราะขีดความสามารถของปัญญาจำกัด คนจำเป็นต้องมีหลักยึดที่อาจเชื่อได้ด้วยความมั่นใจว่า เรื่องนี้จะต้องมีความถูกต้องไม่
บังอบาย เบิกฟ้า

ผิดพลาด แม้เรื่องเหล่านี้จะเป็นอจินไตยคือไม่ควรคิด แต่พระพุทธเจ้าผู้รู้เห็นเรื่องเหล่านี้ด้วยพระญาณ ทรงจำแนกไว้โดยพิสดาร มากแห่ง มากนัย

บางเรื่องอาจใช้ข้อสังเกตพิจารณาเอาได้ หากพยายามใช้เหตุผล พิจารณา โยงเหตุ โยงผลในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับตน และคนอื่น จะเกิดการยอมรับกฎแห่งกรรม บาป บุญ คุณของมารดาบิดา และท่านผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จนได้บรรลุผลในขั้นต่างๆ ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงได้ โดยไม่ต้องปล่อยให้เวลาแห่งชีวิต ต้องมาสูญเสียไปเพราะการตกเตียงคัดค้าน จนถึงกล่าวกันว่าเรื่องนี้เป็นปัญหาโลกแตก ซึ่งไม่มีความจำเป็นอะไรเลย ที่จะให้เรื่องนี้กลายเป็นปัญหา หากบุคคลเหล่านั้นจะอาศัยหลักสัทธา ๔ ประการ คือ

๑. กัมมสัทธา เชื่อความมีอยู่ของเจตนาที่ตนกระทำลงไปทางกาย วาจา ใจ อันสรุปรวมว่า กรรม คือการกระทำ ดีบ้าง ชั่วบ้าง กลางๆ บ้าง ตามสมควรแก่เจตนาชั้นๆ

๒. วิปากสัทธา เชื่อว่าการกระทำทุกอย่างต้องมีผล ตามสมควรแก่เหตุ เช่นการรับประทานอาหาร มีความอึดเป็นผล การทำงานมีความสำเร็จของงานในขั้นนั้นๆ เป็นผล การเรียนหนังสือมีความรู้เป็นผล เป็นต้น

๓. กัมมสุสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์ทั้งหลายมีกรรม และผลกรรมเป็นของๆ ตน เหมือนตนเองรับประทานอาหาร ตนเองเท่านั้นจะเป็นคนอึด คนอื่นจะมาอึดแทนกันไม่ได้ หากว่ายังไม่อาจปลงใจในเรื่องเหล่านี้ เพราะเหตุใดเหตุหนึ่งก็ตาม คนอาจจับหลักที่สำคัญ คือ

๔. **ตถาคตโพธิสัทธา** เชื่อปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยถือว่าเรื่องนี้พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ และทรงแสดงไว้ เหมือนกับการเชื่อความมีอยู่ของสุริยจักรวาล ตามที่นักดาราศาสตร์บอกไว้ เชื่อว่ามีเชื้อโรคขนาดเล็กๆ ต้องขยายหลายๆ พันเท่า จึงอาจจะเห็นด้วยกล้องจุลทรรศน์ได้ ตามคำบอกเล่าของหมอ ซึ่งได้เห็นเรื่องความมีอยู่ของเชื้อโรค ด้วยกล้องจุลทรรศน์เป็นต้น

ฉะนั้น คนเป็นอันมากที่มักจะถือตัวว่า ยุคนี้เป็นยุคของวิทยาศาสตร์ จะเชื่ออะไรก็ต้องมีเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์ แต่คนเหล่านั้นได้ มองข้ามความจริงไปข้อหนึ่ง คือ

“นักวิทยาศาสตร์ที่แท้จริงนั้น จะไม่ยืนยันหรือปฏิเสธเรื่องอะไร ในเมื่อเขายังไม่ได้พิสูจน์เรื่องนั้นๆ ตามหลักการและวิธีการแบบวิทยาศาสตร์”

เรื่องของความเชื่อหรือไม่เชื่อนี้เป็นปัญหาที่มักนำมาถกเถียงกันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับ “กรรม สังสารวัฏ นิพพาน” ในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอยู่ไม่น้อยที่เป็นการถกเถียงกัน โดยละเลยเหตุผลที่ตนใช้วินิจฉัยในชีวิตประจำวัน เช่น

เชื่อความมีอยู่อย่างสลับซับซ้อน สุดจะนับจะประมาณได้แห่งระบบสุริยจักรวาล จากรายงานของนักดาราศาสตร์ ผู้ใช้กล้องโทรทรรศน์ส่องดูระบบสุริยจักรวาล ย่อมสามารถส่องให้เห็นสิ่งที่ตนต้องการดูได้

“การเห็นระบบสุริยจักรวาลและจุลชีพทั้งหลาย มีความสัมพันธ์กันจนไม่อาจแยกออกจากกล้องโทรทรรศน์และกล้องจุลทรรศน์ได้ตลอดไปฉันใด การเห็นกรรม ผลกรรม สังสารวัฏ มีความสัมพันธ์กับพระญาณของพระพุทธเจ้า และพระอรหันต์ทั้งหลาย

บังอวย เบิกฟ้า

เช่นเดียวกัน พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายที่ได้แสดงเรื่องเหล่านี้ไว้ก่อนที่ยังไม่มีพระญาณและญาณ ก็ไม่อาจที่จะรู้เห็นได้ เช่นเดียวกันฉันนั้น”

ความรู้เห็นของพระพุทธเจ้า พระอรหันต์ทั้งหลาย ตลอดถึง นักวิทยาศาสตร์ทั้งปวงนั้น เปรียบเหมือนคนที่ขึ้นไปยืนบนที่สูง มองเห็นทิวทัศน์ต่างๆ รอบด้าน แล้วลงมาบอกคนที่อยู่ข้างล่างว่า เมื่อตนยืนอยู่บนที่นั้น สามารถมองเห็นทิวทัศน์อย่างนั้นอย่างนี้ คนที่ฟังเรื่องนี้จะทำได้เพียง ๒ ประการ คือ

- ยอมรับ เชื่อถือตามที่เขาบอก อย่างน้อยที่สุดเชื่อว่า คนนั้นเขาบอกว่าเขารู้เขาเห็นอย่างนั้น
- ขึ้นไปยืนบนจุดที่เขาว่าเขาเห็น แล้วมองดูในจุดที่เขา มองดู จะจริงหรือไม่จริงเป็นเรื่องที่จะรู้ได้ด้วยตนเอง

การด่วนปฏิเสธไปก่อนโดยไม่ได้ใช้เหตุผลอะไร จึงเป็นการกระทำของคนที่ไม่อาจกล่าวได้ว่าฉลาด เพราะว่า “จุดที่เขาบอกว่าเขา เห็นนั้น มีความสัมพันธ์อย่างแยกกันไม่ได้กับจุดที่เขาเห็น” ทิวทัศน์ต่างๆ ที่เขาบอกว่าเขาเห็นเมื่อยืนบนที่สูงนั้น เมื่อเขามายืนที่ถนน เขาก็ไม่อาจเห็นได้เช่นเดียวกัน การยืนยันหรือปฏิเสธของคนทั้งหลายในเรื่องอะไรก็ตาม จึงต้องอาศัยการกระทำทั้ง ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวแล้ว จึงจะได้ชื่อว่า “เป็นคนเชื่ออย่างมีเหตุ มีผลของนักศาสนาและนักวิทยาศาสตร์ที่ดี” เพราะว่าเป็นชีวิตจริงๆ นั้น แหล่งความเชื่อที่ถือว่ามีเหตุผลควรเชื่อได้ คนจะต้องอาศัยหลัก ๓ ประการเป็นการตัดสินใจในการยอมรับ นับถือ เชื่อในเรื่องต่างๆ คือ

- คนได้ประจักษ์เรื่องนั้น สิ่งนั้น ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจของตน

- อนุমানเอาจากสิ่งที่ตนประจักษ์ ไปหาความจริงในสิ่งที่ตนยังไม่ประจักษ์ด้วยประสาทสัมผัส

- ดำรา หลักฐาน เอกสาร บุคคล ที่ได้แสดงเรื่องเหล่านั้นไว้

ในฐานะของชาวพุทธ ซึ่งประกาศตนถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิตนั้น การอาศัยตถาคตโพธิสัทธาเป็นหลักไว้ ย่อมเป็นความปลอดภัยและถูกต้องที่สุด ในเมื่อยังไม่อาจปฏิบัติธรรมจนบรรลุญาณ เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าและอรหันต์ทั้งหลายได้บรรลุ อย่างน้อยที่สุดผลที่คนจะสัมผัสได้ในปัจจุบัน เช่น

- จะไม่สูญเสียเวลาแห่งชีวิต ไปคิด ไปถกเถียง มีความลังเลสงสัย จนถึงฟุ้งซ่านในเรื่องที่ไม่อาจรู้ได้โดยถ่องแท้ เพราะอาศัยปริยัติเป็นหลักตัดสินเพียงอย่างเดียว

- สามารถใช้เวลาแห่งชีวิตของตน นำตนให้เข้าใกล้พระรัตนตรัยยิ่งขึ้น เพราะเวลาแห่งชีวิตคนเรานั้นไม่มากพอที่จะไปวุ่นวายกับเรื่องอื่นๆ นอกจากเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกข์ เหตุเกิดแห่งความทุกข์ ความดับทุกข์ และวิธีที่จะดับทุกข์ในชีวิตมากนัก

- ศรัทธาปราทะในพระรัตนตรัยของตนจะมั่นคง ไม่หวั่นไหวไปตามวาทะของคนอื่น ขอเพียงแต่เรามีหลักยึดว่า คนที่กล่าวเช่นนี้เขาไม่ได้ตรัสรู้ แต่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ พระพุทธวจนะย่อมมีคุณค่าควรแก่การรับฟัง เชื่อถือ ปฏิบัติตามมากกว่า

- ช่วยควบคุมความคิดของพวกปัญญาล้ำหน้าศรัทธา ไม่ให้ฟุ้งซ่าน จนถึงกับเทียบเคียงความรู้ของตนกับพระสัมพันธัญญุตญาณของพระพุทธองค์ ซึ่งเป็นเหมือนการนำเอาเมล็ดพันธุ์ฝักกาดไปเทียบกับเขาพระสุเมรุ ซึ่งห่างไกลกันมากจนไม่อาจเปรียบเทียบกันได้เลย

ที่ไม่ควรลืมก็คือ พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องที่เป็น
อจินไตย คือไม่ควรคิด หรือไม่อาจรู้โดยถ่องแท้ด้วย
การคิดไว้ ๔ ประการ คือ

๑. พุทธวิสัย วิสัยแห่งพระพุทธเจ้า
 ๒. ฌานวิสัย วิสัยแห่งฌานหรือท่านผู้เข้าถึงฌาน
 ๓. กัมมวิปากวิสัย เรื่องกรรมและผลแห่งกรรม
 ๔. โลกจินตา เรื่องของโลกหรือความคิดของชาวโลก
- ข้อนี้รับสั่งแก่ภิกษุทั้งหลายว่า

**“ภิกษุทั้งหลาย อจินไตย ๔ อย่างนี้บุคคลไม่ควร
คิด เพราะใครคิดเข้าจะพึงกลายเป็นคนบ้า”**

อาจจะมีปัญหาว่า ทำไมจึงคิดไม่ได้เล่า ?

ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่า ความรู้แจ้งเห็นจริงในเรื่องเหล่านั้น จะ
เกิดขึ้นได้โดยถูกต้องสมบูรณ์ก็ต้องอาศัยเครื่องมือคือพระพุทธานุ
เท่านั้น ใครไม่อาจคิดสันนิษฐานเอาตามสติปัญญาของตนได้ เหมือน
คนไม่อาจพิสูจน์รสอาหารได้ด้วยตา ไม่อาจดูระบบสุริยจักรวาลได้
ด้วยกล้องจุลทรรศน์ ไม่อาจเห็นบาปบุญคุณโทษได้ด้วยตาเนื้อ

ฉะนั้น เมื่อบุคคลประสบกับปัญหาเหล่านี้ หรือปัญหาเหล่า
อื่นที่ไม่อาจหยั่งรู้โดยถ่องแท้ได้ เพื่อตัดปัญหาดังกล่าวแล้ว ใน
ฐานะของพุทธศาสนิกที่ดี ควรสอบสวนทวนถามจากพระพุทธเจ้า
ซึ่งยัง ดำรงพระชนม์อยู่ในปัจจุบันนี้ ในรูปของพระธรรมวินัย

ดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสแก่พระอานนท์เถระว่า

**“อานนท์ ธรรมและวินัยอันใด ที่เราแสดงแล้ว
บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย พระธรรม พระวินัยนั้นจัก**

บังอวย เบิกฟ้า

เป็นศาลาของพวกเขาเธอ เมื่อเราล่องลับไปแล้ว”

เมื่อพบหลักฐานว่า พระพุทธเจ้าแสดงไว้อย่างไรแล้ว ให้ยอมรับนับถือเชื่อไปตามนั้น โดยทำความรู้สึกเป็นหลักใจว่า “ข้อนี้พระพุทธเจ้า ผู้รู้เห็นเป็นพระอรหันต์ ได้ตรัสรู้ และทรงแสดงไว้ เราต้องเชื่อตามที่พระองค์ทรงแสดงไว้ เพราะว่าเราไม่ได้เป็นผู้ตรัสรู้ แม้แต่พระอรหันต์อย่างพระอานนทเถระ เป็นต้น ทั้งๆ ที่ท่านเป็นอนุพุทธะ คือรู้ตามพระพุทธเจ้าแท้ๆ ท่านยังกล่าวว่า

“ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้...หากเราจะคิดเอาเอง เข้าใจเอาเองยอมเป็นการกระทำที่ไม่สมควร หากว่าไม่ตรงกับที่ทรงแสดงไว้ ย่อมได้ชื่อว่ามีวาทะ ความคิด การกระทำเป็นปฏิปักษ์ต่อพระพุทธเจ้า ทำให้เป็นคนมองไม่เห็นโทษของอกุศลกรรม และอานิสงส์ของกุศลกรรม อันเป็นทางนำมาซึ่งผลร้ายต่างๆ อย่างที่ทรงแสดงไว้ในอปินณกสูตร ความว่า

“ถ้าพูดถึงโลกหน้า...ซึ่งมีอยู่ว่า ไม่มี ย่อมเป็นความเห็นผิด ความดำริผิด และคำพูดผิด เขาย่อมกล่าวเป็นปฏิปักษ์ต่อพระอรหันต์ผู้รู้จักโลกหน้าการทำให้ผู้อื่นเข้าใจว่าโลกหน้าไม่มี จึงเป็นการบัญญัติศีลธรรมและยกตนข่มผู้อื่น อกุศลกรรมชื่อว่าเกิดมีขึ้น เพราะความเห็นผิดเป็นใจจ้อ ในข้อนั้นวิญญูชนพิจารณาเห็นว่า ถ้าโลกหน้าไม่มี คนๆ นี้ตายแล้วจักทำตนให้ปลอดภัยได้ แต่ถ้าโลกหน้ามีก็จักเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก แม้สมณพราหมณ์ จะกล่าวว่า โลกหน้ามี...ถือคำของสมณพราหมณ์เหล่านั้นจะเป็นจริงหรือไม่ จงยกไว้ แต่คนนี่ที่ทุศีลมีความเห็นผิด พูดว่าผลบุญบาปไม่มี...ยอมถูกวิญญูชนติเตียนในปัจจุบัน ถ้าโลกหน้ามี คนๆ นั้นก็ถือเอาโทษทั้งสอง บังอบาย เบิกฟ้า

ฝ่าย ก็อภุคติเตียนในปัจจุบัน และตายไปก็จักเข้าถึงอบาย ทุกคติ
วินิบาต นรก คนๆ นั้นชื่อว่าถือผิด สมาทานผิดซึ่งอปิลณก
กรรม แม้ไปแต่ความเห็นแก่ตัวของตน เว้นฐานะที่เป็นกุศล
ส่วนผู้เห็นว่าบุญบาปมี...ชื่อว่าถือถูก สมาทานถูกซึ่งอปิลณก
กรรม แม้ไปทั้งวาทะของตนและของคนอื่น เว้นฐานะที่เป็น
อกุศล”

การเชื่อตาม เห็นตาม พุดตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ โดย
อาศัยหลักตถาคตโพธิสัทธาดังกล่าว จึงเป็นเหตุแห่งความเจริญ
โดยส่วนเดียว เนื่องจากเรื่อง ทางบุญ เป็นเรื่องของวิญญูคามมีกุศล
คือความดีขั้นตบแต่งภพชาติให้ประณีต อันเป็นการเสริมสร้าง
บารมีธรรม เพื่อการดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางของพระพุทธ
ศาสนา

เรื่องทิวชุกุมม์ ที่ควรทำให้ตรงที่จะกล่าวในที่นี้จึงมีเพียง ๒
ประการ คือ

๑. เรื่องกรรม ผลกรรม และการที่สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็น
ของๆ ตน ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอาศัยพระญาณ คือ

- จุตูปปาตญาณ พระญาณที่ทรงกำหนดรู้การจุติ การอุบัติ
ของสัตว์ทั้งหลายที่แตกต่างกันว่าเป็นไปตามกรรมของสัตว์เหล่านั้น

- ฐานาฐานญาณ พระญาณที่ทำให้รู้ความเป็นไปได้และ
เป็นไปไม่ได้ คือกรรมดีให้ผลดี กรรมชั่วให้ผลชั่ว แต่เป็นไปไม่ได้ที่
คนทำดีแล้วจะประสบความเดือดร้อนเพราะผลแห่งการกระทำดี
ของตน หรือคนทำชั่วแล้ว จะได้รับความสุขความเจริญเพราะผลแห่ง
ความชั่วของตน

- วิปากญาณ พระญาณที่ทำให้ทรงรู้ผลแห่งกรรม ของ
บังอวย เบิกฟ้า

สัตว์ทั้งหลายผู้กระทำความผิด จะให้ผลไม่สืบสนกัน ไม่มัวไปหลง
สันนิษฐานหรือเข้าใจเอาเอง

หากบุคคลใดก็ตามมีญาณเหล่านั้นอยู่ จะรู้เรื่องของกรรม
ผลกรรม เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ รู้เมื่อญาณ
ของตนยังไม่มี ก็ควรทำความเข้าใจของตนให้ตรงตามพระพุทธดำรัส
ที่ตรัสไว้ เพื่อถือเป็นแนวในการปฏิบัติ ในการละความชั่ว ประพฤติ
ความดี เพราะแม้ว่าเราจะไม่อาจหยั่งรู้ถึงกฎแห่งกรรมโดยต้องแท้
ด้วยตนเองทั้งหมดก็ตาม เรื่องกรรมผลกรรมเป็นอันมาก ที่เพียงแต่
ใช้โยนิโสมนสิการ คือการทำไว้ในใจด้วยอุบายอันแยบคาย ด้วย
เหตุด้วยผล ก็สามารถเห็นได้ทั้งกรรม ผลกรรมของตน และของ
คนอื่น อันมีส่วนอย่างสำคัญในการช่วยเสริมสร้างกัมมัสัทธิ และ
กัมมัสสกตาสัมมาทิฎฐิ คือเชื่อกรรมและปัญญาอันเห็นชอบในการ
ที่สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของๆ ตน ให้สูงขึ้นเรื่อยๆ จนอยู่ในจุดที่
คุ้มครองตนได้ รักษาตนได้ ชั้นของความเชื่อนั้นขอเพียงแต่อยู่ใน
จุดที่เชื่อว่า

“การกระทำที่ก่อปรด้วยเจตนา อันบุคคลกระทำลง
ไปทางกายวาจาใจนั้นมีอยู่ ผลทั้งหลายในโลกนี้เกิดมา
จากเหตุ ไม่มีผลอันใดที่เกิดขึ้นโดยปราศจากเหตุ และ
ผลกับเหตุจะไม่ขัดแย้งกัน คือถ้าเหตุดีผลก็ดี เหตุชั่วผล
ก็ชั่ว”

ด้วยการทำความเข้าใจของตนให้ตรงได้แบบนี้ จะทำให้
ยอมรับถึงความมีอยู่แห่งผลของท่าน คือ การบูชา เป็นต้น และ
ยอมรับความมีอยู่แห่งโลกนี้ โลกหน้า สัตว์ที่เกิดโดยโอปปาติกกำเนิด
ท่านผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจนสามารถรู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้า เป็นต้น

บ้งอบาข เบิกฟ้า

ซึ่งจะส่งผลให้ปฏิบัติตนตามศีลธรรม นำชีวิตเข้าสู่วิถีทางแห่งสุจริต ทั้งกายวาจาใจดังกล่าวแล้ว ทำให้ตนคลาดแคล้วจากเวรภัยในปัจจุบัน และไม่ต้องหวาดหวั่นต่อภัยในอนาคตทั้งก่อนตายและหลังจากตายไปแล้ว ชื่อว่าเป็นการทำความสำเร็จแก่ตนในโลกทั้งสอง

๒. เรื่องสังสารวัฏ คือการเวียนว่ายตายเกิด ตามแรงของกิเลส กรรม ที่ตนได้กระทำไว้ ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรู้เรื่องเหล่านี้ด้วยบุพเพนิวาสานุสสติญาณ และ ทิพพจักขุอันบริสุทธิ์เกินวิสัยที่สามัญมนุษย์จะหยั่งรู้ได้ นำมาเปิดเผยชี้แจงแสดงแก่โลกไว้โดยอเนกปริยาย แม้แต่พระพุทธอุทานที่ทรงเปล่งหลังจากตรัสรู้ใหม่ อันพระอรธรรคทายกจารย์บอกว่า “ปฐมพุทธพจน์” คือพระพุทธวจนะที่ทรงเปล่งคราวแรก ก็เป็นเรื่องของการทรงปรารภสังสารวัฏ คือทรงรู้เห็นด้วยพระญาณดังกล่าว ใจความแห่งพระพุทธอุทานนั้นว่า

“เราแสวงหาอยู่ซึ่งนายช่างคือคัณหาผู้ทำเรือนเมื่อไม่พบได้ท่องเที่ยวไปสู่สงสาร มีความเกิดเป็นอนnek ความเกิดเป็นทุกข์รำไป ดูรณนายช่างผู้ทำเรือน บัดนี้เราพบเจ้าแล้ว เจ้าจักสร้างเรือนไม่ได้อีกต่อไป ชีโครงทั้งหมดของเจ้าเราหักแล้ว ยอดเรือนคืออวิชชา เราเรือเสียแล้ว จิตเราได้ถึงพระนิพพาน อันปราศจากเครื่องปรุงแต่ง เราได้บรรลุความสิ้นแห่งคัณหาทั้งหลายแล้ว ดังนี้”

พระพุทธอุทานข้อนี้เป็นการยืนยันถึงความจริง ๒ ช่วง คือ ช่วงก่อนแต่กาลตรัสรู้ พระโพธิสัตว์ยังมีกิเลสกรรมอยู่ จึงต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏเรื่อยไป ตามแรงผลักดันของกรรม แต่หลังจากตรัสรู้แล้ว เหตุปัจจัยต่างๆ ที่จะทำให้ต้องเกิดไม่มี ภพชาติ

บังอบาย เบิกฟ้า

สำหรับพระองค์จึงไม่มีอีกต่อไป เรื่องความรู้เห็นถึงภาวะแห่งนิพพานของพระพุทธเจ้า และพระอรหันต์ทั้งหลายเหมือนกัน คือรู้ว่าไม่มีภพชาติสำหรับพระองค์และท่านเหล่านั้นอีกต่อไป

เรื่องชาติคือความเกิดนี้เอง ปัจจุบันมีการเผยแพร่ของคนบางกลุ่มว่า คำว่า ชาติ หมายถึงความเกิดทางความคิดในแต่ละขณะเท่านั้น หากได้หมายถึงการเวียนว่ายตายเกิดอย่างที่อธิบายกันไม่ จนถึงกับบางคนมาตัดตอนพระพุทธรูปด้าร์สที่ตรัสแก่พระปัญจวัคคีย์ว่า หลังจากที่ได้รับสั่งเล่าถึงการตรัสรู้ และลักษณะผลของการตรัสรู้แล้ว ได้ตรัสว่า

“ก็แลญาณได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย ภพใหม่มิได้มีอีก”

ซึ่งเป็นพระพุทธรูปด้าร์สที่ตรัสหมายถึงพระองค์ แต่คนบางพวกมาตัดเอาเฉพาะคำว่า

“อยมนุติมา ชาติ นตฺถิทานิ ปุณฺหุโกโว

ที่แปลว่า “ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย ภพใหม่ไม่ได้มีอีก”

แต่คนกลับยกแปลเสียว่า คนเราเกิดมาหนเดียวตายหนเดียว ไม่มีภพอีกต่อไป ซึ่งเป็นการบิดเบือนตัดตอนพระพุทธรูปจนจะอย่างน่าตำหนิมาก ทำให้คนที่ไม่ได้ศึกษาหลงเข้าใจผิดได้ง่ายเพราะความโน้มเอียงทางจิตของคนเราโดยมาก มักตกไปในอำนาจของทิฏฐิ ๒ ประการ คือ ความเห็นว่าโลกเที่ยง และความเห็นว่าโลกขาดสูญอยู่แล้ว

แม้การแก้คำว่าชาติ คือการเกิดของความคิดก็เหมือนกัน เป็นการแสดงที่ไม่ตรงต่อพระพุทธรูปด้าร์ส และขัดกับหลักอริยสัจ ๔ อย่างแรงมาก เพราะอะไร?

บังอรภาส เกิกฟ้า

เพราะว่า ทุกแห่งที่ทรงไขความคำว่า **ชาติ** จะทรงใช้คำว่า

“**ภิกขุทั้งหลาย ชาติความเกิดเป็นอย่างไร? คือ ความเกิด เกิดพร้อม ความหยั่งลงเกิด เกิดจำเพาะ ความปรากฏแห่งขันธุ์ ความได้อายตนะครบ ในหมู่สัตว์นั้นๆ ของเหล่าสัตว์นั้นๆ อันใด ภิกขุทั้งหลาย นี้เรากล่าวว่า ความเกิด**”

ซึ่งหมายความว่า ถ้าทรงใช้คำว่า **ชาติ ความเกิด** จะทรงหมายถึงความเกิดในกำเนิด ๔ คือ เกิดในครรภ์ ในไข่ ในสิ่งสกปรก และโอปปาติกะทุกคราวไป

การกล่าวว่า **ชาติ คือความเกิดแห่งกิเลส** คิดเป็นต้นนั้น นอกจากจะไม่ตรงกับหลักดังกล่าวแล้ว ยังขัดแย้งกับพระพุทธดำรัสในข้อทุกขสังขที่ว่า **ชาติ ความเกิดเป็นทุกข์ ชรา ความแก่เป็นทุกข์ มรณะ ความตายเป็นทุกข์**

ถ้า**ชาติ คือความเกิดของกิเลส**อย่างทีพุดกันแล้ว ตอนกิเลสเกิดเป็นทุกข์พอฟังได้ แต่**ชราคือกิเลส**เสื่อมไปและ**มรณะคือกิเลส**ตายไป หรือหมดไปเป็นทุกข์อย่างไร?

ลองคิดดู การแสดงธรรม อธิบายธรรม ต้องยึดหลักของพระพุทธเจ้า **อย่างนี้ก็จะว่า นี้ก็จะพุด ก็พุดเอาเอง** เพราะจะขัดกับหลักที่เป็นพระพุทธรวณะดังกล่าวแล้ว

เรื่อง**ความมีอยู่ของภพชาติ**ต่างๆ นั้น พระพุทธเจ้าทรงรู้ ด้วยพระญาณ และเป็นพุทธรวิสัยดังกล่าวแล้ว เพื่อให้ได้หลักในการทำความเข้าใจ และปรับปฏิฐิให้ตรงตามพระญาณของพระพุทธเจ้า ซึ่งเห็นว่าไม่เป็นการเสียหายอะไรเลย เพราะแม้แต่พระอรหันต์ และพระอริยเจ้าเหล่าอื่นยังได้ชื่อว่า **อนุพุทธะ** คือผู้รู้ตามพระพุทธเจ้า

บังอบาย เบิกฟ้า

การรู้ตามเห็นตามพระพุทธเจ้าเท่านั้น จะเป็นเครื่องช่วยให้ความคิดเห็นตรงได้

ดังนั้นจะได้นำหลักฐานที่เป็นพระพุทธพจน์ซึ่งทรงแสดงเรื่องภพชาติ สังสารวัฏมาเป็นตัวอย่างบางข้อ เช่น

๑. ตอนท้ายแห่งอานิสงส์ของท่าน ศีล สัทธา เป็นต้น จะทรงยืนยันว่า “คนเหล่านั้นหลังจากตายไปแล้วจะบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ ยกเว้นแต่พวกที่ได้บรรลุมาน” จะทรงใช้ข้อความว่า เบื้องหน้า แต่กายแตกตายไป จะเข้าถึงพรหมโลก ผลแห่งบาปจะจบลงด้วยคำว่า หลังจากตายไปแล้วย่อมเข้าถึงทุกคติ วินิบาต นรก ทุกแห่งไป

๒. ทรงปรารภบุคคล ๔ คน ที่กระทำความผิดต่างกัน เมื่อตายไปแล้วได้อุบัติตามกรรมของตนว่า “คนบางพวกย่อมเกิดในครรรค์ ผู้มีบาปกรรมย่อมเข้าถึงนรก ผู้มีกรรมเป็นเหตุแห่งสุคติ ย่อมไปสู่สวรรค์ ท่านผู้หมดอาสวะย่อมปรินิพพาน”

๓. ทรงแสดงเรื่องผลแห่งบาป บุญ ที่ผูกพันถึงชีวิตในโลกหน้าไว้ในพระธรรมบทว่า “ผู้ทำบาปย่อมเดือดร้อนในโลกทั้งสอง คือเดือดร้อนในโลกนี้ ละไปแล้วย่อมเดือดร้อน ในโลกนี้เดือดร้อนอยู่ เพราะคิดว่า บาปอันเรากระทำแล้ว ไปสู่ทุกคติแล้วจะเดือดร้อนยิ่งขึ้น” ผู้ที่ทำบุญไว้แล้วย่อมบันเทิงในโลกทั้งสองคือบันเทิงอยู่ในโลกนี้ด้วย ละไปแล้วย่อมบันเทิง ในโลกนี้เขาย่อมบันเทิงด้วยคิดว่า บุญอันเราได้กระทำไว้แล้ว ไปสู่สุคติแล้ว จะบันเทิงยิ่งขึ้น” เป็นต้น

ปัจจัยสำคัญในการสร้างความคิดของตนให้ตรงคือ การใช้โยนิโสมนสิการ คือการใช้ความคิดที่ถูกวิธี ทำไว้ในใจด้วยอุบายอันแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา สืบค้นไป
น้อมมา เบิกฟ้า

จนถึงค้นคว้า สวหาเหตุผลจนตลอดสาย แยกแยะออกพิเคราะห์
ดูด้วยปัญญา ที่คิดเป็นระเบียบ มีหลักฐาน กฎเกณฑ์ ที่อ้างได้อิงได้
โดยอุบายวิธีที่ให้เห็นสิ่งนั้นๆ ปัญหานั้นๆ ตามสภาวะและตาม
ความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

เมื่อคนเริ่มต้นด้วยโยนิโสมนสิการดังกล่าวแล้ว ความคิดเห็น
การกระทำที่ถูกตรงอย่างอื่นก็จะเกิดขึ้นติดตามมาเอง เป็นไปตาม
สูตรที่ท่านแสดงว่า กุศลธรรมเมื่อเกิดขึ้นแล้ว กุศลธรรมอย่างอื่น
ที่ยังไม่เกิดก็จะเกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็จะเจริญมากขึ้น เหตุนั้น
พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงสรรเสริญโยนิโสมนสิการไว้ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ย่อมมี
แสงอรุณขึ้นมาก่อน เป็นบุพพนิमित ฉันทิ ความ
สมบูรณ์ด้วยโยนิโสมนสิการ ก็เป็นตัวนำ เป็นบุพพนิमित
แห่งการเกิดขึ้นของอริยมรรคมีองค์ ๘ แก่ภิกษุ ฉันทิ

เราไม่สังเกตเห็นองค์ประกอบภายในอย่างอื่นแม้สัก
อย่างเดียว ที่มีประโยชน์มากสำหรับภิกษุผู้ยังต้องศึกษา
อยู่เหมือนโยนิโสมนสิการ เพราะผู้มีโยนิโสมนสิการ
ย่อมกำจัดอกุศลและยังกุศลให้เกิดขึ้นได้

เราไม่สังเกตเห็นธรรมอื่นแม้สักข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุ
ให้สัมมาทิฐิ ที่ยังไม่ได้เกิดให้เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วเจริญ
งอกงามขึ้นเหมือนโยนิโสมนสิการเลย”

จากพระพุทธรูปดำรัสที่ยกมานี้ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ปัญหา
ชีวิตในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา การปฏิบัติ การ
วินิจฉัยตัดสิน สิ่งที่พบว่ามีความขัดแย้งกันอยู่เป็นต้น หากบุคคล
ได้ใช้หลักของโยนิโสมนสิการเป็นเครื่องมือในการกำหนด พิจารณา

บังอวย เบิกฟ้า

ตัดสินใจแล้ว ย่อมสามารถหาข้อยุติที่สมเหตุสมผล เกิดประโยชน์แก่
ตนได้มาก ตามสมควรแก่โยนิโสมนสิการ ที่ใช้และอุปกรณ์ปัจจัย
ที่ช่วยให้สามารถใช้โยนิโสมนสิการของบุคคลนั้น

การเริ่มแนวคิดพิจารณาจากจุดของโยนิโสมนสิการ จึงเป็น
เหมือนการเดินทางไปในทางที่ถูกต้อง ทำให้ประสบความสำเร็จถูกต้อง
ดีงามอย่างอื่นอีกมาก เช่น การละอกุศล การเจริญกุศลอย่างที่ทรง
แสดงไว้ ที่สำคัญคือตัวโยนิโสมนสิการเองเป็นกุศลธรรม เมื่อ
บุคคลเริ่มใช้แล้ว กุศลธรรมที่มีชื่อลักษณะอย่างอื่น ที่ยังไม่เกิดก็จะ
เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็จะเจริญงอกงามยิ่งขึ้น

แต่ข้อที่บุคคลจะลืมไม่ได้ คือ

**“จิตซึ่งทำหน้าที่โยนิโสมนสิการนั้น เปรียบเหมือน
โรงงาน ประสพการณ์ด้านต่างๆ เป็นเหมือนวัตถุดิบ ที่
บุคคลใช้ป้อนเข้าโรงงาน”**

โรงงานจะผลิตอะไรออกมาไม่ได้เลย หากไม่มีวัตถุดิบ และ
จะผลิตให้ได้สวยงามมีคุณภาพไม่ได้เลย หากวัตถุดิบมีน้อยหรือ
คุณภาพของวัตถุดิบต่ำ ความคิดของคนเราก็เหมือนกัน จะให้
โยนิโสมนสิการของตนอำนวยความสะดวกให้อย่างต้องการ จำต้องอาศัย
ประสพการณ์ตรงในเรื่องนั้นๆ มากเป็นพิเศษ หากขาดประสพการณ์
ตรงแล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะทำเรื่องนั้นไว้ในใจด้วยอุบายอัน
แยบคายได้ การปรับความคิดเห็นของตนให้ตรงตามหลักทาง
พระพุทธศาสนาจึงจำต้องอาศัยประสพการณ์ทางปริยัติธรรม คือ
การศึกษา การสดับตรับฟัง ในเรื่องศาสนาพอสมควร ไม่
อย่างนั้นอาจจะเข้าใจเอาเอง ตีความเอาเอง หรือพยายามที่จะ
พิสูจน์กลืนด้วยตา ซึ่งไม่อาจทำได้

บังอวย เบิกฟ้า

โยนิโสมนสิการที่บุคคลใช้อย่างมีเหตุผล หลักฐาน ดังกล่าวแล้ว ย่อมก่อให้เกิดผลสืบเนื่องในทางที่เป็นกุศล ตามนัยแห่งพระพุทธรดำรัสที่ตรัสไว้ ความว่า

“เราไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้สักข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้ความสงสัยที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็จะถูกขจัดออกไปเหมือนโยนิโสมนสิการเลย โยนิโสมนสิการย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อันยิ่งใหญ่ เพื่อความดำรงมั่น ไม่เสื่อมสูญ ไม่อันตรายแห่งพระสัทธรรม”

เมื่อโยนิโสมนสิการเกิดขึ้น ความคิดเห็นของคนก็จะถูกตรง ความคิดเห็นถูกตรงนี้เองเป็นตัวให้เกิดสัมมาทิฐิ เมื่อกุศลธรรมเหล่านี้บังเกิดขึ้นแล้ว ย่อมทำหน้าที่ขจัดความหลง ความลังเลสงสัยออกไปจากจิต การทำความคิดเห็นของตนให้ตรง จึงเป็นบุญส่วนที่เป็นเหตุ เพราะทำหน้าที่ขจัดกิเลสสายโมหะออกจากจิต ความรู้ ความไม่หลง ความเห็นชอบ ความดำริชอบที่เกิดขึ้นคุ้มครองจิตนี้ ช่วยให้บุญกิริยาวัตถุหรือทางบุญอีก ๙ ประการที่กล่าวแล้ว บังเกิดขึ้นตามสมควรแก่กรณีนั้นๆ

ทำไมจึงได้กล่าวเช่นนั้น ?

เพราะว่า พฤติกรรมทั้งหมดของคนเรานั้น จิตเป็นตัวกำหนด เป็นตัวบงการ เมื่อจิตมีความเห็นชอบแล้ว ย่อมช่วยให้บุคคลให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา แสดงอาการอ่อนน้อมถ่อมตน ต่อคนอื่น ช่วยเหลือชนชวายเป็นกิจกรรงานที่ชอบธรรม พร้อมทั้งจะให้ส่วนบุญของตนแก่คนอื่น และอนุโมทนายินดีในความดีของคนอื่น ยินดีในการฟังธรรม การแสดงธรรม และทำความเห็นของตนให้ตรงยิ่งขึ้นไป

กุศลธรรมทั้งหลายจะเกิดขึ้นเพราะอาศัยการทำความเห็นของตนให้ตรง จนเป็นสัมมาทิฐิ คือปัญญาอันเห็นชอบดังกล่าวมาแล้วเสมอไป และทุกคราวที่บุคคลทำความเห็นของตนให้ตรง จะเป็นการเพิ่มพูนสัมมาทิฐิ และกุศลธรรมอย่างอื่นให้สูงขึ้น และติดตามมาเพราะทิวฏฐุภัมม์เป็นปัจจัย

บุคคลผู้ปรารถนาบุญส่วนนี้และส่วนอื่น ที่จะเกิดขึ้นเพราะการทำความคิดเห็นของตนให้ตรงเป็นปัจจัย จึงควรตระหนักถึงคุณค่าของปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฐิ ๒ ประการ คือ

- ปรัตตโมสะ คือศึกษา การสดับตรับฟังจากคนอื่น หรือหาประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ จากคนที่เพ็นกัลยาณมิตร เป็นบัณฑิต มีพระพุทธรเจ้า เป็นต้น

- โยนิโสมนสิการ คือการกระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย

ไม่ควรวางใจว่า เรามีความเห็นถูกต้องแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องอาศัยธรรมทั้ง ๒ ประการนี้ เพราะตราบไคที่ยังเป็นปุถุชนอยู่ โอกาสที่จะตกไปในอำนาจแห่งจิตที่ถูกครอบงำด้วยกิเลส อันเกิด

บังอบาย เบิกฟ้า

ขึ้นด้วยปัจจัยภายในและภายนอก ย่อมเกิดขึ้นได้เสมอ ใครๆ ไม่
อาจประมาทและวางใจในเรื่องนี้

ข้อที่ไม่ควรลืมอีกประการหนึ่ง ในการใช้โยนิโสมนสิการอัน
เป็นงานของปัญญา นั้น จะต้องอิงอาศัยสังขารเป็นหลักไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของธรรม ต้องอิงอาศัยตถาคตโพธิสังขาร คือ
เชื้อพระปัญญาเครื่องตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยพยายามปรับ
สังขารกับปัญญาให้เสมอกัน ไม่ควรให้อย่างใดอย่างหนึ่งล้ำหน้ากัน
มากนัก เมื่อทำได้เช่นนี้ย่อมเป็นการรักษาความคิดเห็นของตน
ให้ตรงอยู่ตลอดไป เป็นปัจจัยแห่งบุญและเป็นตัวบุญดังกล่าวแล้ว
ความสุขกายสบายใจอันเป็นบุญส่วนผล ก็จักเกิดขึ้นแก่บุคคลนั้น
ตามสมควรแก่เหตุ ที่ได้ประกอบกระทำลงไป ไม่มีการแปรผันเป็น
อย่างอื่น

อทฺธา หิ ปญฺญา ว สत् ปสฺสตา
กนฺตา สิริ โภครตา มนุสฺสา
ณานนฺจ พุทฺธานมตฺถยรูปี
ปญฺญํ น อจฺเจติ สิริ กทาจิ.

สัตบุรุษสรรเสริญปัญญาแน่แท้ คนทั้งหลายชอบ
ทรัพย์สมบัติ จึงใคร่ได้สิริ(ยศ) ก็ความรู้ของท่านผู้รู้ทั้งหลาย
ซึ่งไม่ได้ ทรัพย์จึงเกินกว่าปัญญาไม่ได้ ไม่ว่าจะกาลไหนๆ

(มหาสทโพธิสุตต)

พ. ชา. วิส. ๒๗/๔๒๘

บังอวย เม็กฟ้า

บทสรุป

เรื่องทางบุญที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องชี้ให้เห็นว่า ขอเพียงแต่บุคคลได้ทำความเห็นของตนให้ตรงเป็นสัมมาทิฏฐิเท่านั้น ย่อมสามารถจะทำบุญได้ในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ ไม่ต้องอ้างว่า ไม่มีเงินจึงไม่ได้ทำบุญ เพราะบุญที่ต้องอาศัยเงินมีเพียง ๑ ใน ๑๐ ของทางให้เกิดบุญเท่านั้น ซึ่งเมื่อว่ากันในแง่ของอานิสงส์แล้ว ผลแห่งทานมีค่าน้อยกว่าผลแห่งศีลเสียอีก เพราะทางให้เกิดบุญมีมาก และทำได้ทุกโอกาส ทั้งอำนวยความสะดวกให้ตลอดกาลอันยาวนาน เช่นนี้ พระพุทธศาสนาจึงได้สอนให้ผู้หวังความสุขความเจริญแก่ตน ดำเนินชีวิตไปบนทางแห่งบุญ เพราะว่า

“บุญจอร์นำไปใ้ได้ยาก นำความสุขมาให้จนแก่เฒ่า และในเวลาสิ้นชีวิต ทั้งเป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้และในโลกหน้า การเพิ่มพูนขึ้นแห่งบุญนำความสุขมาให้ เหตุนั้นเมื่อบุคคลจะทำบุญ จึงควรทำบุญนั้นบ่อยๆ ควรสร้างความพอใจในบุญนั้น และไม่ควรดูหมิ่นว่าบุญเพียงเล็กน้อยจะไม่ให้ผล เพราะฝนที่ตกลงมาที่ละหยาดสามารถทำภาชนะที่รองรับได้เต็มได้ฉับใจ เมื่อบุคคลสั่งสมบุญ ทำความพอใจในบุญบ่อยๆ เข้า จิตเขาจะเต็มด้วยบุญเช่นเดียวกันฉับนั้น”

เหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า

บุญณานิ กยิราถ สุขมาวหา尼

ท่านทั้งหลายควรทำบุญ อันนำความสุขมาให้

- ขอให้สัมมาทิฐิ คือปัญญาอันเห็นชอบใน
ธรรมจงเจริญขึ้น

- **ขอให้มัจฉาทิฐิ จงเบาบางลงจนถึง
อันตรายไป**

- ขอให้คนทั้งหลายจงมีความยินดีในบุญ
ดำเนินชีวิตไปบนเส้นทางแห่งบุญ

- ขอให้ความรัก ความเคารพ การสงเคราะห์กัน
การไม่วิวาทกัน ความสามัคคี และเอกภาพจง
บังเกิดขึ้น อำนวยประโยชน์ให้ประเทศชาติ
และประชาชนตลอดกาลเป็นนิตย์เทอญ.

